

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

**ФАКУЛЬТЕТ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ДЛЯ ОРГАНІВ
ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ**

МАТЕРІАЛИ

РЕГІОНАЛЬНОГО НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО СЕМІНАРУ

*«Вплив рівня дозвілля та відпочинку молоді
на зниження рівня злочинності»*

(31 травня 2019 року, м. Дніпро)

Дніпро
Видавець Біла К.О.
2019

Рекомендовано до друку Вченою радою факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування радою Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (протокол № 9 від 16.06.2019 р.)

Упорядник:

Савенко В. П., старший викладач кафедри кримінального права та кримінології факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.

Оргкомітет:

Обшалов С. В. – кандидат юридичних наук, доцент (голова);
Примаченко В. Ф. – кандидат юридичних наук, доцент (заступник голови);
Шаблистий В. В. – доктор юридичних наук, доцент; **Хашев В. Г.** – кандидат юридичних наук, доцент; **Людвік В. Д.** – кандидат юридичних наук;
Березняк В. С. – кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник.

Оргкомітет не завжди поділяє погляди авторів публікацій. За достовірність наукового матеріалу, професійного формулювання, фактичних даних, цитат, власних імен, географічних назв, а також розголошення фактів, що не підлягають відкритому друку, тощо відповідають автори публікацій.

В 80 Вплив рівня дозвілля та відпочинку молоді на зниження рівня злочинності : матер. регіонал. наук.-практ. семінар. (31 травня 2019 р., м. Дніпро). – Дніпро : Видавець Біла К. О., 2019. – 142 с.

Регіональний науково-практичний семінар «Вплив рівня дозвілля та відпочинку молоді на зниження рівня злочинності» присвячено міжнародному Дню захисту дітей. У збірник семінару увійшли матеріали з актуальних питань організації дозвілля та відпочинку молоді як інструменту запобігання дитячої злочинності, проблеми шкільного булінгу та заходи його профілактики, захист дітей від жорстокого поводження та насильства, питання дитячої безпеки тощо.

УДК 343

ЗМІСТ

Антоненко Софія Станіславівна	Роль сім'ї і суспільства у вихованні дитини	8
Бабанін Сергій Володимирович	Мережа позашкільних закладів освіти як захід загальносоціального запобігання злочинності неповнолітніх	10
Багунц Спартак Самвелович	Насильство у сім'ї як соціальне явище	12
Бакаляр Олександр Олександрович	Соціальні, психологічні, культурні, освітні та інші фактори дитячої злочинності	16
Березняк Василь Сергійович	Кримінальна відповідальність за вчинення злочинів, передбачених ст. 304 КК України, у частині втягнення неповнолітніх у пияцтво	20
Будагов Руслан Сабітович	Булінг та його вплив на злочинність неповнолітніх	24
Голобородько Вікторія Вікторівна	Кримінологічна характеристика неповнолітнього злочинця в сучасних умовах	28
Горюшкіна Анастасія Ігорівна	Злочинність неповнолітніх, як фактор неналежного сімейного виховання	30
Дегтяр Вікторія Андріївна	Профілактична діяльність ювеальної привенції як один із заходів на шляху протидії злочинам неповнолітніх	33
Денисенко Євгенія Миколаївна	Вчинення незаконних заволодінь автомобілями неповнолітніми: постановка проблеми	35

Заїка Ольга В'ячеславівна	Кримінологічна характеристика злочинності неповнолітніх	37
Іваненко Сергій Сергійович	Запобігання злочинам, що вчиняють неповнолітні з маргінального середовища: зарубіжний досвід	39
Канівець Дмитро Володимирович	Проблеми нормативно-правового забезпечення запобігання дитячої злочинності	42
Кир'янова Вероніка Олегівна	Кримінологічна характеристика віку неповнолітньої особи, котра вчиняє злочини проти життя та здоров'я особи	44
Квітко Г.О., Квітко М.О., Устінова-Бабченко Г.У.	Психологічна стійкість як компонент виховання раціонального природокористування та екологічної безпеки серед сучасної молоді	46
Квітко М.О., Могір С.П., Сорочинська А.А., Савченко А.В.	Результати аналізу розвитку екологічної безпеки в через освітньовиховні програми	49
Козар Анатолій Володимирович	Вікова характеристика осіб, які вчиняють незаконний посів або вирощування снотворних маків чи конопель	51
Козиря Анна Віталіївна	Проблема булінгу в школі: національний та зарубіжний підхід	54
Крижановський Олексій Миколайович	Окремі ознаки особи неповнолітнього злочинця - наркомана	57
Круглова Ольга Олександрівна	Заходи запобігання злочинності дітей, позбавлених батьківського піклування	59

Летучий Віктор Сергійович	Профілактика дитячої бездоглядності та безпритульності	61
Липа Владислав Іванович	Зарубіжний досвід запобігання дитячої злочинності	66
Михайленко Світлана Валеріївна	Особистість неповнолітнього злочинця: кримінологічна характеристика	68
Небоян Максим Олександрович	Профілактика дитячого алкоголізму і наркоманії	71
Оникієнко Ольга Юріївна	Проблема шкільного булінгу та заходи його профілактики	73
Пархоменко Анастасія Олегівна	Жорстоке поводження з тваринами серед неповнолітніх як передвісник насильницької злочинності	76
Плескачова Владислава Сергіївна	Деякі особливості злочинності серед неповнолітніх	78
Пронічкіна Анастасія Сергіївна	Згвалтування як суспільно небезпечне діяння: проблеми законодавчого реформування	81
Рец Віолетта Володимирівна	Сучасний інформаційний простір як детермінанта деформації дитячої свідомості	84
Савела Єлизавета Андріївна	Окремі причини вчинення хуліганських дій неповнолітніми	86
Савенко Вікторія Петрівна	Причини й умови дитячої бездоглядності та безпритульності	88

Сайгаченко Єлизавета Дмитрівна	Проблема шкільного булінгу та заходи його профілактики	95
Сальнікова Мирослава Анатоліївна	Злочинність неповнолітніх. причини та шляхи її запобігання	99
Таранець Даніїл Олександрович	Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх в Україні	102
Титаренко Олексій Олексійович	Програмування протидії молодіжній злочинності в Канаді на місцевому рівні (на прикладі м. Торонто)	104
Ткаченко Іван Дмитрович	Профілактика дитячого алкоголізму та наркоманії	109
Шишкіна Ксенія Олегівна	Аналіз зарубіжного досвіду запобігання дитячої злочинності	111
Щепіхіна Ольга Миколаївна	Вплив насильницьких чинників на психологічний стан дитини	114
Біденчук Тетяна Миколаївна	Особливості сучасної протидії злочинам, які вчиняються неповнолітніми	117
Давидюк Віталій Олександрович	Розбещення неповнолітніх: суб'єктивні ознаки	119
Скалецький Дмитро Анатолійович	Деякі питання кваліфікації передбачені статтею 150 кримінального кодексу України – експлуатація дітей	121
Рец Віолетта Володимирівна	Окремі питання альтернативи смертної кари у вигляді довічного позбавлення волі і застосування його щодо неповнолітніх	123
Глуховеря Катерина Миколаївна	Окремі питання інтересу як ознаки, передбаченої Загальною частиною КК України	127

Журавель Олег Євгенович	Підстави для преміювання осіб, наділених державно-владними повноваженнями	129
Карманов Василь Васильович	Окремі питання відповідальності за порушення над державними символами	136
Оксаніченко Андрій Сергійович	Результати дослідження поняття злісності за кримінальним правом України	139

Антоненко Софія Станіславівна
курсант навчальної групи КП-733
2-го курсу факультету підготовки
фахівців для підрозділів
кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Корогод Світлана
Володимирівна,
викладач кафедри кримінального
права та криминології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

РОЛЬ СІМ'Ї І СУСПІЛЬСТВА У ВИХОВАННІ ДИТИНИ

На сьогоднішній проблема виховання дитини є однією з складових успішного майбутнього. Адже саме з дитинства в сім'ї формується уявлення про світ та роз'яснення того що є добро, а що зло.

Роль сім'ї в суспільстві незрівнянна за своєю силою з жодними іншими соціальними інститутами, оскільки саме в сім'ї формується і розвивається особистість людини, відбувається оволодіння соціальними ролями, необхідними для безболісної адаптації дитини в суспільстві.

До вивчення даної проблеми звертаються психологи, педагоги, філософи, соціологи, які в своїх працях порушують окремі аспекти: сім'я як феномен (І. Бех, О. Бондарчук, Є. Причепій, А. Черній, В. Гвоздецький та ін.); виховання дітей в сучасній сім'ї (Т. Алексеєнко, Л. Буніна, Н. Шевченко та ін.); соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю (Н. Максимова, І. Трубавіна та ін.)[1].

У кожній сім'ї можна спостерігати різні види сімейних стосунків: шлюбні стосунки між чоловіком і дружиною; між батьками і дітьми; стосунки між батьками та родичами; між батьками та сусідами; стосунки з оточуючим соціальним простором та інші. Тому можна стверджувати, що сім'я – це соціальний простір, в якому проходить значна частина життя людини, де в різні періоди вона проявляє себе в різних соціальних ролях та засвоює різноманітні види взаємостосунків, що відповідають цим ролям[2].

Сім'я протягом тривалого періоду (орієнтовно до XIX століття) розглядалась як провідна складова суспільства, його висхідний етап розвитку (іноді вчені визначають як «прообраз суспільства»). У наш час в Україні, як і у світі загалом відбувається перехід від уяви про сім'ю як осередку суспільства до розуміння її самоцінності. Раніше сім'я була віддзеркаленням суспільних цінностей, сьогодні – віддзеркалення цінностей сім'ї (власне де

виховується дитина). Слід зазначити, що сьогодні сім'я в нашій країні переживає не кращий період. За даними державних органів влади, є певні проблеми в сім'ї, що негативно впливають на інститут сімейної педагогіки: погіршення матеріального стану сім'ї, зростання кількості неповних сімей, зниження народжуваності, відходження дітей від сім'ї, падіння авторитету батьків (наприклад, порівняно з авторитетом однолітка, що успішно розв'язує життєві проблеми), підвищення рівня підліткової злочинності тощо[3].

Основними завданнями сімейного виховання на сучасному етапі розвитку України як суверенної держави є виховання в дітей гуманності (поваги до людей, співчуття і чуйності, доброзичливого ставлення до них, турботи про їхнє благополуччя) і духовності (прагнення до освоєння багатств вітчизняної та світової культури, до формування загальнолюдських ідеалів добра, справедливості, чуйності, чесності та порядності, до способу життя на основі волі, моральності, культури, краси); виховання дитини свідомим громадянином-патріотом своєї Батьківщини, чесним трудівником, гарним сім'янином[4].

Проблеми сімейного виховання відтворюють своєрідність сучасного етапу розвитку нашого суспільства. Погоджуємось із Т. Алексеєнко, яка до основних проблем сучасного сімейного виховання відносить: відсутність єдиної теорії сімейного виховання, яка б дозволила мати чітку стратегію вирішення педагогічних проблем; значну плутанину з цінностями у сучасних батьків; суттєве обмеження можливостей соціального оточення дитини; низький рівень морально-психологічних відносин у сім'ї; невизнання батьками соціальної рівності між дорослими дітьми[5].

У процесі соціалізації дитини із сім'ї військовослужбовця як персонального середовища розвитку, необхідно враховувати наступні принципи: діти мають рости і виховуватися в атмосфері добра, любові і щастя; батьки повинні зрозуміти і прийняти свою дитину такою якою вона є, і сприяти розвитку в ній кращого; виховні дії треба будувати з урахуванням вікових, статевих, індивідуальних відмінностей; діалектична єдність щирої, глибокої пошани до особистості і високої вимогливості до неї повинні лежати в основі сімейного виховання; особистість батьків ідеальна модель для наслідування дітей; виховання має будуватися з опорою на позитивне в людині, котра росте; всі види діяльності, що організовуються в сім'ї з метою розвитку дитини, повинні бути побудовані на грі; оптимізм і мажор це основа стилю і тону спілкування з дітьми в сім'ї [6].

Підводячи підсумок слід зазначити, що роль сім'ї в вихованні дитини відіграє велику роль.

Завданнями сімейного виховання на сучасному етапі розвитку України як суверенної держави є виховання в дітей гуманності (поваги до людей, співчуття і чуйності, доброзичливого ставлення до них, турботи про їхнє благополуччя) і духовності (прагнення до освоєння багатств вітчизняної та світової культури, до формування загальнолюдських ідеалів добра,

справедливості, чуйності, чесності та порядності, до способу життя на основі волі, моральності, культури, краси).

Також слід зазначити, що правильне виховання дитини в майбутньому вплине на виникнення злочинності у певних сферах.

Бібліографічні посилання:

1. Олійник В.В. Сім'я як першооснова духовного, економічного та соціального розвитку суспільства: психологічний аспект. URL: <https://eprints.oa.edu.ua/2546/1/Oliinyk%20V.V..pdf>.

2. Кушнір. Підходи до розуміння сім'ї і факторів сімейного виховання. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/znpu2009_2_27.pdf.

3. Коношенко. Сімейне виховання як соціально-педагогічна проблема. URL: <http://ena.lp.edu.ua/bitstream/ntb/24121/1/20-169-174.pdf>.

4. Падун Н.О. Сучасний стан виховання дітей у сім'ї . URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nzspp_2012_2_14.pdf

5. Яблонська Т.М. Тенденції та проблеми виховання дітей у молодій сім'ї. URL: http://lib.iitta.gov.ua/5144/1/%D0%AF%D0%B1%D0%BB%D0%BE%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D0%94%D0%86%D0%A0%D0%A1%D0%9C_1.pdf.

6. Каневська. Особливості соціалізації дитини у сім'ї військовослужбовця. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/osoblivosti-sotsializatsiyi-ditini-u-sim-yi-viyskovosluzhbovtzya.pdf>.

Бабанін Сергій Володимирович,
доцент кафедри кримінального
права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

МЕРЕЖА ПОЗАШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ ЯК ЗАХІД ЗАГАЛЬНОСОЦІАЛЬНОГО ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Дослідження ознак особи професійного злочинця свідчить, що більшість з них (53 %) почали вчиняти злочини у віці 14–16 років, а 39 % – у віці 17–18 років [1, с. 41]. Тому запобігання злочинності неповнолітніх одночасно є запобіганням більшості видів злочинності.

До заходів загальносоціального запобігання злочинності неповнолітніх належать дії, спрямовані на підвищення соціального захисту сімей з дітьми, збільшення матеріальної допомоги дітям-сиротам і дітям-інвалідам, реформування освітніх закладів, належне фінансове забезпечення праці вчителів і вихователів. Вони націлені на зменшення протиріч і стабілізацію

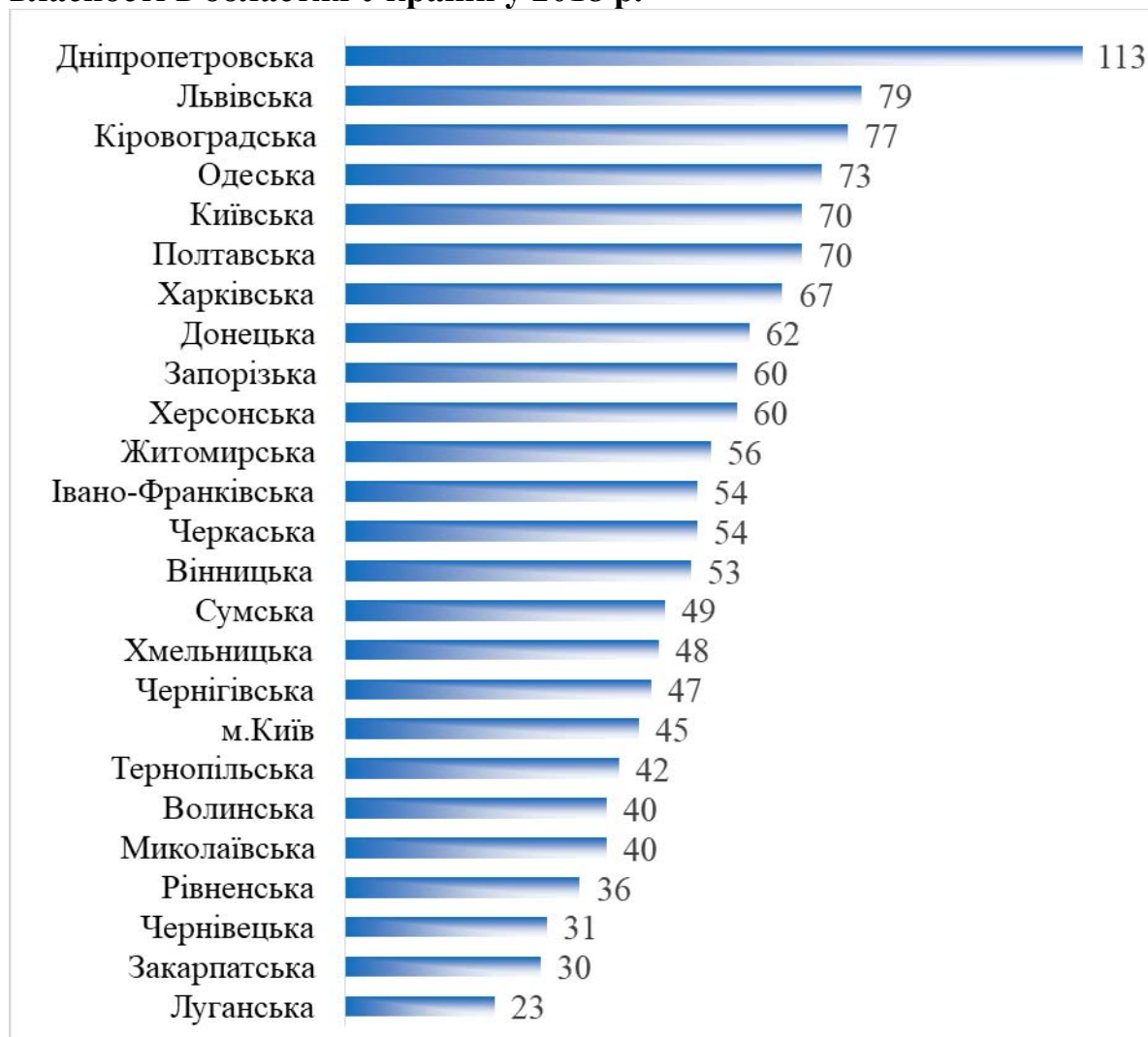
соціально-економічних, політичних, морально-психологічних, правових відносин у державі і суспільстві[2, с. 135].

Одним з вказаних заходів є створення розгалуженої мережі позашкільних закладів системи освіти, які дозволяють залучати неповнолітніх до соціально-корисної діяльності, сприяють розвитку у них бажання реалізовуватись у різноманітних сферах легітимної діяльності.

Разом з тим, статистичні дані свідчать про зниження кількості позашкільних закладів системи освіти. Так, якщо у 2011 р. в Україні нараховувалось 1496 комплексних і профільних таких закладів, то у 2016 р. – 1395 (з них 1,4 %– приватної форми власності). Аналогічна тенденція стосується й дитячо-юнацьких спортивних шкіл сфери освіти: якщо у 2011 р. їх нараховувалось 638, то у 2016 р. – 545(з них 25,5%– приватної форми власності) [3].

На кінець 2018 р. у системі освіти України функціонувало 1379 позашкільних закладів, з яких: 17 державних, 1348 комунальних і 14 приватних [4].

Рис. 1.Кількість позашкільних закладів системи освіти усіх форм власності в областях України у 2018 р.

Наведені дані свідчать про тенденцію до зменшення кількості позашкільних закладів системи освіти, що не сприяє запобіганню злочинності неповнолітніх.

На наш погляд, доцільно на загальнодержавному та регіональних рівнях розробити та прийняти програми розвитку вказаних закладів. Також доцільно на законодавчому рівні закріпити пільгові умови для створення, функціонування та оподаткування приватних закладів позашкільної освіти.

Бібліографічні посилання:

1. Тайбаков А. А. Проблемы предупреждения и профилактики корыстной преступности: учебное пособие. Петрозаводск, 2000. 51 с.
 2. Фіалка М.І. Неповнолітня злочинність: сучасний стан та напрямки профілактики. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2013. № 5. С. 133-140.
 3. Моніторинг позашкілля: освіта, культура і спорт / Державна служба якості освіти України. URL: <http://sqe.gov.ua/index.php/uk-ua/hovyny/254-monitorynh-pozashkillya-osvita-kultura-i-sport> (дата звернення 14.05.2019).
 4. Позашкільна освіта України у 2018 році. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/pozashkilna/2018/08/20/%202018.docx> (дата звернення 14.05.2019).
-

Багунц Спартак Самвелович
курсант навчальної групи КП-733
2-го курсу факультету підготовки
фахівців для підрозділів
кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Людвік Валентин Дмитрович,
доцент кафедри кримінального
права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

НАСИЛЬСТВО У СІМ'Ї ЯК СОЦІАЛЬНЕ ЯВИЩЕ

Насильство над дітьми – це найжахливіше явище у суспільстві. Українське законодавство стає на захист прав та безпеки дітей, що піддаються насильству.

Розбудова нової, демократичної, сильної і незалежної України висуває на чільне місце всього суспільного життя проблему зміцнення інституту сім'ї. Саме вона вводить дитину в світ соціальних відносин, формує ставлення до оточуючих, певні моральні принципи. Коли виникають

непорозуміння та конфлікти в родині, то це має відповідний негативний вплив на психічний та фізичний стан людини.

Жорстоке поводження з дітьми в сім'ї не така вже й рідкість. Часто плутаючи методи виховання зі звичайним насильством, батьки намагаються бути «розпорядниками» життя власної дитини. Не знаючи іншого ставлення, малюки не можуть правильно оцінити ситуацію, тому самі, вважаючи себе винними, не намагаються захиститись. Але в суспільстві не прийнято говорити про такі речі. Дуже часто один з батьків просто спостерігає за знущанням над своєю дитиною. Та насправді ця форма насильства існує у побуті дуже давно і поширена серед представників різних національностей, різного соціального та фінансового статусу, у сім'ях з різними світоглядами, світосприйняттям, релігійними переконаннями[1].

Дуже часто жорстоке поводження з дітьми – це результат того, що самі батьки страждали від насильства у дитинстві. Намагаючись виправити свої помилки, вони використовують своїх дітей; іноді батьки не знають інших шляхів «виховання», оскільки у своїй родині спостерігали тільки таке.

Найжахливіше, що це може повторюватися багато поколінь. Іншою причиною є раннє батьківство. У деяких батьків ще не сформувалося почуття батьківської відповідальності. Від незнання того, як поводитися з дитиною в різних ситуаціях, людина стає агресивною і всі проблеми вирішує одним способом – образами чи побиттям. Такі батьки часто не сприймають всерйоз потреби своїх дітей. Вони висміюють їх, не дозволяють їм виражати свої істинні почуття, їм важко поважати свої дітей як окремих особистостей зі своєю власною свободою. Вважаючи дітей причиною своїх проблем, вони їх б'ють, ображають, брешуть, погрожують їм, ізолюють, не довіряють, зневажають.

Такі батьки можуть використовувати своїх дітей як засіб задоволення власних егоїстичних потреб, не усвідомлюючи при цьому, якої шкоди завдають їм. Діти – це майбутнє кожної держави. А тому фізичні та емоційні травми, які вони переживають, обкрадають суспільство та усіх його членів. Не завжди можна уникнути дитячих травм, але їхня мінімізація має стати важливою метою соціальної політики[3].

Насильством в сім'ї, відповідно до ст. 1 Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» є будь які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї щодо іншого, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і завдають йому моральної шкоди, шкоди його фізичному чи психічному здоров'ю. Виділяють чотири основні форми насильства дітей у сім'ї: фізичне насильство – це навмисне нанесення фізичних ушкоджень дитині, а також навмисне позбавлення свободи й нормальних умов життя, які можуть призвести до смерті дитини, викликати порушення фізичного й психічного здоров'я; сексуальне насильство – це залучення дитини з її згоди (чи без її згоди) до сексуальних дій з дорослим з метою отримання останнім задоволення чи користі; психологічне насильство

– це періодичний, довготривалий чи постійний психічний вплив на дитину, спрямований на навмисне приниження її честі й гідності, що стає причиною образ, страху, емоційної невпевненості в собі, а це гальмує розвиток особистості й призводить до формування патологічних рис характеру; економічне насильство – умисне позбавлення дитини житла, їжі, одягу та іншого майна чи коштів, що може призвести до смерті дитини, викликати порушення фізичного й психічного здоров'я. Насильство в сім'ї дуже впливає на життя дітей і підлітків. Третина дітей в Україні щороку спостерігають акти насильства в сім'ї[7].

Діти, матері яких зазнали знущань, у шість разів частіше намагаються покінчити життя самогубством, 50 % з них схильні до зловживання наркотиками та алкоголем. 25 % студентів вищих навчальних закладів втягнуті у насильницькі стосунки, причому більшість з них розповідають про це друзі, 26 % – батькам, 25 % – нікому не розповідають. 69 % випадків сексуального насилля над дітьми в Україні здійснюється в домашніх умовах, у неповноцінних сім'ях і над дітьми-сиротами. Діти-жертви в 10 разів частіше здійснюють спроби суїциду, ніж їхні ровесники. Насильство та жорстоке поводження щодо дітей найчастіше чинять: другі діти (95 %), батьки дітей (68 %) та дорослі, які працюють із дітьми (39 %).

Від 24 до 37 % дітей зазнають різних форм насильства вдома, на вулиці, в школі (від щоденного до декількох разів на місяць). Часто насильство виявляється як комбінація фізичної, сексуальної та/або емоційної образи. Жорстоке поводження з дітьми в подальшому формує з них соціально неадаптованих людей, не здатних створювати повноцінну сім'ю, бути гарними батьками, а також є поштовхом до відтворення жорстокості до власних дітей. Дитина потребує соціально-правового захисту. З одного боку, соціальний захист передбачає гарантію основних прав, закріплених у Конвенції ООН про права дитини, а з іншого боку, соціальний захист дитини – це створення умов для вільного розвитку духовних та фізичних сил дитини, пробудження її активності.

З прийняттям Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» громадськість в Україні почала усвідомлювати людські права та свободи, і цей злочин нарешті став помітним для суспільства. Права дітей закріплюються Конвенцією ООН про права дитини, Конституцією України, Цивільним кодексом України, Сімейним кодексом України, Законом України «Про охорону дитинства», Законом України «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей», що передбачає соціальний захист дітей, які були втягнуті до найгірших форм дитячої праці або опинились у складних життєвих обставинах, у закладах соціального захисту дітей; Законом України «Про захист суспільної моралі», який забезпечує захист дітей від негативного впливу продукції сексуального чи еротичного характеру, та іншими нормативно-правовими актами, що регулюють суспільні відносини в цій сфері. Також наразі діє Загальнодержавна програма «Національний план дій, щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини»

на період до 2016 року[5].

Будь яке насильство над дитиною та її експлуатація караються згідно з законом. На підставі положень Конституції України і Конвенції ООН про права дитини від 26 квітня 2001 р. в Україні було прийнято Закон «Про охорону дитинства», який визначає охорону дитинства стратегічним загальнонаціональним пріоритетом і з метою забезпечення реалізації прав дитини на життя, охорону здоров'я, освіту, соціальний захист та всебічний розвиток встановлює основні засади державної політики у цій сфері. Законодавством встановлюється процедура розгляду звернень з приводу жорстокого поводження, насильства і знущання над дітьми в сім'ї, поза її межами[6].

Порядок розгляду скарг затверджений спільним наказом Державного комітету України у справах сім'ї та молоді, Міністерства внутрішніх справ України, Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Міністерства охорони здоров'я України від 16 січня 2004 р. № 5/34/24/11 «Про затвердження Порядку розгляду звернень та повідомлень з приводу жорстокого поводження з дітьми або реальної загрози його вчинення». Ювенальна превенція у справах дітей цілодобово приймає інформацію про випадки жорстокого поводження з дітьми. Після перевірки викладених фактів приймається рішення про притягнення винних осіб до відповідальності. У разі потреби термінового вилучення дитини з сім'ї, де батьки чи особи, які їх замінюють, жорстоко поводяться з нею, працівники кримінальної міліції у справах дітей спільно зі службами у справах дітей вирішують питання подальшого влаштування дитини. У ч. 3 ст. 289 Цивільного Кодексу України зазначається, що фізичне покарання батьками (усиновлювачами), опікунами, піклувальниками, вихователями малолітніх, неповнолітніх дітей та підопічних не допускається.

Бібліографічні посилання:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради. –1996. – № 30. – Ст. 141.
 2. Цивільний кодекс України.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> .
 3. Сімейний кодекс України.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.
 4. Кримінальний кодекс України.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
 5. Конвенція ООН про права дитини від 27 вересня 1991 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021
 6. Про охорону дитинства : Закон України від 6 листопада 2012 р. № 5477-VI // Відомості Верховної Ради України. –2001. – № 30. – Ст. 142.
 7. Про попередження насильства в сім'ї : Закон України від 16 жовтня 2012 р. № 5462-VI (зі змінами та доповненнями) //Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 10. – Ст. 70.
-

Бакаляр Олександр Олександрович
курсант навчальної групи КП-731 2-го
курсу факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Савенко Вікторія Петрівна,
старший викладач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СОЦІАЛЬНІ, ПСИХОЛОГІЧНІ, КУЛЬТУРНІ, ОСВІТНІ ТА ІНШІ ФАКТОРИ ДИТЯЧОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Дитяча злочинність відноситься до глобальних проблем сучасності, у вирішенні яких зацікавлене все світове співтовариство. Це пояснюється визначальною роллю підростаючого покоління в забезпеченні життєздатності суспільства і його розвитку. Навіть для найдемократичніших і економічно розвинених держав характерне зростання дитячої злочинності. Це доводить неможливість розв'язання проблеми дитячої злочинності тільки національними засобами і викликає необхідність об'єднання зусиль всього суспільства, що і зумовлює виникнення і розвиток системи стандартів, норм, спрямованих на вирішення цієї проблеми.

Дитяча злочинність (злочинність неповнолітніх), має свої причини. Причини - це негативні соціально-психологічні детермінанти, що включають елементи економічної, політичної, правової, побутової психології на різних рівнях суспільної свідомості, породжують злочинність як наслідок.

Дитяча злочинність - це явище, що має безліч граней, а це значить, що причини її не можна пізнати, вивчаючи лише окремі чинники або сторони морального формування дитини чи підлітка в сім'ї, школі. Необхідно розглядати взаємодію і взаємозумовленість цих явищ, так як вони взаємопов'язані і впливають один на одного.

Важливо відзначити, що ці причини - не просто сума соціальних явищ, а цілісна система взаємодіючих елементів. Життєві ситуації дитини, її виховання об'єднують в собі вже дві протилежні тенденції щодо якісного їх впливу на особистість: вони або позитивно впливають на неї, сприяючи становленню позитивних якостей та правової культури; або роблять особу вразливою до несприятливих зовнішніх умов і ситуацій криміногенного характеру. Причини злочинності пов'язують з негативною стороною цього протиріччя умов несприятливого морального формування особистості.

Розглянемо кілька точок зору на класифікацію причин злочинності.

Так, наприклад, А. А. Герцензон підрозділяє їх на матеріальні і ідеологічні [5, с. 53]. Також виділяють три класи причин: пов'язані з протиріччями соціального розвитку; спотворено світоглядні; пов'язані з конкретною особистістю.

До того ж, виокремлюють три категорії причин: причини, що лежать в сфері суспільної свідомості; причини, що лежать в сфері суспільного буття; причини, зумовлені зовнішніми протиріччями між двома протилежними соціально-економічними системами - соціалізмом і капіталізмом. Однак трохи пізніше він почав поділяти причини злочинності на об'єктивні і суб'єктивні. Це класифікація довгий час зберігалася в радянській кримінології, і в наш час є теж досить актуальною.

Здається, саме вона може бути основою розгляду причин дитячої злочинності і в цьому дослідженні. Суть цієї класифікації в тому, що в основі протиправної поведінки особи знаходяться різного роду суперечності. Протиріччя ці мають соціальну, змішану і психологічну природу. Для визначення причини правопорушень необхідно звернути увагу на систему зовнішніх і внутрішніх факторів, яка робить можливою цю поведінку в різних конкретних умовах, стосовно до різних людей, особливо до дітей. Виходячи з цього суб'єктивні причини дитячому злочинності можна визначити як елементи соціальної психології дітей, які суперечать встановленим нормам права і заборонам, загально визнаною моралі і моральності. Об'єктивні причини дитячої злочинності - це конкретні протиріччя в громадському бутті, економічних і соціальних відносинах людей [6, с. 78].

Тобто дитяча злочинність має свої причини. Причини - це негативні соціально-психологічні детермінанти, що включають елементи економічної, політичної, правової, побутової психології на різних рівнях суспільної свідомості, породжують злочинність як наслідок.

Життєві ситуації дитини, її виховання об'єднують в собі вже дві протилежні тенденції щодо якісного їх впливу на особистість: вони або позитивно впливають на неї, сприяючи становленню позитивних якостей та правової культури; або роблять особу вразливою до несприятливих зовнішніх умов і ситуацій криміногенного характеру. Причини злочинності пов'язують з негативною стороною цього протиріччя - умовами несприятливого морального формування особистості.

Безсумнівним є те, що причини дитячої злочинності - це сукупність всіх соціальних явищ і цілісна система взаємодіючих елементів. Бездоглядність і безпритульність неповнолітніх злочинців і неповнолітніх потерпілих є однією з причин дитячої злочинності.

Бездоглядність майбутніх неповнолітніх потерпілих сприяє створенню ситуацій і приводів для злочинів. Безпритульність - це крайня стадія бездоглядності, коли дитині, за яким немає контролю, в силу відсутності батьків або ще яких-небудь причин ще і ніде жити [1, с. 161].

До основних криміногенних чинників сімей, які перебувають в

соціально небезпечному положенні, які негативно впливають на поведінку дітей і сприяють вчиненню ними злочинів, відносяться:

- виховання дітей в умовах неповної сім'ї, одним батьком;
- наявність в сім'ї судимих родичів (батьків, братів, сестер, бабусь, дідусів):
 - зловживання спиртними напоями дорослими членами сім'ї, скандали, бійки, сексуальна розбещеність;
 - важке матеріальне становище, погані житлові умови сімей, відсутність окремої кімнати для дітей, потреба в харчуванні, одязі;
 - низька правова культура, правовий нігілізм батьків та інших дорослих членів сім'ї;
 - грубість, жорстокість, насильство в сім'ї, виховання дітей в умовах емоційного голоду.

Діти з асоціальних сімей, позбавлені засобів існування, нерідко втягуються в нерегламентовані і кримінальні сфери діяльності (робота на вулиці в незадовільних умовах, заняття проституцією, зайнятість в порнографічному бізнесі, торгівля тютюновою, алкогольною продукцією і т.д.), пов'язані з ризиком для здоров'я, психологічного та соціального розвитку [4, с. 926].

Однією з головних причин зростання злочинності серед дітей останнім часом є різке погіршення економічної ситуації і зростання соціально-класової напруженості в суспільстві. Звичайно, все це впливає і на дорослу злочинність, проте стрімке зниження рівня життя позначається найсильніше на дітях і підлітках, бо у всі часи неповнолітні були і залишаються найбільш вразливою частиною суспільства.

Уразливість полягає в тому, що діти відрізняються певними особливостями (слабкою психікою, не сформована до кінця система цінностей), що роблять їх схильними до впливу чинників, яким дорослі люди протистоять набагато успішніше. Не маючи можливості законним шляхом задовольняти свої потреби, багато підлітків починають «робити гроші» і добувати необхідні речі в міру своїх сил і можливостей, часто шляхом вчинення злочинів [3, с. 86].

Відсутність у більшості дітей та молоді віри в закон і справедливість. Дуже часто це викликано недоліками діяльності школи, навчальних закладів та установ, що виконують профілактичну роботу, а також недоліками в організації дозвілля молоді.

Кримінології та співробітникам правоохоронних органів відомо, що більшість осіб, які вчинили насильницькі злочини, піддавалися в дитинстві приниженням і покаранням, страждали від жорстокого поводження дорослих. Зростання жорстокості до дітей, також, як і дітей до своїх однолітків зумовлений низкою причин. Поширеності насильства в сім'ях багато в чому сприяє лібералізація споживання спиртного. Діти, що живуть в сім'ях, де хоча б один з батьків є алкоголіком, дуже часто піддаються насильству і жорстокості. Вони потребують допомоги.

Також однією з причин дитячої злочинності є негативний вплив ЗМІ. Не можна не відзначити і негативну роль засобів масової інформації в цьому процесі. Дуже рідко в кінотеатрах показують вітчизняні мультфільми та дитячі фільми. Скрізь тільки зарубіжні фільми, які в основному культивують, жорстокість, насильство.

Діяльність неформальних молодіжних об'єднань криміногенної спрямованості і вплив організованої злочинності. Значна частина неповнолітніх злочинців, які вчиняють злочини в групі, коли-небудь мала відношення до неформальних угруповань. Для них характерно або антисоціальна поведінка, що є прообразом злочинного [2].

Причиною дитячої злочинності є недоліки законодавства та правоохоронної діяльності. Ослабла також діяльність органів, на які покладено боротьба і попередження злочинів і правопорушень неповнолітніх. Це і слабкість нагляду за виконанням законів про виховання і охорони прав дітей і підлітків; недостатня розвиненість спеціалізованої служби соціального захисту дітей; не належне дотримання національного законодавства і міжнародних стандартів в галузі прав дитини.

На закінчення можна відзначити, що в дослідженні розглянуто основні причини дитячої злочинності. Ситуація, що склалася в державі в результаті демократичних реформ, сприяє порушенню прав людини, і прав дитини зокрема, що і відбувається повсюдно. Але не менший вплив на процеси порушень прав дітей та криміналізації підлітків надає мікросередовище: сімейні, шкільні та дозвільні відносини, суб'єктивні чинники.

Слід зазначити, що розглянуті вище причини дитячої злочинності - це не повний перелік тих явищ, які спричиняють вчинення підлітками злочинів.

Необхідний комплексний профілактичний вплив на всі ці сфери, заснований на визнанні і реальному дієвому захисті прав самих дітей, яке дасть позитивний результат при попередженні дитячої злочинності.

Бібліографічні посилання:

1. Веселовська Н. О. Про деякі труднощі виявлення причин втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність. *Юридична наука.*/2015./№ 8./С.158-163.
2. Головкін Б. М. Причинність у системі детермінації злочинності. *Теорія і практика правознавства.*/2014./Вип. 1./URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2014_1_24.
3. Кулакова Н. В., В. М. Попереднюк *Причини формування злочинної поведінки неповнолітніх.* Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18 : Економіка і право./ 2010./Вип. 11./С. 85-89.
4. Маланчук П. М., О. М. Шелест *Криміналістична характеристика особи неповнолітнього злочинця та вчинених ним злочинів.* Молодий вчений./2017./№ 11./С. 925-928.
5. Организация изучения причин преступности и разработки мер ее предупреждения в районе: (науч.-практ. пособие) / [А. Шляпочников и др. ; редкол.: А. А. Герцензон и др.] ; Всесоюз. ин-т по изучению причин и разраб. мер предупреждения преступности. / *Юридическая литература,* 1966. 195 с.
6. Семенюк О. О. Причини й умови злочинності та їх відображення умотивації злочинної поведінки. *Юридична Україна.*/2017./№ 2-3./С. 75-84.

Березняк Василь Сергійович,
старший викладач кафедри кримінального
права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
к.ю.н., с.н.с.

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВЧИНЕННЯ ЗЛОЧИНІВ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТ. 304 КК УКРАЇНИ, У ЧАСТИНІ ВТЯГНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ У ПИЯЦТВО

Одним з дієвих заходів запобігання слід визначити положення ст. 304 КК України, що передбачають кримінальну відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність. У 2008 р. дану статтю доповнено частиною 2, яка передбачає посилену кримінальну відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність з боку батьків, опікунів, піклувальників або осіб, які їх замінюють. Внесення таких змін зумовлено, перш за все, складною криміногенною ситуацією в аспекті втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність зазначеною категорією осіб, що, у свою чергу, підвищує ступінь суспільної небезпеки таких дій.

Об'єктивну сторону даного злочину характеризує дія у вигляді втягнення неповнолітнього у злочинну або антигромадську діяльність. Під антигромадською діяльністю законодавець визначає: пияцтво, жебрацтво, азартні ігри та бродяжництво, що у своєму розумінні ототожнюється зі злочином. При застосуванні даної норми на практиці виникають деякі протиріччя з приводу визначення меж кримінальної відповідальності за вчинення названих дій, адже рівень їх суспільної небезпеки є різним, у зв'язку з чим кримінальна відповідальність за ці дії має відрізнитись. Окрім цього, втягнення неповнолітніх в антигромадську діяльність (пияцтво, жебрацтво, азартні ігри) полягає у систематичному впливі на неповнолітнього дорослої особи, а втягнення неповнолітнього у злочинну діяльність – наявністю хоча б одного відповідного факту [1, с. 383].

Для кваліфікації вчиненого не має значення поведінка неповнолітнього до втягнення його в злочинну або в іншу антигромадську діяльність, а також використання для цілей паразитичного існування. Об'єктивна сторона злочину полягає у вчиненні хоча б однієї з дій, зазначених у ст. 304 КК – втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність, у пияцтво, у заняття жебрацтвом, проституцією, азартними іграми, а так само їх використання для цілей паразитичного існування. Потерпілим може бути й один неповнолітній, тобто особа, якій не виповнилося 18 років.

Вживане в диспозиції ст. 304 КК поняття «втягнення ... у злочинну діяльність» характеризує можливу різноманітність злочинів, а не їх множинність у кожному конкретному випадку. Втягнення неповнолітнього у злочинну діяльність полягає в діях дорослої особи, пов'язаних із

безпосереднім психічним чи фізичним впливом на неповнолітнього і вчинених з метою викликати в нього прагнення взяти участь в одному чи кількох злочинах. Втягнення передбачає всі види фізичного насильства і психічного впливу: переконання, залякування, підкупу, обману, розпалювання почуття помсти, заздрості або інших нищих спонукань, пропозиції вчинити злочин, обіцянки придбати або збути викрадене, давання порад про місце й способи вчинення або про приховання слідів злочину, розпиття спиртних напоїв із неповнолітнім з метою полегшити схиляння його до вчинення злочину тощо.

Втягнення неповнолітнього у злочинну або іншу антигромадську діяльність передбачає ініціативу і поведінку винного, пов'язану з впливом на неповнолітнього для залучення його до участі в злочині як співвиконавця, посібника або схиляння його до вчинення злочину.

У випадках, коли втягнення неповнолітнього у злочинну діяльність супроводжувалось заподіянням тілесних ушкоджень, побоями, погрозами вчинити вбивство або іншими діями, що утворюють самостійний склад злочину, відповідальність має наставати за сукупністю вчинених злочинів – за ст. 304 та відповідною статтею Кримінального кодексу про злочини проти особи.

У широкому значенні під пияцтвом прийнято розуміти непомірне вживання спиртних напоїв. Поняттям «пияцтво» в літературі охоплюється як систематичне, так і в одиничних випадках вживання спиртного у великих дозах, що приводить до стану помітного сп'яніння [2, с. 21].

Під втягненням у пияцтво слід розуміти умисне схиляння неповнолітнього у будь-який спосіб до систематичного вживання спиртних напоїв, збудження у нього такого бажання (спільне вживання спиртних напоїв, умовляння їх вжити, пригощання ними, дарування, розрахунок ними за виконану неповнолітнім роботу тощо). Систематичність утворюють не тільки епізоди безпосереднього втягнення такої особи до вживання спиртних напоїв, а й втягнення до вживання напоїв через їх придбання, дарування і вчинення інших дій, спрямованих на спонукання, або саме примушування до вживання спиртних напоїв. Спиртними напоями є горілка, спирт, коньяк, лікер, самогон, вино тощо.

Той факт, що неповнолітній, незважаючи на такі дії, не вживав спиртних напоїв, так само як і ступінь його сп'яніння, на кваліфікацію дій винної особи не впливають. Обов'язковою умовою визнання таких дій злочинними має бути систематичність їх вчинення, тобто не менше трьох разів. При цьому повинно мати місце втягнення в пияцтво того самого підлітка. Тому одноразова дія, у тому числі вживання спиртних напоїв з кількома підлітками, не утворить систематичності. Поодинокий випадок доведення неповнолітнього до стану сп'яніння тягне адміністративну відповідальність за ст. 180 КУпАП [3].

Водночас не виключено замах на втягнення неповнолітнього у пияцтво, коли винний не встиг, наприклад, здійснити свій задум на неодноразове

споювання неповнолітнього з незалежних від нього обставин.

Злочин має місце при неодноразовому споюванні одного і того ж неповнолітнього. Одночасна випивка з кількома підлітками неодноразовості дій не утворює, залишаючись в рамках разового випадку. *Так, судова колегія Полтавського обласного суду перекваліфікувала зі ст. 208 на ст. 208-1 КК України 1960 р. дії вихователя профтехучилища К., який одночасно споїв трьох учнів училища.* Різночасне споювання різних неповнолітніх також не можна кваліфікувати за ст. 304. Однак цей злочин має місце в тих випадках, коли учасником організованих дорослим групових випивок неодноразово є один і той самий неповнолітній [4, с. 628].

Суб'єкт злочину – фізична осудна особа, що досягла 18 років. «Втягнення неповнолітнього у злочинну чи іншу антигромадську діяльність, вчинене службовою особою, яка при цьому зловживала владою чи службовим становищем або перевищила владу чи службові повноваження, за наявності до того підстав кваліфікується за статтею КК, якою передбачено відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність, і за відповідною частиною ст. 364 чи ст. 365» (п. 9 постанови ПВСУ від 27.02.2004 № 2).

Можливою є кваліфікація дій певної категорії втягувачів (зокрема опікунів, піклувальників, батьків), які вчинили інші злочинні дії, за сукупністю злочинів, передбачених ст. 304 та ст. 164, 166 чи 167 КК України (п. 9 постанови ПВСУ від 27.02.2004 № 2).

Суб'єктивна сторона характеризується умисною формою вини. Винний усвідомлює, що своїми діями втягує неповнолітнього у злочинну діяльність, у пияцтво, і бажає так чинити. В абз. 2 п. 4 постанови ПВСУ від 27.02.2004 № 2 роз'яснюється, що «кримінальна відповідальність за зазначені дії настає як у разі, коли доросла особа знала про неповнолітній вік стягуваного, так і тоді, коли за обставинами справи повинна була або могла про це знати» [4, с. 629].

Аналізуючи кримінальне законодавство Російської Федерації та Республіки Білорусь, можемо побачити, що відмежування суспільно небезпечних дій у вигляді втягнення неповнолітнього у злочинну та антигромадську діяльність має своє відображення в окремих нормах (ст. 150 та 151 КК РФ та ст. 172 та 173 КК Республіки Білорусь) та у певному колі кваліфікуючих ознак, що обтяжують відповідальність, таких як : втягнення неповнолітніх батьками, опікунами, піклувальниками; вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину; втягнення, що вчинюється групою осіб, та втягнення на основі політичного, расистського та економічного підґрунтя. Саме відмежування правових норм та відокремлення їх між собою забезпечить чітку та повну кваліфікацію злочину, пов'язаного з втягненням неповнолітнього у злочинну або антигромадську діяльність.

Доповнення статті 304 КК України у 2008 р. частиною 2 такого змісту: «... ті самі дії, вчинені щодо малолітньої особи або батьком, матір'ю, вітчимою, мачухою, опікуном чи піклувальником, або особою, на яку покладено обов'язки щодо виховання потерпілого чи піклування про нього» дає можливість зрозуміти, що кваліфікуючі ознаки кримінальної відповідальності є необхідними, а їх більш повне визначення має актуальне

значення для кваліфікації даного злочину. Проте ряд кваліфікуючих ознак в даній статті не враховано. Тут можливо застосувати досвід Російської Федерації та республіки Білорусь в частині передбачення у кримінальному законодавстві кваліфікуючих ознак в ст. 304 і доповнити її такими положеннями: «ті самі дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені із застосуванням насилля або з погрозою його застосування, втягнення неповнолітнього в організовану групу або вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину...». Дане доповнення до ст. 304 КК України надасть можливість більш чітко визначати відповідальність осіб, що втягують неповнолітніх у вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів, а також тих, хто втягує їх до участі в організованих групах, тому що вчинення даних злочинів посідає значне місце в офіційній статистиці МВС України серед злочинів загальнокримінальної спрямованості.

Втягнення неповнолітнього у пияцтво передбачає ініціативу і поведінку винного, пов'язану із впливом на неповнолітнього для залучення його до участі в злочині як співвиконавця, посібника або схиляння його до вчинення злочину.

Втягнення неповнолітнього у злочинну діяльність кваліфікується неоднаково, залежно від того, чи було втягнення в злочинну діяльність взагалі, чи вчинення конкретного злочину. Якщо втягнення у злочинну діяльність не пов'язане із вчиненням конкретного злочину, то скоєне кваліфікується лише за ст. 304 КК. В іншому випадку – коли на неповнолітнього справляється вплив з метою домогтися його участі у певному злочині – втягнення набуває одночасно ознак співучасті у злочині.

За статистичними даними, кожен одинадцятий неповнолітній скоює злочинні дії у нетверезому стані. Переважна більшість тяжких злочинів проти особи – навмисних вбивств, тяжких тілесних ушкоджень – вчинено підлітками на ґрунті пияцтва чи наркоманії.

Безсумнівно, втягнення неповнолітніх у пияцтво є суспільно небезпечним, оскільки завдає істотної шкоди суспільству та фізичному і психічному розвитку неповнолітніх. Суспільна небезпека цієї категорії правопорушень ще більше підвищується, якщо для реалізації злочинних намірів особа, яка втягує, має на меті вчинення злочинів за участю неповнолітнього, який перебуває у стані алкогольного сп'яніння.

Бібліографічні посилання:

1. Кримінальне право України: особлива частина : підруч. / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін. ; за ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. 4-те вид., переробл. і допов. Х., 2010. 456 с.
2. Мауленов Г.С. Криминологическая характеристика и профилактика преступлений несовершеннолетних : учеб. пособие. Караганда, 1990. 64 с.
3. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність» від 27.02.2004 № 2.
4. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. 4-те вид., переробл. та доповн. / відп. ред. С.С. Яценко. К., 2005. 848 с.

Будагов Руслан Сабітович
курсант навчальної групи КП-733
2-го курсу факультету підготовки
фахівців для підрозділів
кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Людвік Валентин Дмитрович,
доцент кафедри кримінального права
та криминології Дніпропетровського
державного університету внутрішніх
справ
кандидат юридичних наук

БУЛІНГ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ЗЛОЧИННІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ

В Україні, так як і в усьому світі, поширюється явище булінгу та його різновиду – кібербулінгу. За даними Центру інформації про права людини станом на липень 2017 року 67% дітей в Україні у віці від 11-17 років стикалися з проблемою булінгу протягом останніх трьох місяців. 24% дітей цькували, а 48% навіть нікому не розповідали про ці випадки [3].

Крім того, наприкінці листопада 2017 року в Українському інституті дослідження екстремізму встановили, що із проявами булінгу в Україні стикаються 8 із 10 дітей [4].

Дитячий фонд ООН ЮНІСЕФ підрахував, що 67% українських школярів стикалися з проблемою булінгу, і з кожним роком бійки між дітьми стають усе частішими та жорстокішими. Досить часто в реальному житті булінг знаходить свій вияв у вкрай жорстокій формі, з виявом імпульсивності та агресії, наприклад, у масових побиттях, катуваннях, які до того ж знімаються на відео і навіть знаходяться у вільному доступі мережі Інтернет. Головними героями таких відеороликів є діти-булери у вікових межах 11-18 років.

За останніми наявними даними ЮНІСЕФ:

1. Більше третини учнів віком від 13 до 15 років у світі зазнають булінгу(цькування), і приблизно така ж частка дітей опиняються втягнутими у бійки.

2. В Україні у 2017 році 24% дітей стали жертвами булінгу. 40% постраждалих дітей нікому про це не розповідали.

3. Третина школярів у 39 розвинутих країнах визнають, що вдаються до цькувань своїх однолітків.

4. Приблизно 720 мільйонів дітей шкільного віку живуть у країнах, де тілесні покарання у школах ще не повністю заборонені.

5. Хоча дівчата та хлопці мають однакові ризики стати жертвами булінгу, дівчата більш часто зазнають психологічного тиску, тоді як хлопці частіше страждають від фізичного насильства та погроз[5].

Звіт зазначає, що насилля із застосуванням зброї у школах продовжує забирати життя. У ньому також наголошується, що у світі цифрових технологій, поширення насильницького, шкідливого чи образливого контенту стає можливим завдяки дотику до клавіші.

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) Україна посідає четверту сходинку серед країн Європи за рівнем проявів агресії підлітків. На першому місці – Росія, на другому – Албанія, на третьому – Білорусь [4].

Молодь, яку ми розглядаємо як найцінніше наше майбутнє, насправді стає небезпечною для суспільства. Насильницькі злочини неповнолітніх за ступенем суспільної небезпеки та тяжкістю заподіюваних наслідків перевершують інші кримінальні прояви в підлітковому середовищі. Вони завдають величезної, часом непоправної шкоди суспільству. Неповнолітні, які вчиняють такі злочини, поширюють стереотип агресивно-насильницької поведінки серед оточуючих. Саме ці кримінальні діяння найбільш засуджуються з точки зору людської етики.

В результаті ускладнення ситуації в соціально-політичній, економічній, освітній та інших сферах суспільного життя, рівень насильства в суспільстві на сьогоднішній день збільшився в декілька разів. Підлітки є найбільш вразливою категорією суспільства. Оскільки саме в так званому перехідному віці активно формуються власна система сприйняття світу, система цінностей та пріоритетів, то діти переймають різні моделі поведінки дорослих, і, на жаль, насильство стає однією з таких моделей. Однією з найпоширеніших проблем у дитячому середовищі сьогодні є булінг, який прийнято розглядати як небажану агресивну поведінку дітей шкільного віку, що призводить до цькування дитини іншою дитиною або групою дітей з метою приниження, залякування та демонстрації сили[6].

Термін «булінг» походить від англійського дієслова to bully – задиратися, знущатися, змушувати погрозами, а також англійського іменника a bully – хуліган, забіяка.

Осередком, у якому найбільш яскраво представлений булінг, є школа – місце, де більшість часу проводить середньостатистичний підліток. Перші публікації на тему шкільного приниження з'явилися ще в 1905 р. Дослідженням проблеми булінгу займалися переважно зарубіжні науковці, серед яких варто відмітити скандинавських вчених (Д.Ольвеуса, Е.Ролланда, П.Хайнеманна) та британських дослідників (Д.Лейна, В.Ортона, Д.Таттума). У США особливу увагу до булінгу почали виявляти на початку 90-х років ХХ ст. В Україні проблема булінгу лише починає вивчатися. Вітчизняні дослідження, як правило, здійснюються у напрямку педагогіки й психології та ґрунтуються на закордонних розробках теорії булінгу.

Л. Кішлі вважає, що основною характеристикою булінгу є емоційне

приниження, образа почуттів людини, висловлювання принизливих оцінок щодо іншої людини, що призводить до виключення її з групи. Дослідниця виділяє сім ознак булінгу: 1) емоційне приниження, що включає вербальні і невербальні способи вираження; 2) продовження емоційно образливої і принизливої поведінки впродовж тривалого періоду; 3) непривітна і недовірлива поведінка; 4) втручання у приватне життя людини; 5) погіршення психологічного і фізичного стану людини, на яку спрямована агресія; 6) намір завдати шкоду іншій людині, що дозволяє чи сприяє, щоб ця людина пережила травмуючі події; 7) агресор займає вище становище, ніж його жертва, і відповідно дозволяє собі дії, що принижують гідність і завдають моральної або фізичної шкоди іншій людині [13].

На думку А. Король, усі дії, які утворюють булінг, попри їх різноманіття, мають спільні риси: 1) дисбаланс влади, тобто кривдник та жертва обов'язково різні за соціальним статусом, фізичною чи психологічною адаптованістю до середовища, різної статі, раси, релігії, сексуальної орієнтації тощо; 2) намір нашкодити, тобто кривдник навмисно викликає емоційний або фізичний біль у потерпілого, насолоджується спостерігаючи; 3) погроза подальшої агресії, тобто кривдник і жертва розуміють, що це не перший і не останній випадок знущання [14].

Булінг у середовищі неповнолітніх виявляється через різні акти фізичного або психологічного насильства та утисків, пережитих дітьми, з боку інших дітей. Це можуть бути: це систематичні глузування, що відображають якісь особливості зовнішнього вигляду або особистості потерпілих; псування їх особистих речей, заштовхування під парту, вимагання грошей; відверті знущання, що принижують почуття людської гідності.

Соціальну природу булінгу можна розглядати крізь призму причин цього явища, переважна більшість яких має соціальний характер: наявність в суспільстві фактично неконтрольованої пропаганди насильства та жорстокості; відсутність реальних дій, спрямованих на підвищення матеріального добробуту сімей; незадовільний стан роботи по підвищенню рівня правової культури громадян; відсутність всебічної пропаганди ідей ненасильницького співіснування тощо.

Булінг – це, безумовно, насильство, що має умисний характер і проявляється, як правило, у тривалих, неодноразово повторюваних діях фізичного та/або психічного характеру з боку особи або групи осіб, які володіють певними перевагами (фізичними, адміністративними, психологічними тощо), вчинюваних з певною, визначеною метою (залякати, примусити зізнатися у чомусь, покарати за вчинення якогось діяння тощо).

Виділяють кілька різновидів булінгу: фізичний, психологічний, економічний булінг, у рамках яких можливий кібербулінг як субформа булінгу, безпосередній та непрямий булінг тощо.

Зважаючи на викладене вище, ми можемо розглядати окремі прояви булінгу як різновид катування серед неповнолітніх. Булінг – це негативна

агресивна поведінка умисного характеру, яка має високий ступінь суспільної небезпеки. З огляду на спільність ознак таких діянь та особливу загрозу для життя, здоров'я, волі, честі та гідності особи як благ, які перебувають в Україні під кримінально-правовою охороною, окремі прояви булінгу можуть підпадати під ст. 127 КК України і кваліфікуватись як катування.

Бібліографічні посилання:

1. Український інститут дослідження екстремізму. Дослідження «Стоп шкільний терор. Профілактика та протидія булінгу»: <http://uire.org.ua/wphttp://uire.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/Doslidzhennya-buling.pdfcontent/uploads/2017/11/Doslidzhennya-buling.pdf>
 2. Женевские конвенции и дополнительные протоколы [Електронний ресурс]. – Режим доступу до конвенцій : <http://www.icrc.org/rus/war-and-law/treaties-customary-law/geneva-conventions/>
 3. Римский статут международного уголовного суда (Рим, 17 июля 1998 г.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статуту : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_588
 4. Руководство по судебной практике относительно пыток и жестокого обращения. Статья 3 Европейской конвенции по защите прав человека (на русском языке). – Geneva, Association for the Prevention of Torture, 2002. – 74 с.
 5. Буше-Сольнье Франсуа. Практический словарь гуманитарного права / Франсуа Буше-Сольнье. – М. : Изд-во «МИК», 2004. – 552 с.
 6. Катеринчук К. В. Кримінально-правова характеристика катування / К. В. Катеринчук // Теоретичні та прикладні проблеми сучасного кримінального права : матеріали II міжнар. наук.-практ. конф., м. Луганськ, 19 – 20 квіт. 2012 р. / Упоряд. : Є. О. Письменський, Ю. Г. Старовойтова; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2012. – С. 221–224.
 7. Тихий В. П. Кримінально-правова охорона прав і свобод людини і громадянина та підстава кримінальної відповідальності / В. П. Тихий // Теоретичні та прикладні проблеми кримінального права України : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Луганськ, 20–21 травн. 2011 р. / редкол. : Г. Є. Болдарь, А. О. Данилевський, О. О. Дудоров та ін. ; МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. – Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2011. – С. 489–495
 8. Лейн Д.А. Школьная травля (буллинг) / Дэвид А.Лейн / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://psifeya.ru/wp-content/uploads/2014/02/Лейн_Д_Школьная-травля-буллинг-статья.doc Загол. з екрану. Мова російська
 9. Погорелова Е. И., Арькова И. В., Голубовская А. С. Психологические особенности подростков, включенных в ситуацию кибербуллинга // Северо-Кавказский психологический вестник. – 2016. – № 14/2. – С. 47–53.
 10. Буллинг як соціально-педагогічна проблема та шляхи її вирішення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kipt.sumdu.edu.ua/en/k2-listing/item/188-буллинг-як-соціально-педагогічна-проблема-та-шляхи-її-вирішення.html>
 11. Король А. Причини та наслідки явища булінгу / А. Король // Відновне правосуддя в Україні. – 2009. – № 1–2 (13). – С. 84–93.
-

Голобородько Вікторія Вікторівна
курсант навчальної групи ДР 642
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ

Науковий керівник:
Кисельов Ілля Олександрович
викладач кафедри кримінального
права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА НЕПОВНОЛІТНЬОГО ЗЛОЧИНЦЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Неповнолітньою особою Сімейний Кодекс України визначає людину тільки за віковою ознакою, не орієнтуючись на індивідуальну психологічну, фізичну та інші вікові ознаки людини. Таким чином для визначення того чи належить громадянин до категорії «неповнолітні», достатньо дізнатись про його біологічний вік, який має складати від 14 до 18 років [1, с. 1].

Таке саме вікове визначення надає Кримінальний кодекс України та Цивільний кодекс [2, с. 1], [3, с. 1].

Базуючись на цьому визначенні, проаналізуємо статистичні дані Генеральної прокуратури України, яка надає регулярні звіти про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, в тому числі неповнолітніми.

Це важливо у зв'язку із тим, що на думку дослідників, злочинні кримінальні прояви неповнолітніх є найбільш небезпечною складовою девіантної поведінки людини, що не досягла повноліття. Головна проблема щодо виникнення підстав для правопорушень – це у 35% негативний вплив сім'ї на поведінку неповнолітнього [4, с. 1].

Крім того, злочини, які вчиняють неповнолітні стали вирізнятись особливою жорстокістю, переходять межу одиничних злочинних проявів і входять до складу організованих злочинних груп, займаються тривалим злочинним «бізнесом», переймають новітні способи і методи вчинення кримінальних правопорушень [5, с. 128].

Для того щоб детальніше вивчити ситуацію, використаємо декілька місячних звітів, зокрема за січень, лютий, березень та квітень 2019 року. В середньому показники злочинності у цих звітах мають схожі дані, проте для врахування всього обсягу злочинних проявів неповнолітніх необхідно врахувати дві категорії, які розділяються у статистичній звітності правоохоронних органів України: 14-15 та 16-17 років [6, с. 1].

У всіх випадках, всі кримінальні провадження здійснюються Національною поліцією України. Маємо зазначити, що більше 60% кримінальних правопорушень вчиняється у більш старшому віці - 16-17 років. Аналізуючи склад злочинів і їх соціальну характеристику у зазначеній віковій групі маємо зазначити, що від 30 до 35% зареєстрованих злочинів, вчинених у віці від 14 до 18 років є тяжкі чи особливо тяжкі злочини.

Серед злочинців-неповнолітніх, особи жіночої статі складають меншість – не більше 10%.

Не більше 1% серед злочинців-неповнолітніх є ті, що вчиняють повторно злочини до погашення чи зняття судимості за кримінальний злочини, тобто є рецидивістами.

Злочини проти власності є найпоширенішими серед інших різновидів злочинів - 5-7%.

Серед усіх інших злочинів, ті, що є злочинами проти життя і особи складають найменший відсоток. Одиначними є випадки умисних вбивств. Також не більше 1% складають злочини середньої тяжкості і безпеки руху та експлуатації транспорту (0,7 - до 1%)

Загальний аналіз також показує, що менше 1%, іноді не більше 0,5% складають злочини:

- проти волі, честі та гідності особи
- проти статевої свободи та статевої недоторканності особи
- проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина
- проти громадської безпеки
- проти громадського порядку та моральності
- злочини у сфері обігу наркотичних речовин та прекурсорів
- злочини проти авторитету органів влади
- злочини сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку [6, с. 1].

Аналіз наявної інформації щодо вчинення злочинів неповнолітніми, вказує, що переважна кількість порушених проти них кримінальних проваджень пов'язана із злочинами тяжкої та середньої тяжкості. Разом з тим наявна статистика не відображає повністю стан справ із кримінальною активністю саме неповнолітніх. Відповідно до тенденції щодо декриміналізації нетяжких злочинів, більшість з них не відображається у статистиці, щодо порушення кримінальних проваджень. Саме тому більшість злочинів неповнолітніх відносяться до тяжких і середньої тяжкості. Разом з тим, маємо зазначити і значне переважання у складі кримінальних злочинців серед неповнолітніх осіб чоловічої статі.

Варто зазначити, що значну частину злочинів складають злочини проти власності, що загально відображає і статистику злочинів серед інших вікових груп населення України на сучасному етапі.

Бібліографічні посилання:

1. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14/print>. - С.1
 2. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. № 2341-II. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/print>. - С.1
 3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>. - С.1
 4. Ільченко О.В. Злочинність серед неповнолітніх: причини та шляхи запобігання. Юридичний науковий електронний журнал. 2018. № 6. С.1. URL: <http://lsey.org.ua/index.php/arkhiv-nomeriv>
 5. Чаплинський К.О., Ковбаса В.М. Проблемні питання протидії злочинній діяльності неповнолітніх. Актуальні питання протидії злочинності в сучасних умовах: вітчизняний та зарубіжний досвід : матеріали II міжнар. наук.-практ. конф., м. Дніпро, 15 березня 2018 р. Дніпро, 2018. С.128
 6. Генеральна прокуратура України: Про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення. URL: http://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113283&libid=100820&c=edit&_c=fo#. - С.1
-

Горюшкіна Анастасія Ігорівна
курсант навчальної групи 205
навчально-наукового інституту
№ 1 Національної академії
внутрішніх справ

ЗЛОЧИННІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ, ЯК ФАКТОР НЕНАЛЕЖНОГО СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ

За останні роки сім'я втратила багато цінностей, які століттями вважалися основою сімейного виховання. З-поміж основних цінностей, на які батьки орієнтують дітей, найбільш поширеними в порядку їхнього значення є освіта, добробут, професійне самоутвердження, повага з боку друзів, сім'я. Орієнтація дітей на моральні цінності характерна для 11% сімей, на суспільні - 9%, на релігійні - 5%.

Зрозуміло, що сім'я - невід'ємний елемент соціальної структури суспільства, сполучна ланка між ним і людиною, що забезпечує неперервність спадковості між поколіннями. Тим більше, що з одного боку, сім'я - замкнене об'єднання людей, що захищає свій внутрішній світ, свої таємниці та секрети, протистоїть зовнішньому впливу. Якщо позбавити сім'ю її внутрішнього світу, зробити все, що в ній відбувається, відкритим для суспільства, вона розпадеться, з іншого боку, сім'я є відкритою для різноманітних процесів суспільного розвитку і це не руйнує її, а, навпаки, сприяє задоволенню потреби в спілкуванні з іншими людьми, гарантує почуття безпеки. Отже, сім'я тісно пов'язана з суспільством. Кожний її член входить до різних об'єднань та соціальних груп: виробничих і навчальних колективів, дитячих та юнацьких організацій, громадських об'єднань, політичних партій, вступає у відносини з підприємствами торгівлі, охорони

здоров'я, з місцевою владою, сусідами тощо [1].

За своєю біопсихічною й соціально-економічною суттю сім'я має, так би мовити, «перекинути місток» між особистістю, яка розвивається, і суспільством. Саме в сім'ї, серед найближчих і найрідніших людей, дитина засвоює певні соціальні ролі, відповідні правові й моральні норми та цінності. Проте не треба забувати, що сьогодні, коли переоцінка цінностей досягла свого апогею, коли наркотики - майже узаконена злочинність, а корупція стала яскравою реальністю для української суспільства, виконання батьками найважливіших функцій, притаманних сім'ї, значно ускладнюється.

Процес соціалізації дитини передбачає різнобічне пізнання маленькою людиною навколишньої соціальної дійсності, оволодіння навичками індивідуальної і колективної праці, прилучення до національної і вселюдської культури. Тому провідними чинниками у формуванні дитячої особистості виступають моральна атмосфера, що панує в сім'ї, спосіб внутрішньосімейного життя та його стиль. Йдеться про соціальні установки, систему цінностей сім'ї, взаємини її членів між собою та ставлення до інших, моральні ідеали, потреби, сімейні традиції тощо [2].

Аналіз життєвих реалій засвідчує, що загальна картина ціннісних орієнтацій дорослих членів сімей характеризується нестійкістю. Кризовий стан економічного й соціального розвитку України зумовив пріоритет матеріального чинника, що спричинює цілу низку суперечностей в установках сім'ї, впливає на змістове наповнення її функцій. Це виявляється а тому, що дефіцит грошових знаків (дійсний чи уявний) або їх надважкий заробіток викликає зниження уваги батьків до прищеплення дітям умінь і навичок працьовитості, формує зневажливе ставлення до цінностей праці. У вихованні молоді перевага надається орієнтації на «престижність» тієї чи іншої роботи, яка сприймається і усвідомлюється такою залежно від обсягу матеріальних благ, що вона може забезпечити. Однак проведені дослідження свідчать, що подібні установки батьків не завжди адекватно сприймаються дітьми. Це призводить до того, що досить поширеним явищем в українському суспільстві став феномен маргіналізації свідомості й поведінки молодих людей. Тобто йдеться про відмову (резигнацію) значної частини дітей і молоді від власних зусиль, спрямованих на відповідність потреб вимогам середовища, необхідних для забезпечення достатньо високого рівня життя завдяки інтенсивному навчанню, праці, активній конкуренції тощо. Причому така соціально пасивна позиція притаманна як дітям, чії батьки мають досить високі прибутки, так і представникам малозабезпечених верств населення.

Підводячи підсумок, треба відмітити, що в цілому батьки вважають, що саме вони здійснюють основний виховний вплив на дітей. Певне значення, на їхню думку, має також вплив неформальних об'єднань і кінопродукції. Вплив книжок і школи розцінюється ними як незначний. Також можна припустити, що батьки здебільшого розуміють виховання як цілеспрямований процес впливу на дитину (для виховання необхідно обрати певний проміжок часу,

відповідні методи і «виховувати»). Водночас вони недооцінюють виховного впливу повсякденного життя сім'ї, значення власної побутової поведінки, звичайного родинного спілкування, не розуміючи, що саме повсякденний вплив зумовлює вироблення у дитини на неусвідомленому рівні певних стереотипів поведінки, які, в свою чергу, визначають не тільки окремі звички й життєві установки, а й значною мірою впливають на вироблення дитиною моделі власного майбутнього життя [3].

Отже, різні стилі догляду, спілкування, взаємодії батьків з дітьми сприяють розвитку та закріпленню певних особливостей дитячої поведінки і характеру, визначають напрям розвитку самосвідомості. З огляду на це, найголовнішим показником сприятливості батьківсько-дитячих взаємин є їх адекватність, що означає тотожність, достатню відповідність можливостям, здібностям, індивідуальним особливостям дитини. Прийняття дитини такою якою вона є, з її своєрідністю природженого темпераменту, характеру, що формується, особливостями особистості, що розвиваються, неодмінно визначає адекватні уявлення про неї та необхідні способи поводження.

Звідси випливає, що оптимізація важливої ролі сім'ї у сучасних соціально-економічних умовах - одне з найважливіших завдань суспільства, всіх його соціальних інститутів, психолого-педагогічної науки. Особлива роль у цьому належить соціальним службам, які в силу змісту та спрямованості своєї діяльності, наявності кваліфікованих працівників, можуть надати сім'ї суттєву допомогу як у вихованні дітей, так і у поліпшенні внутрішньосімейних взаємин у цілому. Однією з важливим передумов належного та ефективного розв'язання цих завдань є знання засобів, методів і форм сімейного виховання, яке ґрунтується на гуманізмі та демократії. вирішення проблеми сімейного неблагополуччя ґрунтується на з'ясуванні таких важливих питань: 1) попередження сімейного неблагополуччя шляхом виявлення та взяття на облік сімей, атмосфера яких сприяє бездоглядності дітей; де батьки не забезпечують дітям належного виховання або своєю аморальною поведінкою негативно впливають на розвиток неповнолітнього; 2) визначення заходів щодо нейтралізації негативного впливу сімейного неблагополуччя, а у разі необхідності застосування до батьків мір юридичної відповідальності відповідно до чинного законодавства України; 3) здійснення правоохоронними та іншими уповноваженими державними органами діяльності щодо охорони прав і законних інтересів дітей, надання їм необхідної допомоги.

Бібліографічні посилання:

1.Мироненко В.П. Охорона сім'ї, материнства, дитинства - основа удосконалення шлюбно-сімейного законодавства України. Українське право. 1998. № 1. С.181-187.

2.Мироненко В.П. Відповідальність батьків за шкоду, заподіяну їхніми неповнолітніми дітьми. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. 1998. № 4. С.23-29.

3.Мироненко В.П. Сімейне неблагополуччя як фактор злочинності неповнолітніх. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. 1999. № 2. С.82-94.

Дегтяр Вікторія Андріївна
курсант 2-го курсу факультету
економіко-правової безпеки
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ

Науковий керівник:
Кисельов Ілля Олександрович
викладач кафедри кримінального
права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ПРОФІЛАКТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ ЮВЕНАЛЬНОЇ ПРЕВЕНЦІЇ ЯК ОДИН ІЗ ЗАХОДІВ НА ШЛЯХУ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ НЕПОВНОЛІТНІХ

На сьогодні всі сфери суспільного життя знаходяться під впливом суцільних реформаційних процесів: соціальні, економічні зміни. Діти та підлітки зазнають найбільшого впливу зовнішніх факторів. У зв'язку з цим нових обертів набирають різні прояви та види протиправної поведінки неповнолітніх. Профілактична діяльність уповноважених органів – один із напрямів у боротьбі зі злочинністю неповнолітніх.

Особливої актуальності набуває дослідження діяльності підрозділів ювенальної превенції його здобутків у профілактичній діяльності з протидії злочинності серед неповнолітніх, як одного з новостворених підрозділів у складі Департаменту превентивної діяльності[1, с. 64].

Дослідженням питання організації діяльності правоохоронних органів, зокрема, займалися О.М. Бандурко, Т.П. Мінка, Т.О. Коломоєць, А.Т. Комзюк, Н.М. Крестовська, О.В. Максименко та ін. На сучасному етапі відображення проблемних аспектів діяльності превентивних органів знайшли своє відображення у працях В.А. Глуховері, Т.Я. Назар, В.В. Гаркуші та ін. Метою нашого дослідження є аналіз сучасного стану діяльності підрозділів ювенальної превенції у сфері протидії злочинності серед неповнолітніх.

17 липня 2017 р. було створено Управління ювенальної превенції, відповідним наказом Голови Національної поліції. Так, згідно з яким основними завданнями є: превентивна робота з дітьми; протидія і попередження випадків сімейного насильства; робота з дітьми, які порушили закон; супровід дітей, які залишилися без батьківського піклування; розшук дітей[4].

На сьогоднішній день вже є можливість оцінити результати діяльності даних підрозділів, так у 2017 році кількість кримінальних правопорушень, учинених стосовно неповнолітніх, зменшилася на 14 % (з 5406 до 4639), а

кількість постраждалих від них – на 12 %. У той же час кількість виявлених осіб віком до 18 років, які вчинили злочини у 2017, збільшилась приблизно на 7% [5].

Розглянемо більш детально профілактичну діяльність з протидії злочинності серед неповнолітніх. По-перше, правопорушення, які здійснюються неповнолітніми виступають у як небезпечне соціальне явище, через те що мають вплив на формування особистості; а також, завдають значної шкоди суспільству через втрату трудових ресурсів (лише третина покараних повертаються до повно цінного суспільного життя); слід зазначити, що вони відіграють значну роль у формуванні рецидивної злочинності (дві третини рецидивістів розпочинають свій злочинний шлях ще неповнолітніми) [3, с 60].

Дана діяльність, як правило, охоплює разові, а також дострокові заходи, а також загальні та індивідуальні профілактики.

Як разові, так і довгострокові заходи, включає загальну та індивідуальну профілактики. На цьому етапі реформування ювенальної юстиції реалізація положень Меморандуму про взаєморозуміння щодо впровадження ініціативи зі співробітництва у сфері захисту дітей передбачає з боку Національної поліції України (далі – НПУ) розробку неформальних механізмів взаємодії поліцейських з дітьми щодо запобігання дитячій злочинності та вчинення злочинів проти дітей. Такими заходами взаємодії поліції з дітьми є ініціювання та організація проведення соціальних проєктів, конкурсів, просвітницьких програм тощо. З 2016/2017 навчального року в українських школах розпочато впровадження експериментальної моделі співпраці навчальних закладів і поліції «Шкільний офіцер поліції». Поліцейські зосереджуватимуть свою роботу на проведенні просвітницько-профілактичних занять з учнями за програмою «Школа і поліція». Можливість особистого спілкування дітей з поліцейськими, зокрема з приводу проблемних питань, безпосередньо у шкільному просторі зміцнює зв'язки поліції зі школою, що є важливим елементом дитячого розвитку [2, с. 95].

Зокрема, слухним у профілактичній діяльності буде запровадження використання засобів масової інформації, а також не оминати увагою Інтернет-простір: проведення агітаційних компаній, мета який буде зосередження та привернення уваги до проблеми дитячої злочинності, проявам девіантної поведінки, профілактики наркоманії, пияцтва тощо. Важливим аспектом залишаються індивідуальні заходи за умови вчинення неповнолітнім правопорушень: взяття на профілактичних облік, робота з психологом, бесіди.

Так, головними напрямками профілактики правопорушень серед неповнолітніх можна вважати: правове виховання, участь навчальних закладів в організації дозвілля, профілактика вживання алкоголю та наркотиків, проведення тренінг, організація громадських проєктів, тісна співпраця із ЗМІ та підрозділами ювенальної превенції. Підбиваючи підсумки, зазначимо, що профілактична діяльність підрозділів ювенальної

превенції – ефективний засіб формування правової поведінки серед неповнолітніх з метою протидії злочинності, така діяльність є ключовим засобом на побудові демократичного суспільства в Україні.

Бібліографічні посилання:

1. Дручек О.М. Ювеальна превенція в системі Національної поліції України: проблеми реформування. Південноукраїнський правничий часопис: Одеса, 2017. с. 63-66. URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/archive/2017/2/21.pdf>
 2. Іщенко І.В. Проблеми та досягнення в організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України. Правовий часопис Донбасу № 3 (64): Донецьк, 2018. с. 94-99
 3. Оржеховська В. Профілактика правопорушень серед неповнолітніх: Навч.-метод, посібник.- К.: ВіАН, 1996.- 351 с.
 4. Про затвердження Інструкції з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України наказ МВС України від 19.12.2017 р. № 1044. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18>
 5. Річний звіт проектного офісу при Міністерстві внутрішніх справ України. 21.12.2017 /МВС України. URL: http://mvs.gov.ua/ua/infographic/2017/COVV/nacionalna_policiya/Richniy_zvit_Proektnogo_of_isu_pri_Ministerstvi_vnutrishnih_sprav_Ukraini.htm (дата звернення:25.05.2019).
-

Денисенко Євгенія Миколаївна
курсант навчальної групи ДР642
факультету підготовки
фахівців для органів досудового
розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Кисельов Ілля Олександрович
викладач кафедри кримінального
права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ВЧИНЕННЯ НЕЗАКОННИХ ЗАВОЛОДІНЬ АВТОМОБІЛЯМИ НЕПОВНОЛІТНІМИ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Вчинення злочину саме по собі є особливо негативним суспільним явищем, що характеризується спричиненням невідворотних негативних наслідків як для окремої людини, так і для соціуму в цілому. Особливо болючим серед загальної кількості вчинюваних злочинів є злочинність неповнолітніх. Неповнолітні є особливою категорією осіб, що потребують посиленої уваги з боку держави, адже у силу свого віку дуже часто стають

заручниками власної незрілості та прагнень до дорослості, внаслідок чого вчиняють протиправні дії. Зокрема, у подальшому такі суспільно-небезпечні дії можуть перерости у рецидивну злочинність.

У юридичній літературі поняття злочинності неповнолітніх, зазвичай, пов'язують з віком суб'єкта злочину. Так, у кримінології злочинність неповнолітніх розглядається як негативне явище, що проявляється у сукупності злочинів, вчинених особами у віці від 14 до 18 років. Вік є тією біологічною ознакою, що визначає соціально-психологічні особливості етіології злочинності неповнолітніх та специфіку засобів запобігання їм [1, с.294].

Неповнолітніми вчинюється різні категорії злочинів, серед яких не виключенням є незаконне заволодіння автомобілями. Зазначені злочини відрізняються особливо негативними наслідками, адже такі дії часто призводять до інших злочинів. Так, як правило, неповнолітні особи не можуть керувати транспортним засобом, внаслідок чого вчиняють дорожньо-транспортні пригоди, у тому числі і з жертвами.

За останні роки кількість злочинів, пов'язаних з незаконним заволодінням транспортних засобів, вчинених неповнолітніми має тенденцію до спаду, однак це не зменшує рівня небезпеки цих злочинів. Так, зокрема, за статистичними даними з офіційного сайту Генеральної прокуратури України у 2015 році було вчинено 209 незаконних заволодінь автомобілями неповнолітніми особами або за їх участі, у 2016 – 110 злочинів, у 2017 – 92 злочини, а у 2018 році – 109.

Під час вирішення питання про розслідування злочинів, що пов'язані з незаконним заволодінням автомобілями неповнолітніми особами особливо важливим є розгляд одного з елементів криміналістичної характеристики – особи злочинця. Так, до основних ознак особи злочинця відносяться вік, стать, рід занятості, освітній рівень. Так, Пантелеєв В.П. стверджує, що у більшості випадків такі злочини вчиняються неповнолітніми особами чоловічої статі [2, с.294].

Зокрема, на думку окремих науковців, неповнолітніх злочинців можна поділити на дві групи: від 14 до 16 років та від 16 до 18 років. У своїх дослідженнях Патрелюк вказав, що понад 77 % незаконних заволодінь транспортними засобами скоюється неповнолітніми віком від 16 до 18 років; у 23 % випадків обвинуваченими були особи від 14 до 16 років. Отримані дані дають підстави говорити про те, що злочинна активність підлітків старшої (16–18 років) вікової групи у розрізі вчинення ними незаконних заволодінь транспортними засобами у 3 рази вища, ніж молодшої (14–16 років) [3, с.56].

Проаналізувавши окремі наукові праці, ми дійшли висновку, що у більшості випадків неповнолітні особи, що вчинили незаконне заволодіння транспортним засобом, ніде не навчались та не займались жодною іншою діяльністю.

Зокрема, необхідно зазначити, що злочини даної категорії вчиняються як одноособово, так і у складі групи осіб. Вчинення злочинних посягань

групою осіб відрізняється особливою небезпекою, на відміну від одноосібно вчинених злочинах. Така ознака мало чим відрізняє неповнолітніх злочинців від дорослих, однак, неповнолітні особи об'єднуються у групи через страх викриття, а не через необхідність розподілу ролей під час готування та вчинення злочину.

Таким чином, задля вирішення питання попередження незаконних заволодінь транспортними засобами неповнолітніми особами важливим є встановлення окремих ознак такого елементу криміналістичної характеристики, як особа злочинця. Серед таких ознак необхідно враховувати вік, стать, рід зайнятості та освіту неповнолітньої особи.

Бібліографічні посилання:

1. Якімова С.В. Особливості криміналістичної характеристики злочинів неповнолітніх//Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки.2015.№827.С. 292-299.
2. Пантелеев В. П. Угон автотранспортных средств (Уголовно-правовые и криминологические вопросы) : учебное пособие / В. П. Пантелеев. Караганда, 1982. 75 с.
3. Патрелюк Д.А. Розслідування незаконних заволодінь транспортними засобами, вчинених неповнолітніми : навч. посібник / Д.: ФОП Лопатніков С.Г., 2012. 221 с.

Заїка Ольга В'ячеславівна

курсант навчальної групи КП-731
2-го курсу факультету підготовки
фахівців для підрозділів
кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

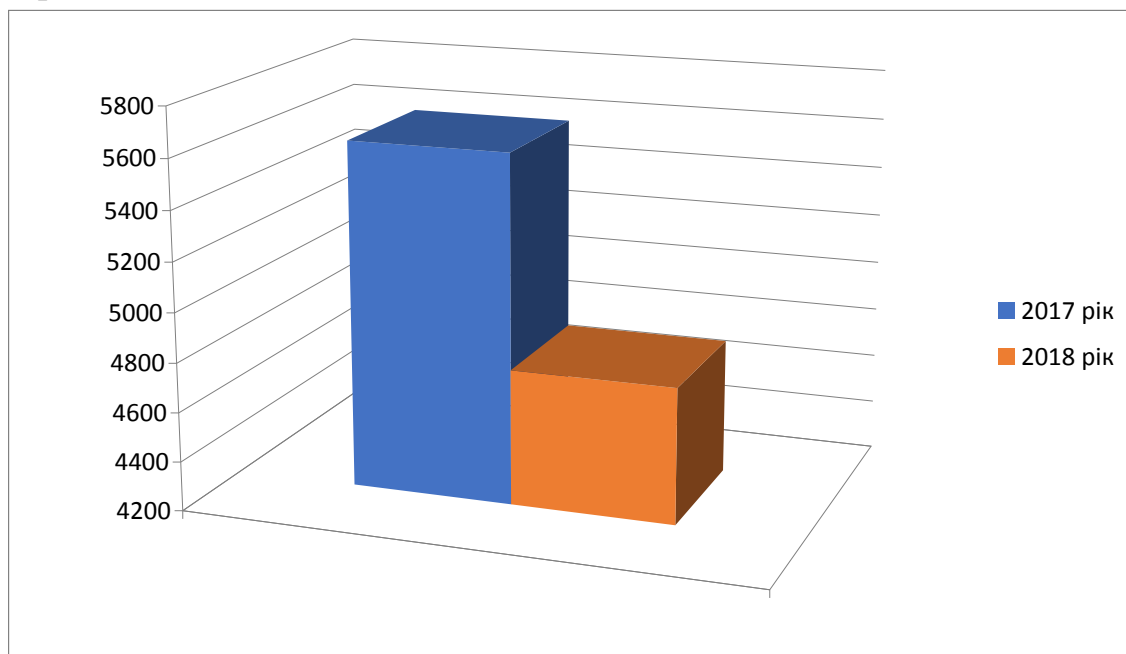
Людвік Валентин Дмитрович,
доцент кафедри кримінального
права та криминології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Злочинність неповнолітніх є однією із найважливіших проблем криминології, а зараз, в умовах дуже не стабільної економіки та політики й взагалі складному становищі держави, це питання постає дуже гостро. На мою думку тільки нормальний, а саме соціально орієнтований розвиток осіб, які не досягли 18-річного віку є основою для покращення життя, як самої дитини, так і держави в цілому.

Злочини, які вчинені неповнолітніми є однією із найважливіших проблем сучасності. Як зазначає відомий російський кримінолог А.І. Долгова, злочинність неповнолітніх – це своєрідний “резерв” злочинності майбутніх десятиліть [1, ст. 293].

Порівнюючи попередні роки, згідно з даними Генеральної прокуратури України, а саме 2017, в якому було виявлено 5608 кримінальних правопорушень, із яких 117 (2.08%) особливо тяжких злочинів, 2383 (42.5%) тяжких, 2516 (44.8%) середньої тяжкості, 592 (10.5%) невеликої тяжкості, 34 (0.6%) злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, 4158 (74.1%) злочинів проти власності, які були вчинені неповнолітніми особами, та 2018 в якому було вчинено 4750 злочинів, із них особливо тяжких злочинів 92 (1.9%), тяжких 1861 (39.1%), злочинів середньої тяжкості 2279 (47.9%), невеликої тяжкості 518 (10.9%), проти статевої свободи та статевої недоторканості 52 (1.09%), злочинів проти власності 3551 (74.7%), [2]. Можу зробити висновок, що рівень злочинності серед неповнолітніх з кожним роком стає все менше.

На мою думку, діти, підлітки вони є найбільш незахищеною, найбільш вразливою ланкою в державі, але, в свою чергу, дійсно, можуть являться тим самим джерелом суспільно небезпечних наслідків.

Згідно офіційного сайту Генеральної прокуратури України, можна сказати, що за останній рік, а саме 2018, підлітки найбільше вчиняють крадіжок з метою особистого збагачення або з корисливих мотивів, близько 36 тисяч злочинів. Така поведінка зумовлена тим, що більшість підлітків хочуть мати брендові речі, дорогу техніку, щоб можна було похизуватись серед однолітків. Однак, більшість батьків не мають можливостей повністю вдовольняти потреби своїх дітей, тому останні і йдуть на ці злочини, думаючи, що про це ніхто не дізнається й відповідальності ніякої не буде.

Підсумовуючи, ми можемо дійти висновку, що на разі в Україні хоч і

існує проблема злочинності серед неповнолітніх осіб, проте з кожним роком, згідно із сайтом Генеральної прокуратури України, число кримінальних правопорушень з їх боку стає все менше. Серед злочинів, які вчиняються особами від 14 до 18 років переважають тяжкі та особливо тяжкі, та злочини проти власності. На мою думку, все це є проявом певної бідності нашої держави, малодосвідченості, неналежного виховання з боку батьків та навчальних закладів. Не можна оминати й ЗМІ, адже вони мають один із найбільших впливів на дитячу психіку, так як переглядаючись телевізійні канали, соціальні мережі дитина може натрапити на якесь відео, непристойного характеру, або провокуючу статтю і думаючи, що якщо все це є у відкритому доступу, значить тут не має нічого протизаконного, проте це зовсім не так.

Бібліографічні посилання:

1. Якімова С.В. Навчально-науковий інститут права та психології Національного університету “Львівська політехніка”, канд. юрид. наук, доц., ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗЛОЧИНІВ НЕПОВНОЛІТНІХ, 2015.
 2. Генеральна Прокуратура України. Єдиний звіт про кримінальні правопорушення по державі за грудень 2017 та 2018 року. Взято з URL: https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?_m=fsfile&_c=download&file_id=203952.
-

Іваненко Сергій Сергійович
курсант навчальної групи КП-731
2-го курсу факультету підготовки
фахівців для підрозділів
кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Корогод Світлана
Володимирівна,
викладач кафедри кримінального
права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ, ЩО ВЧИНЯЮТЬ НЕПОВНОЛІТНІ З МАРГІНАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Спочатку дамо визначення такому терміну як «дитяча безпритульність». Дитяча безпритульність – наслідок сучасної соціально-економічної та духовно-моральної ситуації в Україні, що спричинена посиленням соціального неблагополуччя сімей, зниженням загального життєвого рівня, дистанціюванням школи від дітей зі складною долею, криміналізацією

середовища. Дитяча безпритульність також є наслідком тривалої економічної кризи, алкоголізації дорослого та дитячого населення, занепаду традиційних загальнолюдських моральних цінностей. Повна безконтрольність з боку батьків, їхня байдужість, педагогічна безграмотність призводять до маргіналізації неповнолітніх, що вчиняють різні правопорушення.

З'ясовано, що організаційним підґрунтям системи запобігання злочинам, учиненим неповнолітніми з маргінального середовища, у низці зарубіжних країн становлять спеціалізовані профілактичні установи, органи й установи системи ювенальної юстиції. Аналіз зарубіжного досвіду запобігання злочинам, які вчиняють такі особи, надав можливість визначити напрями здійснення ефективних запобіжних заходів, засвідчив дієвість прийняття спеціалізованих нормативно-правових актів з метою створення правового підґрунтя для спеціально-кримінологічних заходів запобігання злочинам, які вчиняють неповнолітні з маргінального середовища [1].

Такі світові організації як ООН, ЮНЕСКО, Дитячий фонд ЮНІСЕФ та інші міжнародні організації значну увагу приділяють саме профілактиці негативних явищ у молодіжному середовищі. Чимало зусиль спрямовано на пошук нових чи адаптованих до сучасних умов життя підходів до здійснення профілактики правопорушень серед неповнолітніх.

Найбільш цікавим є досвід таких країн, як США та Велика Британія, що мають вагомі напрацювання у сфері організації запобігання кримінальним правопорушенням серед неповнолітніх. Англо-американська система в цій сфері домінує в Європі, Америці та Японії. Виклад основного матеріалу. Запобігання правопорушенням у Великій Британії та Америці передбачає три основні форми: ситуаційну, соціальну, превенцію за допомогою громадськості. Спеціалісти у сфері запобігання правопорушенням залежно від того, у чому вони вбачають причини правопорушень, виокремлюють такі підходи до їх запобігання: структурний підхід, що пов'язує здійснення ефективної профілактики правопорушень з реалізацією значних соціально-економічних перетворень у суспільстві; психологічний підхід, який визнає вирішальне превентивне значення впливу на особу потенційного правопорушника, а також осіб, які вже вчинили правопорушення (з метою запобігання рецидиву); ситуаційний підхід, за якого вирішальну роль відведено впливу на соціальні та фізичні фактори зовнішнього середовища, сукупність яких створює сприятливу ситуацію для кримінальних виявів. Британські й американські кримінологи акцентують на заходах спеціальної профілактики. Спеціальна профілактика охоплює три рівні: – первинний, спрямований на усунення факторів зовнішнього середовища, які сприяють учиненню правопорушень; – вторинний, який має на меті запобігти криміналізації потенційних правопорушників і пов'язаний із впливом на нестійких осіб, зокрема неповнолітніх «групи ризику»; – третинний, спрямований на запобігання рецидиву з боку осіб, що вже вчинили правопорушення [2].

Первинну профілактику правопорушень вважають у британській (як і в

американській) кримінології вирішальною, вона ґрунтується на припущенні, що більшість правопорушень мають ситуаційний характер, їх учиняють унаслідок збігу обставин, за наявності конкретних умов, що полегшують учинення правопорушень. Тобто здебільшого ситуація стимулює та провокує на вчинення певних видів правопорушень. Ситуативна превенція, на відміну від зазначених вище форм, спрямованих на блокування причин злочинності, спрямована, насамперед, на обмеження можливостей для вчинення окремих злочинів. Суть цього методу полягає в організації підтримки держави пропагандистських кампаній із запобігання злочинам, розгляді проектів у сфері містобудування та забудов для створення середовища, вільного від злочинності, у зосередженні зусиль на виявленні та запобіганні можливостям для вчинення злочинів молоддю, а останніми роками – і в тиску на ділові й промислові кола з метою внесення змін у практику, якщо вони можуть вплинути на зростання рівня злочинності. Нині у Великій Британії, Франції, Нідерландах і деяких інших країнах ця форма запобігання є складовою офіційної політики протидії злочинності [3].

Таким чином, найефективнішим напрямом превенції є своєчасне усунення криміногенних факторів зовнішнього середовища, а також створення антикриміногенних умов, за наявності яких правопорушник відмовиться від наміру вчинити правопорушення, а саме: умов, які ускладнять учинення правопорушень, додадуть ризикованості діям й обмежать вигоду. Британські й американські науковці акцентують на здійсненні заходів соціальної профілактики правопорушень, що активно залучають громадськість.

У Великій Британії для запобігання злочинам серед неповнолітніх створено особливі підрозділи «дитячої поліції», які працюють з молоддю до віку 17-ти років, чия поведінка свідчить про деморалізацію. Між дирекцією шкіл і «дитячою поліцією» налагоджено постійний контакт. У взаємодії з населенням британська поліція практикує три види контактів. Індивідуальний контакт полягає в морально-психологічному, контрольованому виливі поліцейського на конкретну людину. У деяких містах діють спеціальні служби поліцейських чиновників зі зв'язків з населенням. Кожен охочий може прийти на прийом, отримати консультацію, пораду або надати інформацію, що цікавить поліцію.

На основі вищевикладеного можемо зробити такі висновки, що завдяки україно-британській програмі поліція за підтримки громадськості здійснила низку інших заходів профілактичного впливу, з-поміж яких: видання брошур для дітей, батьків, учителів, організація спортивних змагань серед підлітків, спільних свят, семінарів із вчителями щодо попередження правопорушень серед учнів, бесіди з батьками тощо.

Бібліографічні посилання:

1. Васильківська І. Запобігання злочинності неповнолітніх в Україні / І. Васильківська // Право України. – 2004. – № 1. – С. 95–98.
2. Водолазька Д.О. Створення та розвиток системи ювенальної юстиції в Україні : [методичні рекомендації] / Д.О. Водолазька . – Київ, 2014. URL: <http://www.justicekyiv.gov.ua/files/2014/02/1393485843.doc>.

3. Ковна У. Ювенальна юстиція : історичний досвід / У. Ковна // Вісник Львівського університету. – 2004. – Вип. 40. URL: <http://www.lawyer.org.ua/?d=604&i=&w=r>.

4. Лазаренко О. Відновне правосуддя в Україні. Профілактика злочинності неповнолітніх. Шляхи вирішення / О. Лазаренко // Щоквартальний бюлетень. – 2007. – № 2. – С. 57.

Канівець Дмитро Володимирович
курсант навчальної групи КП-731
факультету підготовки фахівців
для
підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Березняк Василь Сергійович
старший викладач кафедри
кафедри кримінального права та
кримінології Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ,
к.ю.н., с.н.с.

ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАПОБІГАННЯ ДИТЯЧОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

На сьогодні в Україні надзвичайно загострилася проблема злочинності неповнолітніх. Нагальне питання не можливо вирішити лише за допомогою виховних заходів, а й удосконалення нормативно-правової бази, адже чинна нормативно-правова база попередження злочинності неповнолітніх залишається розрізною, що істотно ускладнює її реалізацію на практиці.

До нормативно-правового забезпечення попередження правопорушень неповнолітніх, і психологічного насильства загалом, відносять нормативно-правові акти, які визначають права та обов'язки, повноваження спеціальних суб'єктів попередження злочинності неповнолітніх, основні форми, методи та заходи їх діяльності, цілі, завдання, принципи та інші важливі складові системи попередження злочинності неповнолітніх. До основних нормативно-правових актів, які регламентують профілактику, запобігання та припинення правопорушень неповнолітніх, передусім, належить : Закони України «Про охорону дитинства» від 26 квітня 2001р., «Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» від 24 січня 1998р., «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» від 21 червня 2001р., постанова Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2006р., «Про затвердження Комплексної програми профілактики правопорушень на 2007-2009 роки»,

розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 червня 2003р. «Про затвердження Концепції запобігання та викоренення найгірших форм праці дітей» та низка інших нормативних актів. Закон України « Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей» визначає лише перелік спеціальних суб'єктів профілактики правопорушень серед дітей, основні принципи їх діяльності, завдання, обов'язки [1,115].

Розвиток нормативно-правового забезпечення попередження злочинності відбувається у двох напрямках: матеріальному, котрий полягає у впливу, за допомогою права, на криміногенні та антикриміногенні фактори (до цього напряму також відносять можливі варіанти правового впливу на осіб з антисуспільною поведінкою); процесуальному, який полягає у закріпленні прав та обов'язків, відповідальність осіб, включених до сфери профілактики, запобігання чи припинення злочинів, а також у визначення найдоцільніших та дозволених законом методів, форм, ресурсів, засобів, переліку та порядку застосування конкретних профілактичних заходів та спеціальному, де така діяльність конкретизується з огляду на особливості попередження конкретного виду злочинності й, зокрема неповнолітніх[2,84].

Через відсутність закону « Про профілактику злочинів» чинна нормативна база не регулює в повному обсязі відповідні суспільні відносини. Інтереси єдності законодавчого регулювання не дотримуються. Проаналізувавши дану проблему можна стверджувати що відсутність даного закону ускладнює реалізацію низки профілактичних заходів, що застосовуються на ранніх стадіях профілактики, коли особа раніше не вчиняла злочину, але кримінологічні прогнози з високою ймовірністю вказують на можливість його вчинення конкретною особою. Щодо неповнолітніх, які перебувають у складних умовах життя та виховання, мають асоціальну поведінку, систематично порушують навчальну чи трудову дисципліну. Відтак прийняття згаданого базового закону сприяло б усуненню вище згаданих прогалин.

В законах які я вказував вище, залишаються неврегульовані важливі складові системи попередження злочинності неповнолітніх й, зокрема, не вказано: об'єкти профілактики; чіткий перелік заходів профілактики, підстави та порядок їх застосування; перелік найдоцільніших форм та методів профілактики з огляду на вікові особливості та спеціальний соціальний статус неповнолітніх; чітких правових гарантій осіб, які включені до сфери профілактичного впливу; пріоритетних напрямів профілактики правопорушень серед дітей з огляду на досягнення сучасної кримінологічної науки [3,364].

Для вирішення даного питання слід розробити нормативно-правовий документ котрий включав би в себе належні гарантії правового захисту від неправомірного застосування профілактичних заходів, повинен бути не обмежений часовими рамками, визначити перелік заходів індивідуальної профілактики неповнолітніх, підстав та порядку їх застосування, а також спеціальних методів, форм профілактики, які зазвичай найдоцільніше застосувати до неповнолітніх правопорушників, забезпечення неухильної

відповідальності за порушення законних прав та інтересів дітей та державна підтримка органів місцевого самоврядування й громадськості щодо захисту дітей.

Отже, проаналізувавши вищезазначене, можна зробити висновки, що нормативно-правове забезпечення щодо запобігання злочинності знаходиться на низькому рівні та потребує удосконалення, а саме розробка нового закону, котрий буде включати всі аспекти не передбачені даною нормативною базою, включення зазначених недоліків дасть можливість подальшому розробленню загальнодержавних, регіональних, цільових програм щодо протидії злочинам неповнолітніх й, у тому числі Державної програми подолання дитячої безпритульності і бездоглядності на подальший період.

Бібліографічні посилання

1. Нормативно-правове регулювання ОВС щодо попередження злочинів: Науково-практичний посібник/ Авт. Кол.: М.О. Свірін, Б.І. Бараненко, К.А. Гусева, та ін.;[за заг. Ред. Д-ра. Наук, проф, О.Н. Яршима]; МВС України, ДНДІ МВС України, Луганський державний університет внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренко. – Луганськ: РВВ ЛДУВС, 2008.-200 с.

2. Сахаров А.Б. Правовое обеспечение предупреждения преступлений/ А.Б. Сахаров// Советское государство и право. – 1975.-№11. – С.82-86

3. Бандурка А.М. Преступност в Украине: причины и противодействие: монография/ А.М. Бандурка, Л.М. Давиденко. – Харьков: Основа, 2003-368 с.

Кир'янова Вероніка Олегівна

курсант навчальної групи ДР 642
факультету підготовки фахівців для
органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Кисельов Ілля Олександрович

викладач кафедри кримінального права
та кримінології Дніпропетровського
державного університету внутрішніх
справ, кандидат юридичних наук

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВІКУ НЕПОВНОЛІТНЬОЇ ОСОБИ, КОТРА ВЧИНЯЄ ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я ОСОБИ

Питання вчинення злочинів неповнолітніми завжди знаходилось в центрі уваги багатьох вчених-юристів, філософів, соціологів, психологів та представників інших наук. Особливої уваги заслуговує такий вид злочинів, котрий вчиняється особами, які не досягли 18 років, як злочини проти життя та здоров'я особи, адже необхідно на початковому етапі здійснювати

необхідні заходи для подолання існуючої у неповнолітніх осіб жорстокості якомога раніше, задля запобігання вчиненню нових злочинів цими особами та здійснення профілактики щодо недопущення таких проявів іншими неповнолітніми.

Важливим є те, що за останні 2 роки кількість злочинів, вчинених неповнолітніми дещо зменшилась, підтвердженням чого є дані статистики Генеральної прокуратури. Але поряд з цим, злочинів проти життя та здоров'я особи стало більше. Так, за квітень 2017 року було вчинено 93 таких злочини, а в квітні 2019 року – 111, що від загальної кількості злочинів проти життя та здоров'я становить відповідно 1.7% та 2%. Але необхідно також брати до уваги, що наведені вище офіційні показники дають неточне уявлення про кількість насильницьких злочинів вчинених неповнолітніми, адже на сьогоднішній день в Україні латентна злочинність як в цілому, так і серед неповнолітніх знаходиться на досить високому рівні [1].

Оскільки в усі часи основною ланкою механізму злочинного поведіння була і залишається особистість людини, пропонуємо здійснити аналіз кримінологічної характеристики особи неповнолітніх, котрі вчиняють злочини проти життя та здоров'я особи, задля розробки подальших висновків та рекомендацій щодо усунення вчинення таких злочинів особами, котрі не досягли 18 років.

Під час дослідження особистості неповнолітнього злочинця, який вчиняє злочини проти життя та здоров'я особи, особливої уваги слід приділяти таким показникам, як: вік, статеві приналежність, освітній рівень, правова свідомість, родинний стан, оточення, дозвілля, негативний вплив ЗМІ та інші. З огляду на широке коло причин, умов, що викликають насильницьку злочинність неповнолітніх, вважаємо за доцільне дослідити такий показник, як вік неповнолітньої особи.

Вважаємо доречним почати саме з віку неповнолітнього злочинця, адже він тісно пов'язаний з такими змінами в структурі особистості, як: біологічні, психічні та психологічні. Також, вік обумовлює фізичний розвиток людини, її особисті якості. Окрім того, цей показник впливає на розвиток інтелекту, вміння аналізувати й узагальнювати навколишні явища, здатність передбачати можливі наслідки своїх вчинків. Так, усе це та багато інших особистісних якостей становить кримінологічне вивчення особистості неповнолітнього [2].

Якщо зробити аналіз віку неповнолітніх осіб у відповідності до виду вчинюваного злочину, ми отримаємо такі результати: за даними на квітень 2019 року, кількість вчинення умисних вбивств та нанесення тяжких тілесних ушкоджень, у тому числі таких, що спричинили смерть потерпілого становить 9 злочинів, при цьому 8 з них, вчинено особами у віці від 16 до 17 років, і лише 1 особою, віком до 14 років. Приблизно така ж співрозмірність і з іншими злочинами проти життя та здоров'я осіб [1].

Так, під час здійснення заходів щодо профілактики та попередження насильницької злочинності серед неповнолітніх, необхідно найбільше уваги

приділяти саме такій віковій категорії від 16 до 17 років. А також враховуючи вищезазначені мною особистісні показники неповнолітньої особи, розробляти дієві та ефективні засоби та способи подолання цієї злочинності.

Таким чином, з огляду на вищезазначені статистичні дані та матеріали видатних вчених, ми можемо зробити висновок та підвести певні підсумки. Насамперед, кримінологічна характеристика неповнолітньої особи злочинця є досить актуальною на сьогоднішній день, зокрема з аспекту вивчення та дослідження віку неповнолітньої особи, що вчиняє злочин проти життя та здоров'я особи. Отримані результати дослідження сприятимуть дієвості та ефективності проваджуваних заходів та способів щодо попередження та профілактики злочинності.

Бібліографічні посилання:

1. Генеральна прокуратура України. Статистична інформація про стан злочинності та результати прокурорсько-слідчої діяльності. Веб-сайт. URL : https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113283&libid=100820.
 2. Артеменко І.І. Кримінологічна характеристика особи неповнолітнього, що вчиняє злочини проти життя та здоров'я особи. Порівняльно-аналітичне право. Київ, 2017, № 6. С. 241-243.
-

Квітко Г.О.

викладач іноземних мов II категорії
Криворізький коледж Національного
Авіаційного університету

Квітко М.О.

викладач кафедри зоології та методики
навчання біології
Криворізький державний педагогічний
університет, Україна

Устінова-Бойченко Г. У.

к.ю.н. доц.. Криворізький факультет
«Одеська юридична академія»

ПСИХОЛОГІЧНА СТІЙКІСТЬ ЯК КОМПОНЕНТ ВИХОВАННЯ РАЦІОНАЛЬНОГО ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СЕРЕД СУЧАСНОЇ МОЛОДІ

Найвищою соціальною цінністю в Україні проголошено життя та здоров'я, честь і гідність, недоторканність та безпека людини. Закріпивши таке природне право людини, Конституція України гарантує кожній людині право на особисту недоторканність, що включає фізичну (тілесну) і психічну недоторканність.[1]. Гарантії фізичної недоторканності надає можливість фізичній особі самостійно вирішувати питання про користування і розпорядження своїм тілом, а вільно вчиняти дії відповідно до своєї свідомості є гарантією психічної недоторканності.

Однією з найголовніших умов збереження психічного здоров'я молоді є дотримання науково обґрунтованих психогігієнічних норм організації навчання з урахуванням індивідуальних норм навантаження, здатність витримувати навчальне навантаження, не тільки зберігаючи стан повного душевного, тілесного та соціального добробуту, а й збільшуючи при цьому якість власного психічного здоров'я, а також принципів гуманізації освіти. Ці принципи передбачають застосування особистісно орієнтованих технологій навчання, ставлення до учнів як до рівноправних партнерів у спільній діяльності, виявлення поваги і любові до них, створення сприятливих умов для активності учнівської та студентської молоді. Головною умовою збереження психічного здоров'я підлітка та студента є така організація навчально-виховного процесу, яка сприяє розвитку особистості школяра [2, 3, 4, 7].

Починаючи з 90-х р., кількість молоді з делінквентною та девіантною поведінкою значно збільшилась. Доведено, що у підлітків-делінквентів часто зустрічаються характерологічні розлади, неврозоподібні та психопатоподібні стани, низький розвиток інтелектуальної сфери, алкоголізм. Так, є точка зору, згідно якої серед делінквентів взагалі відсутні психічно здорові юнаки та підлітки. У порівнянні з благополучними учнями, частота психічних порушень у делінквентів у два рази вища [3, 4, 5].

За визначенням словника практичного психолога психічне здоров'я – це стан душевного благополуччя, що характеризується відсутністю хворобливих психічних виявів, який забезпечує адекватну умовам діяльності регуляцію поведінки. Психічне здоров'я можна визначити як комфортність особистості у соціумі. Психічне здоров'я - відсутність вад особистого розвитку. Психічне здоров'я - здатність протидіяти стресу [2, 7].

За визначенням Р.З. Поташнюк, П.О. Фесянова, С. Кулачківської, під психічним здоров'ям слід розуміти здатність успішно регулювати свою поведінку та діяльність відповідно до норм і правил [5, 6].

Для оцінки рівня психічного здоров'я підлітків та юнаків використовується класифікація, яку запропоновано Інститутом охорони здоров'я дітей та підлітків АМІ України, що передбачає розподіл на п'ять груп. Існують психологічні особливості впливу особистості педагога на порушення психічного здоров'я підлітків та юнаків. Цей негативний вплив може проявлятися у авторитаризмі педагога, педагогічних конфліктах учителя з учнями, проявах професійної деформації чи синдрому емоційного вигорання. Важливу роль у психічному благополуччі підлітків та молоді має стиль спілкування вчителя з учнями. Так, педагог, який послуговується авторитарним стилем спілкування, використовує такий арсенал методів як погрози, накази, жорстку критику, безапеляційні твердження завдає шкоди психічному здоров'ю учня. Як наслідок, у дитини можуть виникати неврастенічні чи психастенічні, компульсивні реакції, імпульсивні дії чи афекти, фобії чи тривожність [3, 4, 5, 6].

Встановлено, що одним з найбільш поширених видів психічної

патології є депресія, яка часто призводить до важких форм шкільної дезадаптації. Неблагополучна позиція учня у системі різновидів сучасних комунікацій, яка зумовлена ворожим ставленням педагогів та несприйняттям особистості колективом, призводить до виникнення психічних розладів, зміни школи, пошуку референтної групи поза шкільним середовищем [8,9].

Мета загальної середньої освіти – формування особистості з свідомо високим рівнем розвитку культури безпеки життєдіяльності та раціонального користування ресурсами, що нестиме за собою мінімальну загрозу довкіллю. Відповідно до Конституції України, кожна особа має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля, на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди, вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту [1], що також створює умови для збереження психічного здоров'я.

За результатами анкетування молоді, причинами екологічних проблем нашого регіону є гірничо-збагачувальні комбінати та фабрики нашого міста. На думку 24,6% опитуваних, наслідками соціально-екологічних проблем стресових небезпек будуть зміни в кліматі регіону, а 21,3% вважають, що безвідповідальність громадськості по використанню природних ресурсів є одним із факторів погіршення стану довкілля та умов проживання. Приблизно 10,2% відмічають погіршення стану безпеки для себе та оточення.

Основними регулюючими факторами свідомого відношення до екологічних питань, котрі впливають на життя в Кривому Розі, за думкою опитуваних, є погіршення стану безпеки та довкілля. Згідно з результатами опитувань, 71,3% респондентів дотримуються думки, що ріст забруднення через вирубку та знищення лісозахисних смуг і рекреаційно-паркових зон у нашому регіоні, а 19,2% вважають, що зменшення кількості дерев спричинить деградацію ґрунтів. На запитання, чи відчувається у нашому регіоні нестача якісної питної води, відповідачі дали такий результат: так - 59,26%, ні - 40,74%.

Отже, головною умовою збереження психічного здоров'я є така організація навчально-виховного процесу, яка сприяє розвитку особистості. Підсумовуючи, актуальність дослідження з обізнаності молоді в напрямку захисту екологічного стану навколишнього середовища та збереженні біорізноманіття, природних ресурсів і комфортних умов для існування можна стверджувати, що сучасна молодь не має стійкого сформованого уявлення про стан екологічних проблем регіону та значення психічного здоров'я для своєї життєдіяльності. Нехтування питаннями безпеки призведе до фатальних деструктивних процесів в свідомості підлітків. Політика раціонального природокористування – перспектива для розвитку суспільства в реаліях індустріально та технологічно розвинутого регіону.

Бібліографічні посилання

1. Конституція України : закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96 Режим доступу: URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (Дата звернення 20.05.2019)

2. Всемирная декларация по здравоохранению ВОЗ. Копенгаген, 1998; Загальна декларація прав людини. – К., 1998.
 3. Технологія моніторингу психічного здоров'я школярів / О.А.Бесєдіна, Г.М.Даниленко, М.Колотій та ін //Метод. рек. – Харків, 1998.
 4. Практическая психология образования / под ред. И.В.Дубровиной: Учебник для студентов высших и средних специальных заведений. – М.: ТЦ «Сфера». – 2000
 5. Поташнюк Р.З. Психогієна: Навч.посібн. / Волин.держ. ун-т ім. Л.Українки. – Луцьк: Надстрія, 2000.
 6. Фесянов П.О. Державне регулювання екологічної безпеки на рівні регіону: досвід європейських країн. С. 1-5
 7. Большой психологический словарь / Сост. И общ. Ред. В.Мерещяков, В.Зинченко. – Спб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2003.
 8. Аналіз досвіду Європейського співробітництва щодо формування і втілення інституцій та інструментів екологічної політики. Режимдоступу: URL: <http://www.niss.gov.ua/articles/840/>
 9. Sustainable use and management of natural resources // EEA Report No 9/2005 Режим доступу: https://www.eea.europa.eu/publications/eea_report_2005_9.
-

Квітко М.О.

викладач каф. зоології та методики навчання біології

Криворізький державний педагогічний університет, Україна

Могір С.П.

вчитель методист

Комунальний навчальний загальноосвітній заклад, Україна

Сорочинська А.А., Савченко А.В.

студенти природничого факультету, 1 курс
Криворізький державний педагогічний університет, Україна

Еколого-краєзнавчий гурток КПНЗ
«ЦДЮТ «Гармонія», Україна

РЕЗУЛЬТАТИ АНАЛІЗУ РОЗВИТКУ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В ЧЕРЕЗ ОСВІТНЬО ВИХОВНІ ПРОГРАМИ

Сьогодні перед людством стоїть питання про необхідність зміни свого ставлення до природи і забезпечення відповідного виховання і освіти нового покоління, адже тільки в гармонійному співіснуванні можливий подальший розвиток нашого суспільства.

Екологічна освіта та виховання дітей і молоді включає вивчення природи Кривого Рогу, його історії, практичну роботу зі збереження дикої природи, усвідомлення обмеження споживання природних ресурсів, пріоритет екологічного благополуччя над прибутками.

Метою школи є сприяння розуміння у школярів суті глобальних

проблем екології, розвиток вмінь вирішування проблем, виховання громадянської позиції й відповідального ставлення до людства й середовища його перебування.

Завданням школи є: формування цілісного уявлення про природне й соціальне оточення як середовище перебування й життєдіяльності людини, виховання ціннісних орієнтацій; вироблення відповідальності за власне благополуччя (екологію свого тіла) і екологічне благополуччя навколишнього середовища; становлення початкового досвіду захисту природного середовища й свого здорового способу життя.

На прикладі школи КЗШ №108, яка працює над програмою «Освіта для сталого розвитку» з січня місяця 2013 року, але створена цілісна система роботи школи, яка спрямована на забезпечення розвитку однієї із складової моделі освіти для сталого розвитку, а саме школа – центр формування еколого-збалансованої поведінки. *Розпочате в першому класі екологічне виховання* триває на всіх етапах навчання у школі.

Взаємодія початкової школи та основної школи здійснюється за такими напрямками: 1) між педагогічними колективами: взаємо відвідування уроків, занять, проведення спільних педагогічних рад, консультацій, семінарів, круглих столів; 2) між дитячим колективами: проведення екскурсій, спільних заходів, що позитивно впливає на формування товарищескості, дисциплінованості, культури поведінки, почуття обов'язку та інших якостей так необхідних школярам.

Отже, в школі організуються і підтримуються заходи, спрямовані на збирання і переробку вторинної сировини, ощадливе використання у побуті тепла та електроенергії, води. Подібна діяльність значуща не лише з економічної, екологічної, а й з педагогічної точки зору. Адже особистість здобуває можливість втілювати свої екологічні переконання у практику повсякденного життя, управляючись у дотриманні відповідних норм і правил, утверджуючись в обраній екологічній позиції, виявляючи, зрештою, екологічну компетентність у конкретних, реальних ситуаціях. Тому дійовий підхід, практична участь у вирішенні екологічних проблем на повсякденно-побутовому рівні мають бути не лише відображені у підготовці вчителя, а і втілені у його професійній діяльності.

Бібліографічні посилання

1. Безпека життєдіяльності / Під ред. Я. Бедрія – Львів: Видавнича фірма “Афіша”, 1998 – 59 с.
 2. Кушнір Н. І. «Від екології душі – до екології природи (екологічне виховання учнів)»//Н.І. Кушнір// Біологія – 2010 -№ 4., С. 25.
 3. Крисак А.А. Екологічне виховання молоді, Біологія – 2009 №16-18., С.44-51.
 4. Лысый А.Е. Экологические и социальные проблемы и пути оздоровления крупного промышленного региона (на примере Криворожского железорудного бассейна) / А.Е. Лысый, С.А. Рыженко, И.П. Козятин. – Кривой Рог: Этюд Сервис, 2007. – 428 с.
-

Козар Анатолій Володимирович
ад'юнкт кафедри кримінального права та
кримінології Дніпропетровського
державного університету внутрішніх справ

ВІКОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСІБ, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬ НЕЗАКОННИЙ ПОСІВ АБО ВИРОЩУВАННЯ СНОТВОРНИХ МАКІВ ЧИ КОНОПЕЛЬ

Для створення кримінологічного портрету особи злочинця важливе значення має його вікова характеристика, яка свідчить, по-перше, про особливості злочинної поведінки представників тих чи інших вікових категорій, по друге, дозволяє встановити найкриміногеннішу вікову групу серед злочинців того чи іншого виду, по-третє, допомагає розкрити, зокрема, сутність ціннісних орієнтирів, потреб, цілей та планів злочинця[1, с.64].

Правильно зазначав з цього приводу Д.К. Чирков, що вік є досить важливим психофізіологічним, соціальним і демографічним фактором, що впливає не лише на поведінку людини, але і на формування її особистості[2, с.67-68].

У кримінологічній літературі зазначається, що найчастіше злочини загалом вчиняють особи вікових груп від 18 до 29 років та від 30 до 39 років, апісля 40 років, за свідченням А.Ф. Зелінського, кримінальна активність особи значно знижується[3, с.64].

Проаналізовані нами дані судової статистики за 2014-2018 роки також підтверджують ці тези. Наприклад, у 2017 р. серед загальної кількості засуджених осіб 4,02% становили особи у віці від 14 до 18 років, 19,08% - від 18 до 25 років, 17,61% - від 25 до 30 років, 49,39% - від 30 до 50 років, 8,69% - від 50 до 65 років та 1,09% - понад 65 років[4].

Проте, якщо аналізувати незаконний посів або вирощування снотворного маку чи конопель за віком осіб, які вчинили розгляданий злочин, то тут простежуються зовсім інші тенденції. Так за даними Єдиного звіту про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення частка осіб віком 40 і більше років у 2016 р. склала 71%, у 2017 р. – 65,6% та у 2018 р. – 63%[5].

І А.М. Бабенко у своєму дисертаційному дослідженні також встановив, що відносно низькою є активність по вчиненню злочину, передбаченого ст.310 КК України, вікових груп до 29 років (10,04%) та від 30 до 39 років (5,4%), і доволі високою серед осіб віком: 40-55 років – 20,2%; 55-65 років – 38,6%; 65-75 років – 22,6% та у віці понад 75 років такі злочини вчинили близько 3,16% осіб. Тобто загалом, у переважній більшості випадків (84,56%) незаконне культивування нарковмісних рослин здійснювали особи старше 40 років, при цьому питома вага осіб похилого віку (від 55 років) становила 64,36%[6, с. 98].

Хоча судові звіти про склад засуджених містять дещо інші вікові категорії, все одно їх аналіз дає підстави стверджувати про те, що і протягом 2014-2018 років спостерігаються незмінні показники того, що незаконний

посів або вирощування снотворного маку чи конопель переважно вчиняють особи зрілого та похилого віку. Цей злочин не є поширеним серед осіб віком до 30 років, на відміну від інших злочинів у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів.

Наприклад, у 2017 р. за злочин, передбачений ст.310 КК України не було засуджено жодної неповнолітньої особи, у віці 18-25 років засуджено 2,08% від загальної кількості осіб, засуджених за цей злочин, у віці 25-30 років – 7,2%, у віці 30-50 років – 48,35%, у віці 50-65 років – 28,45%, у віці понад 65 років – 13,92% осіб. Тобто загалом, частка засуджених за вчинення розгляданого злочину осіб віком понад 50 років у 2017 році становила 42,37%, тоді як серед загальної кількості осіб, засуджених за всі злочини частка осіб цієї вікової категорії склала лише 9,78%[4]. Причому найбільшою частка осіб старше 50 років, яких було засуджено за незаконний посів або вирощування снотворного маку чи конопель була у 2014 р. – 50,23%[7].

Також, під час здійснення аналізу судових звітів про склад засуджених нами виявлено ще одну особливість стосовно вчинення розгляданого злочину особами старше 65 років. Так, серед осіб, засуджених за вчинення всіх злочинів у цій віковій категорії, 20,44% було засуджено за злочин, передбачений ст.310 КК України. І хоча протягом наступних років частка цих осіб зменшилась, проте все одно залишається на досить значному рівні: у 2015 р. – 14,34%, у 2016 р. – 18,06%, у 2017 р. – 13,67% та у 2018 р. – 6,7%[8]. А за даними Єдиного звіту про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення частка осіб віком 60 і більше років у 2016 р. склала 28,78%, у 2017 р. – 25,47% та у 2018 р. – 16,84%[9].

Схожі дані отримав під час свого дослідження геронтологічної злочинності А.В. Андрушко. Так, за даними вченого, питома вага злочину передбаченого ст.310 КК України у структурі злочинності осіб похилого віку складає 14,7 % і, як правило, це жінки[10, с.64].

На нашу думку вищезазначені показники можна пояснити тим, що розглядааний злочин вчиняється переважно у сільській місцевості. Правильно з цього приводу вказує Ю.М. Антонян, що ситуація, коли серед сільських злочинців домінують особи похилого віку, пов'язана із загальною демографічною ситуацією старіння сільського населення [11, с. 80]. А А.А. Бова та О. Г. Кулик до цього додають також, що особи похилого віку, які проживають у селі, мають кращі можливості вирощувати мак чи коноплі [12, с. 85]. Традиційним у нашому суспільстві є також, що огородинцтвом в основному займаються люди передпенсійного та пенсійного віку, а молодь займається тими видами діяльності, де очікуваний результат отримується набагато швидше ніж при посадці та постійному догляді за рослинами. Простіше та швидше вважається зібрати дикорослі рослини.

Крім того, аналіз кримінальних проваджень, порушених щодо осіб похилого віку, які здійснювали незаконне культивування нарковмісних рослин, здійснений Андрушком А.В. свідчить, що засуджені у всіх випадках пояснювали масове насадження ними снотворного маку (в одній із справ

йшлося про незаконний посів аж 2249 рослин) власними потребами (для домашньої випічки), і, як правило, стверджували, що не знали про кримінальну відповідальність за вчинення цього діяння[10, с.66].

А у разі, якщо засуджені і знали про кримінальну відповідальність за таке діяння, то, як правильно зазначають Ю.М. Антонян та Т.Н. Волкова «в силу психофізіологічних змін, людина похилого віку часто стає більш егоцентричною, набуває безпосередності, впертості та багатьох інших якостей. У людини, яка уже прожила більшу частину життя, все найкраще виявляється позаду, вона усвідомлює це і використовує іноді залишений відрізок життєвого шляху для того, щоб встигнути наверстати те, чого ще не спробувала, не отримала, не досягла»[13, с. 20].

Отже, слід констатувати, що протягом 2014-2018 років не відбулося істотних змін у віковому складі засуджених за вчинення злочину, передбаченого ст.310 КК України, продовжують переважати особи похилого віку. Вчинення цього злочину не є характерним для неповнолітніх. На нашу думку ця тенденція буде зберігатись і у майбутньому, оскільки сільське населення України продовжує старіти. Тому ці фактори необхідно враховувати при розробці заходів запобігання розгляданому злочину.

Бібліографічні посилання:

1. Доброрез І.О. Кримінологічна характеристика та попередження незаконного виробництва, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту (за матеріалами Автономної Республіки Крим): дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2005. 242 с.
2. Чирков Д.К. Предупреждниие органами внутренних дел преступлений, совершаемых несовершеннолетними в состоянии наркотического опьянения с проявлением жестокости. Красноярск: Сибирск. юрид. ин-т МВД РФ, 2004. – 192 с.
3. Зелинский А.Ф.: Курс лекций. Х.: Прапор, 1996. 260 с.
4. Статистичний звіт «Про склад засуджених» за 2017 рік, підготовлений Державною судовою адміністрацією України URL:https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/
5. Єдиний звіт про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за 2016р., підготовлений Генеральною прокуратурою України URL:https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=104402
6. Бабенко А.М. Запобігання органами внутрішніх справ незаконному культивуванню нарковмісних рослин: дис. ... канд. юрид. наук. Донецьк, 2007. 221 с.
7. Статистичний звіт «Про склад засуджених» за 2014 рік, підготовлений Державною судовою адміністрацією України URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/
8. Статистичні звіти «Про склад засуджених» за 2014-2018 роки, підготовлені Державною судовою адміністрацією України URL:https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/
9. Єдині звіти про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення за 2016 - 2018 р.р., підготовлені Генеральною прокуратурою України URL:https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=104402
10. Андрушко А.В. Геронтологічна злочинність: кримінологічна характеристика, детермінація та запобігання: Монографія. – Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2011. – 248 с.
11. Антонян Ю.М. Особенности преступности в сельской местности и ее предупреждение. *Сов. гос-во и право*. 1978. № 8. С.78 – 85.
12. Наркозлочинність: кримінологічна характеристика та запобігання: Науково-практичний посібник / [Бова А. А., Женунтій В. І., Закалюк А. П. та ін.] ; за заг. ред. А. П.

Закалюка. К.: Юрінком Інтер, 2006. 296 с.

13. Антонян Ю.М., Волкова Т.Н. Преступность стариков. Монография. Рязань: Академия права и управления ФСИН, 2005. 160 с.

Козиря Анна Віталіївна

курсант навчальної групи КП-732
факультету підготовки фахівців для
підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Людвік Валентин Дмитрович

доцент кафедри кримінального
права та криминології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ПРОБЛЕМА БУЛІНГУ В ШКОЛІ: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ПІДХІД

Останніми роками набуло поширення в освітній практиці нашої держави таке ганебне явище, як булінг. Булінг (bullying, від англ. bully – хуліган, забіяка, задирака, грубіян, насильник) визнається як утиск, дискримінація, цькування. Ця соціально-психологічна проблема існує уже досить довго, але говорити про неї та шукати шляхи вирішення фахівці та законодавці в Україні почали відносно нещодавно. В той час, як закордоном вже давно існує нормативна база та програми реформування освіти, що стосуються безпосередньо цього актуального питання.

Для вирішення такої проблеми, як цькування в школі, був прийнятий Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» який набрав чинності 19 січня 2019 року. І саме він встановлює покарання за «діяння учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого» [1].

Крім цього, даним законом визначаються механізми протидії цькуванню, а саме:

Контроль за здійсненням виконання плану заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу покладається на керівника закладу освіти.

Законом передбачається порядок подання та розгляду заяв про випадки булінгу від здобувачів освіти, їх батьків та інших осіб; прописується процедура надання рішення про проведення розслідування.

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» були внесені зміни в Законі України «Про освіту», а саме освітньому омбудсмену надається право на здійснення перевірки заяв про випадки булінгу в закладі освіти та на отримання інформації від центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки щодо загального числа випадків булінгу у закладах освіти [2].

Кодекс України про адміністративні правопорушення було доповнено статтею 173⁴, яка називається «Булінг (цькування) учасника освітнього процесу».

В даній статті КУпАП сказано, що булерів (або їх батьків) варто штрафувати або засуджувати до громадських робіт. Однак, шкільні психологи звертають увагу на те, що покарання не завжди спрацьовує при вирішенні цієї проблеми, оскільки булер може просто затаїти образу та помститися пізніше. Тут вже виникає проблема булінгу поза навчальним закладом, яка по факту випадає зі сфери дії закону. Більше того, в КУпАП було визначено покарання й для керівників закладів освіти — за приховування випадків булінгу. Тож тепер, якщо директор школи не повідомить в поліцію про факт цькування дитини (навіть якщо дитина-жертва не жалілася), він також буде зобов'язаний сплатити штраф або відпрацювати виправні роботи [3].

На нашу думку, Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» передбачає чіткі алгоритми дій у випадку цькувань, проте це стосується лише освітнього процесу. Відтак, ми вважаємо, що цькування дітей поза межами шкільного подвір'я також повинно бути в фокусі відповідних інстанцій та не залишатися безкарним.

Вивчаючи світовий досвід із розв'язання питання щодо протидії булінгу, варто відзначити, що однією з перших країн, де про проблему булінгу почали говорити на національному та законодавчому рівнях, стала Швеція. Тут, окрім законів, що захищають жертв цькування, впроваджено закріплену в законодавстві системну профілактичну роботу, яку здійснюють державні установи та некомерційні організації, наприклад, «Friends». Доволі результативним способом протидії цькуванню в Швеції став так званий «Метод Фарста», що полягає у створенні в школах спеціальних «антибулінгових» команд з учнів та вчителів, задачею яких є захист інших учнів з першого по дев'ятий клас. До подібних команд відбирають школярів з лідерськими якостями та призначають їм по кілька підшефних з молодших класів. Кожен «лідер» повинен хоча б раз за день підходити до ввірених йому учнів, дізнаватися, чи все гаразд та давати зрозуміти про готовність допомогти у вирішенні проблем зі цькуванням [4].

Отже, варто сказати, що Швеція як країна-новатор у вирішенні проблеми булінгу показала світовій спільноті шляхи врегулювання цього явища та організацію дій на законодавчому, освітньо-педагогічному та соціально-психологічному рівнях. Своєю діяльністю у сфері протидії боулінгу Швеція заклала підґрунтя в основу боротьби з булінгом, реформування законодавства та освітнього процесу.

Найефективнішою антибулінговою програмою визнано норвежську загальнонаціональну програму Дена Ольвеуса, результати багатолітнього моніторингу якої продемонстрували свою дієвість – вона на 30-50% знижує кількість інцидентів, пов'язаних з цькуванням. Одночасно знижуються й показники антисоціальної поведінки, включаючи пияцтво, крадіжки, вандалізм тощо, а також покращується загальний клімат в школах. Дана програма засновується на принципах, що передбачають створення теплого та позитивного шкільного (в ідеалі – і домашнього) середовища та ставить акцент не на покаранні, а на заохоченні до мирного співіснування з твердими рамками і обмеженнями неприйнятної поведінки. Реалізація комплексу інформативно-консультативних, діагностичних, корекційних та організаційних дій передбачає три рівні: загальношкільний, груповий (на рівні класу) та індивідуальний. За рішенням уряду Норвегії програма Д. Ольвеуса була включена до реалізації у всіх школах як обов'язкова [4].

Таким чином, норвежська програма Дена Ольвеуса удосконалила світову систему боротьби з булінгом і на прикладі власного досвіду довела свою ефективність, зокрема, у роботі із учнями загальноосвітніх навчальних закладів. Окрім того, дана система передбачає залучення учнів старших класів, а отже розвиває їх морально-психологічні та лідерські якості як майбутніх членів суспільства.

У Великобританії реалізується програма Делвіна Таттума, багато в чому подібна до розробок Д. Ольвеуса, що включає в себе три стадії: роботу з кризою, інтервенцію і профілактику. Щотижня в британських школах проходить урок персональної та соціальної освіти (Personal and Social Education), під час якого, серед іншого, обговорюються міжособистісні проблеми в класі [4].

Програма Делвіна Таттума дозволяє структурно розподілити проблему булінгу та вирішувати її поетапно, а отже полегшити даний процес не лише на рівні нормативно-правового регулювання, але і на рівні практичного застосування.

У мережі Інтернет також діють кілька великих національних і міжнародних серверів присвячені проблемі протидії булінгу, зокрема: Bullying, Bullying Online, Stop bullying, Bullying net, www.bullying та ін., де можна отримати кваліфіковану консультацію спеціаліста.

Отже, у висновку ми можемо сказати, що булінг (цькування) є доволі серйозною соціально-педагогічною проблемою, яка на сьогоднішній день є актуальною не лише на національному, але й на міжнародному рівні. Слід зазначити, що на національному рівні зміни та доповнення нормативної бази, яка регулює вирішення такого явища, як булінг, відбулися. Але щодо практично-профілактичної роботи працівників педагогічної сфери є багато

нерозглянутих та невирішених питань, які перш за все, стосуються рівня професійності та обізнаності, безпосередньо, педагогів у новітніх способах викладання та психологічної роботи з дітьми. Тому, проаналізувавши світовий досвід, зрозуміло, що Україна ще багато в чому поступається зарубіжним державам, які демонструють, що ефективно запобігання проявам булінгу в школах вимагає злагодженої організації як внутрішньосистемної, так і міжвідомчої взаємодії, в основі якої лежить чітка нормативна база та новітні освітньо-психологічні підходи. З метою вирішення даної проблеми необхідно перейняти зарубіжний досвід, який перш за все стосується врегулювання законодавства та зміни принципів підходу до реформування національного освітнього процесу.

Бібліографічні посилання:

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)». URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19>.
 2. Закон України «Про освіту» (від 05.09.2017 року). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
 3. Кодекс України про адміністративні правопорушення. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
 4. Миськевич Т. Регулювання проблеми булінгу на законодавчому рівні: перші кроки України та світовий досвід. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=32&Itemid=171.
-

Крижановський Олексій Миколайович
кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ОКРЕМІ ОЗНАКИ ОСОБИ НЕПОВНОЛІТНЬОГО ЗЛОЧИНЦЯ - НАРКОМАНА

Питання кримінологічної характеристики неповнолітніх злочинців, які вживають наркотики або вчинюють злочини, пов'язані з незаконним обігом наркотичних засобів, є вкрай важливим, оскільки питання запобігання злочинам у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів залишається на стабільно високому рівні в Україні та світі протягом достатньо тривалого часу.

За експертними оцінками кожний хворий наркотичною залежністю втягує до вживання наркотиків 13 – 15 осіб [1, с. 97].

Особа підлітка-наркомана відрізняється від особи звичайного запущеного неповнолітнього. Ступінь деморалізації, її глибина у молодого споживача наркотиків, як правило, більша, ніж у звичайного підлітка. Серед українських підлітків приблизно 10 % - наркозалежні. При цьому

наркозалежні неповнолітні становлять 5-6 % від усіх наркозалежних осіб в Україні [2]. Переважна більшість осіб, які вчиняють злочини у сфері незаконного обігу наркотиків, є наркоманами.

Одна з класифікацій осіб, які є суб'єктами наркотизації, виділяє наступні п'ять їх типів: 1) особи, які тільки починають вживають наркотики; 2) споживачі наркотиків; 3) наркомани; 4) роздрібний збувальник; 5) оптовий збувальник та організатор наркобізнесу[3, с. 44]. Проте, для неповнолітніх наркоманів характерними є лише перші чотири з наведених типи.

Слід зазначити, що наркоманами стають не одразу, багато чого залежить від індивідуальних характеристик індивіда, а також від виду наркотиків, які він вживає. В одних випадках звикання до рослинних та хімічних препаратів настає майже після першого разу вживання, а в інших випадках – необхідні тижні, місяці, і, навіть, роки, щоб звикнути до зловживання наркотиками. Виходячи з особливостей індивіду, існують різноманітні точки зору стосовно типології особи, яка вживає наркотики, кожна з яких має право на самостійне існування [4, с. 62].

На наш погляд, найбільш повною є наступна класифікація неповнолітніх наркоманів: 1) експериментатори (особи, які не поверталися до пагубного явища після першого знайомства з наркотиками); 2) епізодичні споживачі (неповнолітні, які в силу обставин, що склалися, знаходять тимчасовий порятунк у вживанні наркотиків); 3) систематичні споживачі (приймають наркотики за певною схемою, наприклад, на день свого народження чи інші важливі для особи події); 4) постійні споживачі (частіше всього залежні від наркотиків психологічно і вже в силу цього вимушені вживати препарати не лише від випадку до випадку, а у зв'язку із формуванням негативної звички); 5) великі наркомани (ця категорія осіб характеризується залежністю від наркотиків не тільки психологічно, але й фізично, мають чітко виражений абстинентний синдром, який виникає як реакція на недолік наркотиків) [5, с. 122].

При цьому перші чотири групи – такі групи, що потребують вжиття, перш за все, виховних заходів, а для п'ятої групи необхідно застосовувати не тільки кваліфіковане лікування, але й соціальну реабілітацію.

Виникненню бажання спробувати наркотичні засоби у неповнолітнього можуть сприяти процеси, пов'язані з його психофізіологічним зростанням: виникнення інтроспекції, що призводить до самоаналізу; поява особливого інтересу до своїх переживань; незадоволення оточуючим середовищем; замиканням в собі; прагнення до самоствердження; протиставлення себе оточуючим; конфлікти з ними.

Індивідуалізація підлітка може проявлятися у формі самоствердження, що має позитивний вплив на процеси та результати громадської та навчальної діяльності у тому випадку, коли його мотивом являється прагнення до лідерства і престижу. У той же час самоствердження підлітків може мати соціально-протилежні основи – від вчинення подвигу до вчинення правопорушення.

Таким чином, відхилення у поведінці неповнолітніх можуть бути пов'язані зі змінами, що відбуваються в особистості підлітка, оскільки їх психофізичний, розумовий, соціальний, емоційний розвиток відрізняється якісною своєрідністю та багато у чому визначає всі подальші особливості дорослості та поведінки підлітка. Всі ці зміни треба враховувати працівниками Національної поліції України при проведенні профілактичної роботи з неповнолітніми у школах, у тому числі, в межах проекту «Шкільний офіцер поліції»[6].

Бібліографічні посилання:

1. Легецький М. Підвищення ефективності профілактики наркоманії серед неповнолітніх. *Вісник прокуратури*. 2003. №11 (29). С.96 – 102.
2. В Україні 10% підлітків вживають наркотики. URL: <https://tsn.ua/ukrayina/v-ukrayini-10-pidlitkiv-vzhivayut-narkotiki.html> (дата звернення: 15.05.2019).
3. Лунеев В.В. Преступность XX века. Мировой криминологический анализ. Москва, 1997. 498 с.
4. Аргунова Ю.Н., Габиани А.Л. Правовые меры борьбы с наркотизмом. Москва, 1989. 63 с.
5. Противодействие незаконному обороту наркотических средств и психотропных веществ: уч. пособие /под ред. А.Н. Сергеева. Москва: «Щит – М», 2002. 580 с.
6. Проект «Шкільний офіцер поліції». URL: <http://cop.org.ua/ua/ukrainskyi-dosvid/zahalnoukrainskyi-dosvid/proekt-shkilnij-ofitser-politsiji> (дата звернення: 15.05.2019).

Круглова Ольга Олександрівна
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри
цивільного права та процесу
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИННОСТІ ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ

Правову основу загальносоціальної профілактики злочинності неповнолітніх складають Сімейний кодекс України, закони України «Про охорону дитинства», «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», «Про загальну середню освіту», «Про державну допомогу сім'ям з дітьми», «Про попередження насильства в сім'ї» та інші нормативно-правові акти [1, с. 135].

Правову основу загальносоціальної профілактики злочинності дітей, позбавлених батьківського піклування, становить, зокрема, Закон України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», згідно якого статус дитини-сироти та дитини, позбавленої батьківського піклування, - це визначене відповідно до законодавства становище дитини, яке надає їй право на повне державне забезпечення і отримання передбачених законодавством пільг та яке підтверджується комплектом документів, що засвідчують обставини, через

які дитина не має батьківського піклування (ст. 1) [2].

Стаття 52 Конституції України зазначає, що утримання та виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, покладається на державу [3].

Якщо підходити до кожної ситуації дитини індивідуально, то в законодавстві вже чітко розподілені форми надання таким дітям можливостей влаштування у суспільстві. Сімейне законодавство передбачає такі форми: усиновлення; встановлення опіки, піклування; передача до прийомної сім'ї, дитячих будинків сімейного типу, до закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Потребує детальнішого розвитку законодавство щодо порядку усиновлення братів та сестер. Так, ч. 1 ст. 210 Сімейного кодексу України передбачає, що якщо на обліку для можливого усиновлення перебувають рідні брати та сестри, вони не можуть бути роз'єднані при їх усиновленні [4]. Таким чином, дана диспозиція передбачає собою, так би мовити, «заборону» роз'єднання при усиновленні братів та сестер. На нашу думку, така позиція законодавства є логічною, оскільки діти можуть зазнати психологічної травми при розлученні один з одним, що може сприяти проявам девіантної, у тому числі і злочинної, поведінки. Однак, випадки розлучення дітей при усиновленні існують.

У цій же частині статті вказано: «за наявності обставин, що мають істотне значення, суд за згодою органу опіки та піклування може постановити рішення про усиновлення когось із них або усиновлення їх різними особами» [4].

До таких обставин відносять такі, що мають істотне значення для усиновлених дітей, наявність згоди органу опіки та піклування чи досягнення дітьми того віку, коли вони можуть висловлювати своє власне бажання.

Для роз'єднання брата, сестри мають бути особливі обставини, які визначає спершу орган опіки та піклування, що дає дозвіл на таке розлучення, а потім суд, який приймає рішення про усиновлення таких дітей. Такі обставини можуть бути різними, але суттєвими, такими, які неможливо не враховувати, і вони мають істотне значення для цих дітей. Тобто залишити дитину без батьківського піклування через те, що діти не бажають розлучатись, не є доцільним, оскільки дитина втрачає можливість отримати повноцінну сім'ю.

У судовій практиці бувають випадки, коли при усиновленні з'ясовується, що дитина має братів чи сестер, але з ними не підтримує ніяких стосунків. Зважаючи на висновок органів опіки та піклування про «згоду на роз'єднання дитини» з братами, сестрами, суди приймають рішення про усиновлення. В окремих справах суд бере до уваги згоду братів та сестер на усиновлення.

Саме тому при розлученні братів, сестер мають бути враховані всі варіації та нюанси, оскільки держава має захищати інтереси дитини.

У ч. 2 ст. 210 Сімейного кодексу України зазначено, що якщо усиновлення для дитини не є таємним, брат та сестра мають право знати про нове місце її проживання [4].

Це, на наш погляд, є позитивним проявом законотворчого врегулювання

відносин, однак недостатнім. Вважаємо, що необхідно закріпити в законодавстві також і те, що якщо при розлученні дітей вони перебувають у такому віці, в якому усвідомлюють необхідність такої дії, то усиновлення не має бути таємним, а діти мають мати змогу підтримувати стосунки.

Таким чином, у законодавстві України існують прогалини щодо влаштування дітей, які потребують батьківського піклування. Вважаємо, що варто зосередити увагу на тих моментах, які дозволяють забезпечити належне забезпечення інтересів рідних братів та сестер, що потребують відповідного влаштування. А для цього, у першу чергу, слід брати до уваги бажання самої дитини та доцільність роз'єднання в конкретних життєвих обставинах. Врахування зазначених обставин сприятиме зниженню можливих проявів злочинної поведінки наведеної категорії неповнолітніх.

Бібліографічні посилання:

1. Фіалка М.І. Неповнолітня злочинність: сучасний стан та напрямки профілактики. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2013. № 5. С. 133-140.

2. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: Закон України від 13.01.2005 № 2342-IV/ Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2342-15> (дата звернення 14.05.2019).

3. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

4. Сімейний Кодекс України: Закон України від 10.01.2002 № 2947-III / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14> (дата звернення 14.05.2019).

Летучий Віктор Сергійович курсант навчальної групи КП-731 2-го курсу факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Людвік Валентин Дмитрович, доцент кафедри кримінального права та кримінології Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ПРОФІЛАКТИКА ДИТЯЧОЇ БЕЗДОГЛЯДНОСТІ ТА БЕЗПРИТУЛЬНОСТІ

Процеси глобальної соціально-економічної та політичної трансформації, що відбуваються в нашій країні у всіх сферах суспільного життя сьогодні призвели до збільшення негативних явищ у суспільстві. Зміна

соціальної структури і економічна криза призвели до зростання випадків безпритульності та бездоглядності дитини. Слід зазначити, що в останні десятиліття в нашій державі подвоїлася кількість дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування.

У ситуації, що склалася ефективність системи профілактики дитячої безпритульності та бездоглядності залежить від вивчення причин, що обумовлюють потрапляння неповнолітнього до групи ризику і специфіки контингенту даних дітей. Як соціальні явища безпритульність і бездоглядність детерміновані складними багаторівневими проявами соціально-економічного і духовно-моральної кризи суспільства.

Серед основних причин безпритульності та бездоглядності неповнолітніх вчені називають: соціально-культурні, соціально-економічні, соціально-психологічні, психолого-педагогічні ін. [6, с. 105].

Для забезпечення повноти вивчення проблеми безпритульності та бездоглядності слід, насамперед, зауважити, який зміст вкладено в ці поняття та яку категорію осіб буде розглянуто. Важливою умовою якості будь-якого дослідження є встановлення чіткого змісту термінів. Деякі автори застосовують термін «бездомний», «бездоглядний», «безпритульний», «бродяга», «діти вулиць», маргінали, інші поняття – «безпритульність» і «бездоглядність» – розглядають як синоніми.

Останніми роками використовують таке поняття, як «соціальне сирітство». У вітчизняному законодавстві вживають різні терміни для позначення осіб, що перебувають у стані бездомності. Наприклад, Закон України «Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей» від 2 червня 2005 року [1]; постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Основних напрямів запобігання бездомності до 2017 року» від 13 березня 2013 р. № 162 [3]; постанова Верховної Ради України «Про дитячу безпритульність в Україні та шляхи подолання цього явища» від 6 вересня 2005 року № 2796-IV [2].

Говорячи про розбіжності термінів «безпритульність» і «бездоглядність», слід враховувати, що бездоглядність в основному визначається за допомогою рамок педагогіки. Її сутнісні ознаки, зокрема, входять в предмет педагогічної науки, звертає увагу на нагляд за неповнолітнім, який не зводиться до контролю за його поведінкою, дозвіллям, а полягає у підтримці, збереженні внутрішньої духовного зв'язку з дитиною, підлітком, такого зв'язку, яка дозволяє зберігати навіть на відстані контакт батьків.

Між бездоглядністю і безпритульністю, зрозуміло, існує міцний зв'язок. Бездоглядність є сприятливим ґрунтом для безпритульності. Бездоглядна дитина на відміну від безпритульного живе з батьками, зберігає зв'язки з родиною, у нього є емоційна прив'язаність до когось-небудь з членів сім'ї, але зв'язку ці тенденції і знаходяться під загрозою атрофії і руйнування.

Маючи змогу діяти самостійно, діти перестають вчитися, вільний час проводять на вулиці, відрізняються безцільним проведенням часу. Бездоглядність нерідко є першим кроком до безпритульності, соціальної дезадаптації, руйнування нормального процесу соціалізації [6, с. 104].

Важливо зауважити, що і безпритульність і бездоглядність можна називати асоціальною явищем в строгому сенсі слова, оскільки вони мають суспільне коріння, соціально детерміновані, а самі безпритульні та бездоглядні складають певні групи неповнолітніх з властивими їм цінностями, нормами, правилами взаємин і психологічними особливостями. З цієї ж причини вони не вписуються в поняття ненормативного поведінки. У їхньому середовищі діє певний комплекс офіційних і неофіційних, легітимних і нелегітимних норм, що дозволяє їм функціонувати і відтворюватися як соціальної групи, осередку. Подібним чином вельми проблематично розглядати дитячу безпритульність з позицій лише девіантної поведінки.

Під поняттям «діти-сироти» в законодавстві розуміють осіб у віці до 18 років, у яких померли батьки або які залишилися без піклування батьків. Переважна більшість таких дітей, як, правило, визначаються в інтернатні установи. Крім цього, існують форми сімейного влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Однак, соціологічні дослідження показують вкрай невтішну картину результатів виховання дітей в таких установах. У зв'язку з цим виникає питання про необхідність розробки нових форм утримання та виховання дітей, які перебувають в особливо складних і дискомфортних умовах. Перш за все, це стосується дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Основні причини неефективності роботи державних органів зводяться до наступного: відомча обмеженість і міжвідомча роз'єднаність в організації діяльності; відсутність профілактичної спрямованості в роботі з підростаючим поколінням і сім'єю; відсутність ефективно діючої і доцільно організованої реабілітаційної системи; відсутність широкої і раціонально організованою підтримки громадських ініціатив, діяльності недержавних організацій, неприйняття (а нерідко і протидія) участі громадянського суспільства в захисті дитинства і сім'ї. Крім усього іншого, органи державної влади приділяють все ще дуже мало уваги стану сфері культури та освіти.

Основна робота по запобіганню дитячій бездоглядності та безпритульності покладена на служби у справах дітей виконавчих комітетів місцевих рад.

Переважна більшість безпритульних дітей походить з сімей, де рідні батьки розлучені і проживають окремо, або хтось із батьків відбуває покарання, економічно неспроможних сімей, де рівень доходів є низьким, нерідко, з поганими житловими умовами, де батьки ведуть асоціальний спосіб життя, зловживають алкоголем, мають проблеми із законом [5, с. 34].

Саме тому основним напрямком роботи служби у справах дітей є вчасне виявлення таких сімей та проведення з ними відповідної профілактично-виховної роботи, спрямованої на збереження для дитини її біологічної родини. Служби у справах дітей взаємодіють та тісно співпрацюють з міським центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, відділом молоді та спорту виконавчих комітетів, районними відділами пробації, сектором превенції, відділами освіти виконавчих комітетів місцевих рад.

У реальному житті всі причини бездоглядності та безпритульності пов'язані між собою, взаємодоповнюють і взаимообумовлюють один одного, в результаті чого в суспільстві триває процес віктимізації і підростаючого покоління. Безпритульні діти, будучи реальними жертвами несприятливих умов соціалізації, втрачають зв'язки з родиною, набувають негативний соціальний досвід, більшість з них характеризуються девіантною, адиктивною поведінкою.

Корекційний вплив виявляється малоефективним. В силу даних обставин одним з найважливіших напрямків діяльності по боротьбі з безпритульністю має стати соціально-педагогічний супровід дітей групи ризику.

Для забезпечення успішності соціалізації в педагогічній сфері соціально-педагогічний супровід представляється такою стратегією соціально-педагогічної діяльності, яка дає можливість дитині самій при допомозі і підтримці педагога включатися в процес формування адекватних життєвих стратегій, що допоможе уникнути перетворення неповнолітнього в «жертву несприятливих умов соціалізації» і слугуватиме основою його подальшого життєвого самовизначення [4, с. 23].

Реалізація технології соціально-педагогічного супроводу неповнолітніх групи ризику може служити, на наш погляд, важливим превентивним фактором, здатним запобігти безпритульності як деструктивна поведінка особистості. Завдяки соціалізуючій функції супроводу воно забезпечує реалізацію механізму соціалізації особистості як процесу засвоєння, прийняття та реалізації суб'єктом соціокультурного досвіду, нормативно-схвалюваних моделей поведінки.

Сучасна безпритульність як соціальне явище кидає виклик існуючій системі соціальної та педагогічної профілактики. Соціально-педагогічні ризики безпритульності становлять загрозу соціалізації підростаючого покоління. У даних умовах ефективність заходів боротьби з безпритульністю не може бути забезпечена без комплексного підходу, який передбачає кілька напрямків діяльності: моніторинг безпритульності як соціального явища, розробку механізмів обліку безпритульних; національну політику в сфері охорони та захисту інституту дитинства і сім'ї; профілактику девіацій серед неповнолітніх; соціально-педагогічний супровід дітей групи ризику [4, с. 24].

Для виправлення становища необхідно покращувати економічну ситуацію в країні. На жаль, ця задача не має оперативного вирішення. Необхідне вдосконалення державної політики щодо сім'ї, і її підтримка на всіх рівнях, а також заохочення тих сімей, в яких турбота про виховання дітей є пріоритетною, оскільки інститут сім'ї залишався і залишається основоположним в профілактичній роботі з підлітками.

Важливо також розробити нормативну основу проведення заходів для примусового лікування неповнолітніх з алкогольною чи наркотичною залежністю.

Слід більше уваги приділити соціальній рекламі, яка пропагує здоровий спосіб життя, законослухняна поведінка, сімейні цінності, залучення дітей та підлітків до праці і занять спортом.

Таким чином, час диктує необхідність відновлення і розвитку матеріальної бази для організації роботи з молоддю, спрямованої перш за все на трудове патріотичне, моральне, правове виховання; створення нормальних умов для занять спортом, організацію дозвілля, лікування і відпочинку підлітків, вдосконалення форм і методів залучення громадськості до боротьби з безпритульністю та бездоглядністю, профілактику злочинності неповнолітніх.

Бібліографічні посилання:

1. Про основи соціального захисту бездомних осіб і безпритульних дітей: Закон України від 2 червня 2005 року N 2623-IV // Відомості Верховної Ради України. 2005. N 26. ст.354.
 2. Про дитячу безпритульність в Україні та шляхи подолання цього явища: постанова Верховної Ради України від 6 вересня 2005 року № 2796-IV // Відомості Верховної Ради України. 2005. N 38-39. ст.450.
 3. Про затвердження Основних напрямів запобігання бездомності до 2017 року: постанова Кабінету Міністрів України від 13 березня 2013 р. № 162.
 4. Красняков Є. Роль позашкільної освіти в попередженні дитячої злочинності, бездоглядності й безпритульності / Є. Красняков // Віче. 2015. № 5. С. 22-24.
 5. Олифіренко Ю. Методологічні засади державної політики у сфері профілактики дитячої бездоглядності та безпритульності / Ю. Олифіренко // Актуальні проблеми державного управління. 2015. Вип. 1. С. 33-37.
 6. Рень Л. В. Причини дитячої бездоглядності та безпритульності: спроба комплексного аналізу / Л. В. Рень // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. 2013. № 11(2). С. 102-107.
-

Липа Владислав Іванович

курсант навчальної групи КП-731
Факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної
поліції Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник:

Березняк Василь Сергійович,

старший викладач кафедри
кримінального права та
кримінології Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ,
к.ю.н., с.н.с.

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ЗАПОБІГАННЯ ДИТЯЧОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Профілактика злочинності неповнолітніх, що здійснюється органами Національної поліції, охоплює широке коло різноманітних за характером заходів безпосередньо спрямованих на ліквідацію протиправної поведінки неповнолітніх. Об'єктами профілактичного впливу ж криміногенні фактори, що детермінують формування особи молодих злочинців, ситуації, які обумовлюють правопорушення, полегшують їх скоєння. Таке попередження здійснюється на різних рівнях (у межах країни, міст, району, населеного пункту), широким колом суб'єктів профілактичної діяльності. Корисним у розробці та впровадженні програм профілактики правопорушень серед неповнолітніх міг би стати досвід діяльності німецьких організацій, які активно співпрацюють між собою.

У профілактиці правопорушень серед неповнолітніх німецькі державні та громадські організації використовують такі форми роботи, як екскурсії до поліцейських дільниць, спортивні змагання за участю учнів, вчителів та поліцейських, методи-дискусії, конкурси з правової тематики тощо [1, с.180]. Діють проекти з організації дозвілля неповнолітніх, у рамках яких відбувається покази фільмів, дискотеки, заняття з навчання гри на музичних інструментах.

Профілактика правопорушень проводиться також і масовими методами: поширення проводиться також і масовими методами: поширення інформаційних матеріалів, великих плакатів, кінопокази. Консультування проводиться, так само як і в Україні, на стаціонарних пунктах або телефонічно. Проте консультаційні пункти часто створюються за ініціативою та на базі поліцейських дільниць. В одному з німецьких міст реалізовувався проект, метою якого було зменшення злочинності серед неповнолітніх. Для цього серед добровольців було відібрано людей, які пройшли по передне

навчання. За підлітком, поведінка якого свідчила про можливість скоєння правопорушення, було закріплено добровольця – «контактну особу». Підліток міг звернутися до «контактної особи» за допомогою, обговорити проблеми, які виникають у школі чи вдома тощо. Профілактика правопорушень відбувається також за методикою «рівни-рівному», коли самі неповнолітні отримують правову підготовку та проводять заходи для своїх однолітків, організують їхнє дозвілля, здійснюють консультивання [2, с. 101].

У вересні 1999 року в Буенос-Айресі група експертів ООН доопрацювала й переглянула Проект елементів відповідального запобігання злочинності, що окреслив як концептуальні напрями. Так і визначальні принципи, механізми й методи запобігання злочинності передбачає стратегію та ініціативу, спрямовані на забезпечення захисту й безпеки, і не використовує офіційні санкції системи кримінального правосуддя.

Запобігання має охоплювати всі форми злочинності насильства, віктимізації, а також ураховувати інтернаціоналізацію злочинної діяльності, масштаби якої постійно зростають. Найефективніші програми ґрунтуються на мультифакторному підході, їх застосовують з періоду раннього дитинства. Вони спрямовані не стільки на індивіда (агресивна поведінка, стрес, навички подолання), скільки на несприятливі характеристики найближчого сімейного та соціального оточення (Dahlbergetal., 2001). Я вважаю, що таку програму доцільно використовувати для профілактики злочинності неповнолітніх дівчат маргінального середовища, оскільки здебільшого причиною їхньої девіантної поведінки є недоліки сімейного виховання, способу життя [3, с. 73]. У Великій Британії для запобігання злочинам серед неповнолітніх створено особливі підрозділи «дитячої поліції», які працюють з молоддю до віку 17-ти років, чия поведінка свідчить про деморалізацію. Між дирекцією шкіл і «дитячої поліцією» налагоджено постійний контакт. У взаємодії з населенням, британська поліція практикує три види контактів. Індивідуальний контакт полягає в морально-психологічному, контрольованому виливі поліцейського на конкретну людину. У деяких містах діють спеціальні служби поліцейських чиновників зі зв'язків з населенням [4, с. 135].

Отже, аналізуючи все вищезазначене, можна зробити висновок, що профілактика злочинності неповнолітніх – це система державних і суспільних заходів, спрямованих на усунення або нейтралізацію такої злочинності й послаблення її детермінантів, завданням якої є утримання неповнолітніх від учинення правопорушень і коригування поведінки осіб, які потенційно схильні вчиняти злочини. Беручи до уваги, досвід зарубіжних країн слід вивчати й упроваджувати закордонні методичні напрацювання, практичні прийоми в цій сфері, ураховуючи національні особливості, пов'язані з історичним розвитком нашої держави та сучасними трансформаційними процесами, що тривають у всіх сферах суспільного життя.

Бібліографічні посилання:

1. Сучасні стратегії міліції щодо профілактики правопорушень серед неповнолітніх : навч. Посібник / [Л.І. Мороз, Р.Г.Коваль, Д.М. Тичина та ін.]; за ред. Л.І. Мороз. Київ: Паливода А.В., 2008. 210 с.

2. Александров Ю.В. Кримінологічна характеристика та попередження злочинності неповнолітніх. Кримінологія і профілактика злочинів. 2000. С.95-104.

3. Криминальная политика и превенция: мировой опыт / под. общ. Ред. М.С. Крутера. М. : Альта, 2007. 266с.

4. Організація діяльності поліції зарубіжних країн : навч. Посіб. / [В.О. Заросило, В.О. Басс, І.Р.Курилін, С.І. Братков]; за заг. Ред. В.Д, Гвоздецького. – Київ: Акд. Упр. МВС, 2007. 250 с.

Михайленко Світлана Валеріївна

курсант навчальної групи ДР 642
факультету підготовки
фахівців для органів досудового
розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Кисельов Ілля Олександрович
викладач кафедри кримінального
права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

**ОСОБИСТІТЬ НЕПОВНОЛІТНЬОГО ЗЛОЧИНЦЯ:
КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА**

В контексті суспільно-небезпечного, виховного і протиправного діяння кримінологія вивчає особистість злочинця. Про особистість злочинця говорять лише у зв'язку із вчиненням злочину. Кримінологія вивчає значимі ознаки і якості осіб, які вчинили злочини, технологічні особливості особи зловмисника, проблематичний механізм його протиправної поведінки.

Розкриваючи саме особистість неповнолітнього злочинця, вчені використовують дані із різних галузей знань: кримінального права, кримінального процесу, криміналістики, кримінології, соціології та психології тощо. Будь-який із розглянутих підходів до досліджування особистості неповнолітнього злочинця є, безсумнівно, важливим як з точки зору теорії, так і з точки зору практики. Слідчий, який проводить досудове розслідування щодо неповнолітнього, прокурор, що здійснює процесуальне керівництво, суд, в якому розглядаються матеріали кримінального провадження, повинен застосовувати комплексний підхід до вивчення особи неповнолітнього злочинця. Це потрібно для забезпечення об'єктивності досудового розслідування та правосуддя щодо неповнолітніх, які вчинили злочин, додержання їх прав з урахуванням вікових, соціально-психологічних, психофізичних та інших особливостей.

На думку Кургузкіної Е.Б., особа неповнолітнього злочинця визначається наявністю таких негативних чинників: відчуження від нормальних зв'язків, стосунків, цінностей, невисокий рівень освіти і культури, моральності, що виявляється у досягненні мети за допомогою кримінальних засобів, а також поєднання таких психологічних рис, як надмірна імпульсивність, тривожність [1, с. 29].

З огляду на соціально-психологічної характеристики, неповнолітньому злочинцю притаманні: схильності до вживання алкоголю, наркотиків, азартних ігор, статевої розбещеності, байдикування, насильницьких дій стосовно іншої людини, слабшої за нього, низький культурний рівень, зневага до моральних цінностей, яскраво виражені антигромадські погляди.

Як правило, злочини починають вчинюватися дітьми молодшого шкільного віку, хоча їх частка в загальній кількості злочинів неповнолітніх набагато менша, ніж старших підлітків. У підлітковому віці поряд з процесами пізнання, зростанням самосвідомості, почуттям відповідальності в окремих підлітків проявляється недбале ставлення до суспільних вимог, цинізм, замкнутість, упертість.

Підлітковий вік – дуже суперечлива і динамічна стадія у житті людини, його ще формулюють як перехідний вік. Саме у віці від 11 до 15 років підліток перебуває в стані переходу від дитинства до дорослості, від незрілості до зрілості. Тому в їх поведінці виявляється суперечливість і нестійкість, різкі коливання від наївно-дитячих вчинків до серйозно мотивованих дій. Людина підліткового віку виявляється, як правило, позбавлена послідовної і твердої лінії поведінки. Звідси її особлива схильність до різного роду впливів, у тому числі й таких, які зводять із правильного шляху і служать причиною іноді серйозних помилок і відхилень від суспільної моралі, призводять до моральних зривів і падінь особистості [2].

Неповнолітні, що досягли 16-річного віку та отримали певну освіту, мають такий рівень розвитку, що дозволяє їм усвідомлювати свої дії й керувати ними. Відповідний рівень свідомості та соціального розвитку формується з досягненням віку, коли під впливом сім'ї, школи, соціального оточення підліток розуміє, що є добром і що є злом, у яких випадках його дії можуть завдати шкоди іншим людям і суспільству [3, С. 187].

Водночас, враховуючи те, що небезпека здійснення деяких злочинів існує й у більш ранньому віці, законодавством встановлено, що кримінальній відповідальності підлягають особи, яким до вчинення злочину виповнилося 16 років, а особи віком від 14 до 16 років можуть бути суб'єктом злочину лише у разі вчинення ними злочинів, передбачених у ч. 2 ст. 22 КК України. Діти до 14 років не підлягають кримінальній відповідальності [3, с. 87].

Кримінально-правова характеристика неповнолітнього злочинця має врахувати ступінь тяжкості вчиненого злочину, форму вини, мотив злочинної поведінки, суспільну небезпечність злочину, наявність минулих судимостей чи інших вчинених злочинів, спрямованість злочинного посягання, роль у вчиненні групового злочину, загальний і спеціальний рецидив, одиночний чи

груповий характер протиправного посягання, вчинення кількох однорідних чи різнорідних злочинів, матеріальні та моральні наслідки злочину, стан потерпілих, громадську думку, поведінку на досудовому і судовому слідстві.

Кримінологічні дослідження встановили, що найбільш кримінальним середовищем серед неповнолітніх являються особи, не зайняті суспільнокорисною діяльністю (роботою, навчанням, спортом, творчістю).

Освітній і інтелектуальний рівень неповнолітнього в значній мірі обумовлюють характер злочину. Як показують дослідження, особи з низьким рівнем освіти вчиняють в основному хуліганство, крадіжки, пограбування, пошкодження майна, вандалізм.

Особу злочинця в рамках кримінального права розглядають переважно як елемент складу злочину, акцентують увагу на особливостях кримінальної правоздатності особи.

Відмічається значний ступінь впливу негативного сімейного виховання на деформацію морально-психологічної свідомості неповнолітніх, що вступили у конфлікт із законом. Дефекти первинної, ранньої соціалізації в батьківській сім'ї можуть мати кримінологічне значення, в першу чергу, тому, що дитина ще не засвоїла інших позитивних впливів, вона повністю залежна від старших і зовсім беззахисна перед ними. Тому питання формування особистості в сім'ї заслуговують виняткової уваги.

Неповнолітні злочинці, як правило, мають серйозні та глибокі деформації моральних та правових ціннісних орієнтацій (превалювання орієнтації на авторитет у групі спілкування будь-якою ціною; спрямованість життєвих цілей у бік психологічного комфорту до негайного задоволення потреб, споживацтва тощо).

Отже, розглянувши питання про поняття та характеристику особистості неповнолітнього злочинця, можна зробити наступні висновки. Особистість злочинця – поняття більш широке, ніж суб'єкт злочину, і включає в себе ознаки, якості, характеристики, які знаходяться за межами поняття «суб'єкт злочину», таких як соціально-демографічні, соціально-функціональні, соціально-психологічні, соціально-рольові та морально етичні ознаки, які пов'язані зі злочинною дією чи бездіяльністю, характеризують його суспільну небезпеку, пояснюють причини й умови вчинення злочину.

Бібліографічні посилання:

1. Кургузкіна Е.Б. Теория личности преступника и проблемы индивидуальной профилактики преступлений: автореф. юрид. Наук: 12.00.08 «Уголовное право и криминология; Уголовно-исполнительное право»/Е.Б.Кургузкіна. – М, 2003. – С.29.

2. Завгородня Ю.С. Криминологічна характеристика неповнолітніх злочинців (за матеріалами Прилуцької ВТК) /Ю.С. Завгородня // Актуальні проблеми протидії злочинності в Україні: матер. наук.-практ. семінару (21 березня 2008 р.). – Дніпропетровськ, 2008. – С. 184.

3. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України: 9-те видання, перероблене та доповнене/ за ред. д-ра юрид. наук, проф. М.І. Мельника, д-ра юрид. Наук, проф. М.І. Хавронюка. – С.87.

Небоян Максим Олександрович
курсант навчальної групи КП-733
2-го курсу факультету підготовки
фахівців для підрозділів
кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Савенко Вікторія Петрівна,
старший викладач кафедри
кримінального права та
кримінології Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ

ПРОФІЛАКТИКА ДИТЯЧОГО АЛКОГОЛІЗМУ І НАРКОМАНІЇ

Головну цінність суспільства - життя і здоров'я людини. В умовах ускладнення життя, між особистісних зв'язків і стосунків державний курс освітньої політики на Україні передбачає пропаганду здорового способу життя, виховання здорового молодого покоління, якому жити і працювати в новій державі [2].

Все ж таки не будемо забувати і про темний бік наркотично-алкогольного середовища! Підлітки та дорослі приймають наркотики та алкоголь не зважаючи на тяжкі наслідки, що можуть бути.

Отже що таке наркотики та алкоголь? Та чому підлітки та дорослі повинні уникати їх?

Наркотики – це група речовин, які приводять до виникнення особливого стану – ейфорії, кайфу (стану фальшивої радості, райдужних, але необгрутованих марень, що супроводжуються приглушенням почуття відповідальності). Наркотики викликають підвищену, ненормальну, надмірну активність, психічне й рухове збудження [2].

Тобто можна сказати, що наркотики вводять підлітків в такий стан де вони можуть не про що не турбуватися та не думати про наслідки! Але не будемо себе заводити в оман, наркотики це - остаточно погано та шкідливо.

Фактори, які впливають на початок уживання наркотиків серед молоді. Передусім – мода, прагнення вписатися в те оточення, ту компанію, яка для молодої людини важлива, цікава і де споживання наркотиків – норма.

Можливо, молодь приваблює поширена помилка, начебто споживання наркотиків – ознака сучасного модного устрою життя. Психологи вважають, що споживання наркотиків – один із щаблів віддалення від реального життя. А наступна – самогубство [2].

Також можна сказати, що існує багато різних факторів які впливають

на вживання наркотиків серед молоді. Одними з найпоширеніших є: Вживання наркотиків батьками та близькими друзями, нова компанія друзів чи знайомих, депресія, розставання з коханою людиною, тощо.

Вплив алкоголю та наркотиків на організм підлітків. Під дією алкоголю найчастіше страждає шлунково-кишковий тракт. Коли алкоголь потрапляє до шлунку, частина його всмоктується крізь слизову оболонку та стінки шлунка й потрапляє безпосередньо в такий кишечник, де без змін всмоктується в кров [2].

Дослідження показало, що в середньому 83,4% учнів вживали будь-які алкогольні напої чи наркотичні препарати хоча би один раз протягом життя. У віці 15 років цей показник складає 78,4%, а у віці 16-ти та 17-ти років наближується до 85%. Хоча це високий показник, але за 20 років проведення досліджень, у 2015 році він є найменшим. У 2007 році він складав 91%, у 2011 - 88%.

Найпоширенішим напоєм, який вживали учні 1-2 рази протягом останнього місяця, є вино, про що повідомили 26,6% учнів/студентів. Також поширеним серед підлітків є вживання пива — 20 %, та слабоалкогольних напоїв — 18%.

Міцні алкогольні напої найбільша частка учнів починають вживати у віці 15 років, про що зазначили 11,4%. Вік першого сп'яніння підлітків у динаміці залишається незмінним, і становить 15 років.

34,5% учнів вказали на те, що їм «легко» або «дуже легко» придбати алкогольні напої. Найбільш доступними, за результатами дослідження, виявились слабоалкогольні напої, на що вказали 51,5% учнів, та пиво, на що вказали 59,5% учнів.

Сприйняття ризиків вживання алкоголю також великою мірою визначає практику та рівень вживання алкоголю серед підлітків. Результати показують, що менше половини учнів вважають, що вживання алкоголю щодня становить великий ризик для здоров'я. [3]

З проаналізованого можемо виділити наступне, що більше 80% відсотків підлітків у віці від 15 до 17 років приймали чи навіть зловживають алкогольні напої чи наркотичні засоби! А це ж все здоров'я та фізичні властивості, розвиток нашого суспільства та нашого покоління, тощо. Найголовніше надумати підлітка, що не потрібно займатися різними кримінальними справами, пити алкоголь, зловживати наркотиками.

Охарактеризувавши весь зміст дослідженої проблеми можемо дійти такого висновку, що наркотичні та алкогольні речовини відомі людям з прадавніх часів, але якщо раніше їх вживали як знеболювальні засоби чи перед боєм то зараз тільки для «кайфу». Тобто для того щоб ввести себе в оман та насолоджуватися короткочасною ейфорією, але якою ж ціною? Після кожного разу прийому так званої дози починається звикання згодом особа не може вже зупинитися та всі сили та кошти витрачає на них. Так звані підлітки як найчастіше вживають наркотики через дурість хоч і розуміють весь ризик їхньої дії на організм. Фактором можуть бути розпад відношень

між однолітками, чи навіть через спір з товаришами. Я гадаю що в нашому суспільстві діти та підлітки повинні усвідомлювати скільки захворювань, смертей, розпаду сімей, втрати працездатності, друзів, може зробити так звана маленька доля «кайфу». Тому, щоб одгородити дітей та підлітків від різних наркотично-алкогольних речовин, кожен батько, мати, викладач, вчитель, психолог, повинен дбайливо та впевнено донести та вкласти в розум дитині як це – «Шкідливо».

Бібліографічні посилання:

1. Шкідливий вплив уживання алкоголю, наркотичних речовин, тютюнокуріння на організм людини Всеосвіта. URL: <https://vseosvita.ua/library/skidlivij-vpliv-uzivanna-alkogolu-narkoticnih-recovin-tutunokurinna-na-organizm-ludini-17088.html>.

2. Профілактика шкідливих звичок серед дітей і підлітків: ОСВІТА.UA. URL : <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/pedagog/14403/>.

3. Інформація щодо результатів дослідження на тему: «Куріння, вживання алкоголю та наркотичних речовин серед підлітків, які навчаються: поширення й тенденції в Україні». Міністерство соціальної політики України URL: <https://www.msp.gov.ua/news/10515.html?PrintVersion>.

Оникієнко Ольга Юріївна
курсант навчальної групи КП-733
2-го курсу факультету підготовки
фахівців для підрозділів
кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Людвік Валентин Дмитрович,
доцент кафедри кримінального
права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ПРОБЛЕМА ШКІЛЬНОГО БУЛІНГУ ТА ЗАХОДИ ЙОГО ПРОФІЛАКТИКИ

Кожному з нас доводилось зіткнутися з насильством, будь-то у своїй родині чи знайомих. Зараз питання щодо насильство дуже актуальне, оскільки воно почалося зустрічатися все частіше. Потрібно звернути увагу на насильство та жорстокість направлену на дитину з боку інших дітей. Зараз це явище можна назвати шкільним булінгом. У даній тезі потрібно розібрати такі головні аспекти, а саме: Що таке шкільний булінг ?, шляхи допомоги

постраждалій дитині та заходи профілактики такої проблеми. Визначення булінгу існує в соціальному та в юридичному аспекті.

Булінг (bullying, від англ. bully - хуліган, забіяка, задирака, грубіян, насильник) - це форма психічного насильства у вигляді утиску, дискримінації, цькування, травлі, бойкоту, дезінформації, псування особистих речей, фізичної розправи. Цей термін означає тривалий процес свідомого жорстокого ставлення (фізичного та психічного) з боку дитини або групи до іншої дитини або інших дітей, які не здатні захистити себе в даній ситуації. Булінг – явище глобальне і масове [1].

Згідно із Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» булінг (цькування) учасника освітнього процесу, тобто діяння учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого[2].

Отже, потрібно зазначити що Верховна Рада України 18 грудня 2018 року прийняла Закон України №8584 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо протидії булінгу», який вперше юридично визначає поняття булінгу в українському законодавстві та передбачає відповідальність не тільки за вчинення, але й за приховування випадків булінгу.

Механізми протидії цьому явищу, серед них:

- покладання на засновника закладу освіти здійснення контролю за виконанням плану заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу;
- на керівника закладу освіти – затвердження та оприлюднення плану заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу, розгляд заяв про випадки боулінгу від здобувачів освіти, їх батьків, законних представників, інших осіб та видання рішення про проведення розслідування.

Заклади освіти також зобов'язуються забезпечувати на своїх веб-сайтах відкритий доступ до правил учнів, плану заходів, спрямованих на запобігання та протидію булінгу, порядку подання та розгляду заяв про випадки булінгу.

Окрім того, освітньому Омбудсмену надається право здійснювати перевірку заяв про випадки булінгу в закладі освіти, повноту та своєчасність заходів реагування на такі випадки з боку педагогічних, науково-педагогічних, наукових працівників, керівництва та засновника закладу освіти; отримувати інформацію від центрального органу виконавчої влади у сфері освіти і науки щодо загальної кількості випадків булінгу у закладах освіти за певний період [3].

Отже, я вважаю що законодавство намагається змінити проблему щодо шкільного булінгу, але поки не вдається їй цього зробити.

Заходи які на мою думку потрібно робити у школах, аби уникнути булінгу:

- з самого першого дня роботи з класом слід припиняти глузування над невдачами ровесників.

- також слід уникати висміювання, перехвалювання, наклеювання ярликів та зайвого порівняння дітей, не допускати віддавання переваги деяким учням, не підтримувати глузувань, насмішок на адресу певних осіб, суворо припиняти їх, розбір помилок необхідно робити не називаючи прізвищ або індивідуально;

- підтримувати дітей, що стали жертвами;

- якщо репутація дитини якимось чином зіпсована, необхідно дати їй можливість показати себе у вигідному світі, підтримати її досягнення;

- треба заохочувати дитину приймати участь у загальних заходах;

- непопулярних дітей дуже травмує ситуація, коли при розподілі на пари їх ніхто не обирає; якщо команда програє також можуть звинуватити цю дитину;

- планомірно працювати з родинами, обов'язково цікавитися у батьків про проблеми дитини (заїкання, енурез, інші хвороби);

- підтримувати в учнів адекватну самооцінку;

- контролювати ситуації виникнення цькування та невідкладно реагувати на них;

- у разі виявлення булінгу - невідкладно поговорити з переслідувачами та з'ясувати, чому вони пристають до жертви, звернути увагу на почуття жертви;

- вчити учнів бути толерантними, емпатійними до однокласників, вміти допомагати та підтримувати один одного у скрутних ситуаціях, вміти регулювати власну поведінку, не піддаватися на провокацію, вміти сказати «ні», не терпіти знущань, не соромитись повернути увагу до себе та своїх проблем, звертатись по допомогу до дорослих;

- акцентувати увагу учнів на дотриманні правил поведінки у школі.

Звісно всі ці заходи не дають сто відсотків що якщо дотримуватися їх шкільного булінгу не буде, але це дає можливість хоч трохи призупинити булінг серед дітей. Законодавству ще багато над чим є працювати щодо цієї проблеми, але я вірю що шкільний булінг у нашій країні буде зупинений.

Бібліографічні посилання

1. Мюллер В.К. Bullying Новий англо-руський словарь. – Перераб. и доп. изд. URL: <http://www.rambler.ru/dict/new-enru/00/55/78.shtml>. – Загл. с экрана.

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення (Відомості Верховної Ради УРСР, 1984 р., № 51, ст. 1122);, ст.173⁴.

3. Закон України «Про освіту» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст. 380.

Пархоменко Анастасія Олегівна
курсант навчальної групи ДР 642
факультету підготовки
фахівців для органів досудового
розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Кисельов Ілля Олександрович
викладач кафедри кримінального
права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ЖОРСТОКЕ ПОВОДЖЕННЯ З ТВАРИНАМИ СЕРЕД НЕПОВНОЛІТНІХ ЯК ПЕРЕДВІСНИК НАСИЛЬНИЦЬКОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Вчинення насильницьких злочинів було завжди актуальним питанням та турбувало не тільки вчених юристів, кримінологів, а й психологів, соціологів та інших. Вчені та практики завжди створювали новітні різноманітні способи та методи для подолання розвитку насильницької злочинності.

Так, якщо взяти до уваги статистичні дані Генеральної прокуратури України за останні 2 роки, ми можемо побачити, що рівень загальної злочинності в Україні зменшується, а от частка насильницьких злочинів зростає. Так, в квітні 2017 року було зареєстровано 21209 насильницьких злочинів, що становить від загальної кількості 9,5%, а от в квітні 2019 року цей показник вже становив 11% від загальної кількості зареєстрованих злочинів [1].

Такі статистичні дані дають змогу побачити нам, що питання насильницької злочинності є досить актуальним на сьогоднішній день. Дослідження цієї сфери необхідне для покращення боротьби із вчиненням насильницьких злочинів серед населення України. Так, перш за все, вважаємо за необхідне визначити коло осіб, на яких потрібно спрямовувати більшість заходів з попередження та профілактики насильницької злочинності.

З огляду на думки більшості вчених, відповідно до яких передвісником насильницької злочинності є знуцання та жорстоке поводження з тваринами у дитячому та юнацькому віці, вважаємо за доцільне дослідити саме таку поведінку неповнолітніх осіб.

Низка емпіричних досліджень ще 1980-х та 1990-х років переконливо довели високий відсоток жорстокого поводження з тваринами у дитячому віці серед дорослих насильницьких злочинців. Так, у 1999 році група вчених

провела інтерв'ю з 117 особами, засудженими за вчинення насильницьких злочинів, і виявили, що 78 відсотків в'язнів раніше жорстоко поводитися з тваринами[2].

Науковці дослідницького центру при ФБР США, дослідивши низку біографій особливо жорстоких вбивць, також дійшли висновку про «сигнальну» значущість епізодів жорстокого поводження з тваринами у дитячому й підлітковому віці. Так, Альберт де Сальво, на прізвисько «бостонський душитель», у дитинстві закривав собак у картонні коробки і стріляв по них з лука [3, 10]. Е. Кемпер, який убив 8 жінок, у тому числі і свою матір, ще дитиною ловив безпритульних котів і відрізував їм голови [2].

Звісно, для подолання таких насильницьких проявів до тварин, що в майбутньому призведуть до вчинення злочинів, поєднаних із насильством стосовно людей, необхідно дослідити їх детермінант. Так, можна виокремити 2 основних напрямки причин людської жорстокості та агресії: біологічний та нейрофізіологічний. А також існують такі як психологічний, соціальний, фрустрації та інші.

Прихильником біологічної теорії був З. Фрейд та К. Лоренц, які вважали, що агресія за своєю природою інстинктивна, а не соціальна, і якщо людина не має змоги «розрядитися», агресія накопичується в ньому, або до тих пір поки не відбудеться «вибух», або до тих пір, поки відповідний стимул не вивільнить її і вона не вийде назовні [4].

Щодо нейрофізіологічної, тут джерелом агресивності виступає механізм діяльності центральної нервової системи на фізіологічному рівні [4]. Тобто у мозку людини, схильної до жорстокості, певні групи нейронів реагують відповідним чином на зовнішні подразники, в результаті чого і виникають агресивні поведінкові реакції.

Варто відмітити, що одним із заходів виявлення у неповнолітніх таких схильностей є проведення опитувань учнів шкільними психологами, робота працівників національної поліції, педагогів з дітьми, що допоможе на ранньому етапі виявити дітей та підлітків, схильних до насильства, яким в подальшому необхідно приділяти максимум психологічної уваги.

Таким чином, враховуючи вищевикладений матеріал, статистичні дані та праці видатних вчених, можна зробити висновок, що питання вчинення насильницьких злочинів, а також агресивне поводження з тваринами є вкрай актуальним на сьогоднішній день, яке потребує подальшого вивчення та дослідження задля подолання насильницької злочинності.

Бібліографічні посилання:

1. Генеральна прокуратура України. Статистична інформація про стан злочинності та результати прокурорсько-слідчої діяльності. Веб-сайт. URL : https://www.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113283&libid=100820
2. Шуміло О.О. Щодо стану наукової розробки проблеми жорстокого поводження з тваринами. Право і суспільство №6 частина 3. Харків, 2017. С. 170-175.
3. Мирошніченко В.С. Жестокое обращение с животными (уголовно-правовые и криминологические аспекты) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Киев, 2016, С. 30.

**Плескачова Владислава
Сергіївна**

курсант навчальної групи ДР 642
факультету підготовки
фахівців для органів досудового
розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Кисельов Ілля Олександрович
викладач кафедри кримінального
права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ЗЛОЧИННОСТІ СЕРЕД НЕПОВНОЛІТНІХ

Злочинність неповнолітніх є однією із провідних проблем кримінології, а в умовах сучасної політичної, економічної та воєнної ситуації в нашій державі це питання постало особливо гостро. Насамперед необхідно визначитися, кого слід розуміти під особою неповнолітнього злочинця.

Законодавцем чітко встановлено, що це особа у віці від 14 до 18 років, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, що передбачене Кримінальним кодексом України. Однак зазначене положення не охоплює всіх неповнолітніх осіб, тому до них потрібно ще й віднести осіб, яким виповнилось 11 років та вчинили тяжкі та особливо тяжкі злочини, до цих осіб все ж таки можуть бути застосовані примусові заходи виховного характеру.

Несприятливі умови формування й розвитку особистості в пубертатний період, вікові особливості мотивації, спосіб життя, а також вплив осіб, які мають кримінальний досвід визначають характер і спрямованість кримінальної активності неповнолітніх. Неповнолітні стають на шлях вчинення злочинів з чотирьох основних причин:

1. їх втягують у злочинну діяльність дорослі особи, які мають кримінальний досвід;
2. через заборонену (протиправну) поведінку діти в ігровій чи протестній формі самовиражаються, перекручено реалізують право на самостійність (дорослість);
3. вчинення злочинів – це захисна реакція на соціальну безпорадність, відчуття покинутості, невизначеність і страх перед майбутнім;

по-четверте, злочинна поведінка виступає засобом адаптації до складних умов життя, боротьби за виживання у будь-який спосіб[1].

Злочинність неповнолітніх, порівнюючи зі злочинністю дорослих, характеризується підвищеною латентністю. Адже в багатьох випадках діяння, які вчинили особи, котрі не досягли вісімнадцяти років, сприймаються як дитячі пустощі, про які, зазвичай, не прийнято повідомляти у правоохоронні органи.

Варто зауважити, що злочинність неповнолітніх, як правило, загальнокримінальної спрямованості. Також структура злочинності неповнолітніх також має свої особливості, відносно структури загальної злочинності. У кримінологічних джерелах відзначається, що структура злочинності неповнолітніх набуває усіченого вигляду, зважаючи на істотну перевагу таких видів злочинів, як крадіжки, хуліганства (разом становлять понад дві третини злочинів), грабежі та незаконне заволодіння транспортними засобами. Зокрема, крадіжки залишаються найпоширенішими видами в структурі злочинності неповнолітніх.

На відміну від злочинності дорослих, злочинність неповнолітніх вирізняється також груповим характером. Майже половину злочинів неповнолітні вчиняють у складі групи, а щодо окремих видів злочинів цей показник може бути ще вищим. Так, більше половини крадіжок, грабежів, хуліганства, вимагань та згвалтувань можуть вчинятися у складі групи. Зазвичай групи неповнолітніх нечисленні (2–3 особи), без стійкої організації, нетривалі за часом існування, оскільки були викриті правоохоронними органами, незважаючи на те, що формувалися з перспективою здійснення тривалої злочинної діяльності.

Основними причинами об'єднання неповнолітніх в антисоціальні групи є не лише прагнення отримати прихильність та схвалення однолітків, але й почуття неповноцінності, самотності, непорозуміння з боку сім'ї, бажання убезпечити себе від насильства з боку старших сильніших однолітків, а також прагнення до незалежності від батьків в матеріальному плані, які контролюють видатки, бажання по-дорослому проводити дозвілля, мати кишенькові гроші на особисті потреби, пов'язані з носінням престижних речей, відвідуванням розважальних закладів для молоді тощо[3, 6–8].

Також слід звернути увагу на злочинність неповнолітніх у містах та сільській місцевості, яка співвідноситься як 3:1. Це пояснюється тим, що у селах в неповнолітніх є менше вільного часу, адже здебільшого існує нагальна потреба допомагати батькам по господарству. У містах розвинена індустрія розваг, що не завжди позитивно відображається на виборі дозвілля неповнолітніми. До того ж у містах значну роль відіграє анонімний спосіб життя, а у селі спрацьовує так званий «соціальний контроль».

Разом з тим окремі дослідники небезпідставно скептично сприймають більше співвідношення злочинності неповнолітніх у містах, порівняно зі

злочинністю у сільській місцевості, з огляду на моральний занепад у багатьох селах під впливом непродуманої економічної політики в аграрному секторі, а також прогресування алкоголізації сільських жителів; значні помилки у реагуванні правоохоронних органів на повідомлення про злочини. З іншого боку, сільські жителі, опинившись в умовах міста та через труднощі їх адаптації можуть частіше вдаватися до злочинних способів задоволення своїх нагальних потреб, ніж ті особи, які вже акліматизувалися у місті[4].

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що загалом до особливостей кримінологічної характеристики злочинності неповнолітніх, передусім, слід зарахувати підвищену латентність, більшу питому вагу злочинів, учинених групою осіб тощо. Наявність особливостей кримінологічної характеристики злочинності неповнолітніх, передусім, визначається віковими особливостями та соціальною несформованістю особистості, яка учиняє відповідні злочини.

Знання особливостей кримінологічної характеристики злочинності неповнолітніх сприяє розробленню диференційованих заходів запобігання правопорушенням цієї категорії осіб.

Бібліографічні посилання:

1. Головкін Б. М. Злочинність неповнолітніх як суспільна проблема / Б. М. Головкін // Проблеми законності : зб. наук. пр. / відп. ред. В. Я. Тацій. – Х. : Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2016. Вип. 133. С. 204-217
 2. Якімова С. В. Кримінологія: Загальна та Особливачастини: підручник / С. В. Якімова, Н.Є. Маковецька, О. М. Омельчук. – Хмельницький: Хмельницький унт управління та права, 2014. 442 с.
 3. Корсак К. “Альфа-злочини”. Чи можна їх зарадити? / К. Корсак // Науковий світ. 2006. № 9. С. 5-12.
 4. Закалюк А. П. Теоретичні засади та історія української кримінологічної науки // Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. / Закалюк А. П. К.: Видавничий Дім “Ін Юре”, 2007. 424 с.
-

Пронічкіна Анастасія Сергіївна

курсант навчальної групи

ДР-742

факультету підготовки

фахівців для органів досудового
розслідування

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Брезняк Василь Сергійович

старший викладач кафедри

кримінального права та кримінології

Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

к.ю.н., с.н.с.

ЗГВАЛТУВАННЯ ЯК СУСПІЛЬНО НЕБЕЗПЕЧНЕ ДІЯННЯ: ПРОБЛЕМИ ЗАКОНОДАВЧОГО РЕФОРМУВАННЯ

Сьогодні велика кількість жінок і дівчат у всьому світі страждає від насильства. Вони часто стикаються із серйозними видами насильства: домашнє, сексуальне насильство, тобто гвалтування, примусовий шлюб та ушкодження статевих органів. Крім того, насилля може бути психологічне та полягати в словесних образах, критиці, ізоляції, погрозах, залякуванні та переслідуванні. Те, що насильство не фізичне, не означає, що воно менш небезпечне чи суворе. Правопорушники та жертви існують серед усіх верств населення. Страждають не лише потерпілі, але й діти, що стають свідками насильства, також зазнають травм. Від насильства стосовно жінок страждають жінки будь-якого віку та походження, хоча деякі особливо вразливі.

Насильство – наслідок нерівноправності між жінками та чоловіками в суспільстві, його підживлює культура нетерпимості та заперечення[1]. Водночас воно – причина та наслідок нерівних правомочних відносин між жінками та чоловіками в суспільстві. В результаті дисбалансу правомочностей, дискримінація та певне ставлення до жінок ускладнюють їхні можливості уникнути насильницьких ситуацій. Саме тому це питання потребує досконалого законодавчого висвітлення та фіксування необхідних теоретичних і санкційних аспектів відповідно до норм чинного міжнародного законодавства. Такого ґрунтовного опрацювання потребують статті відповідного розділу Кримінального кодексу України.

За статистичними даними, протягом одного року в нашій країні зареєстровано 1334 випадки вчинення цього злочину. Майже кожне шосте

згвалтування вчинено неповнолітніми, кожне третє – особами, які раніше вчиняли злочини, більше половини (62 %) – у нетверезому стані. Існує висока ступінь латентності статевих злочинів взагалі, і згвалтувань зокрема. На думку українських аналітиків, основними причинами, що стримують потерпілих відповідомих до правоохоронних органів про вчинення зазначених насильницьких актів, є страх подальшої розправи злочинця – 50 %, сором перед оточуючими – 30 %, невіра в можливості правоохоронних органів – 10 %, небажання жінки піддаватися огляду – 5 %[2].

Згідно з даними інформаційного агентства «Українські реалії», в Україні щодня трапляються понад 160 випадків сексуального насильства, а до поліції звертаються лише 10-15 % потерпілих[3].

З огляду на подані дані, можна підсумувати, що суспільно-небезпечні діяння у вигляді посягання на статеву свободу виникають, зокрема, і через недосконалість норм Кримінального кодексу України, що стосуються призначення покарання за дане діяння і розкриття власне дефініції цього поняття.

Згвалтування несе серйозну суспільну небезпеку, тому що цьому злочину характерна виключна аморальність та зневажливість дій винних. Згвалтування, безумовно, містить у собі посягання на статеву свободу особи або її статеву недоторканість, що грубо принижує гідність потерпілої від злочину особи, заподіює їй глибоку психічну травму, може завдати серйозної шкоди її здоров'ю. Ключовим об'єктом посягання у даному злочині є статеві свобода, яка гарантується суспільством, шляхом волевиявлення особистості (бажання або небажання) у статевому контакті, який запропонувала інша особа, а також право особи незалежно обирати собі супутника для сексуального спілкування, форму такого спілкування і не допускати випадків примусу.

Стамбульська конвенція – це перший міжнародний юридично обов'язковий акт, потенційно відкритий для будь-якої країни в світі, що забезпечує комплексну низку заходів з запобігання та протидії насильству над жінками та домашньому насильству. Вона була прийнята 11 травня 2011 року[1]. Україна підписала Стамбульську конвенцію 7 листопада 2011 року. Необхідність ратифікації була зумовлена і перспективою набуття Україною повноправного членства в ЄС і, відповідно, наближення вітчизняного законодавства до європейських норм.

У статті 36 даної Конвенції, яка має назву «Сексуальне насильство, у тому числі згвалтування: зазначено перелік, який чітко деталізує поняття «згвалтування»:

а) здійснення, без згоди, вагінального, анального або орального проникнення сексуального характеру в тіло іншої особи з використанням будь-якої частини тіла або предмета;

б) здійснення, без згоди, інших актів сексуального характеру з особою;

с) примушування іншої особи до здійснення, без згоди, актів сексуального характеру з третьою особою [1].

Відповідно до цього, у зв'язку із підписанням поданої Конвенції до Кримінального і Кримінального процесуального кодексів України були внесені зміни у відповідні розділи і статті [5]. Проте проблемне питання виникає у зв'язку із частковою зміною норм, а не цілковитого впровадження положень Стамбульської конвенції. Це викликає неповноту дії і неповного впровадження документа на території України. Наприклад, сексуальне домагання також має місце сьогодні в українському суспільстві, саме тому законодавцеві слід криміналізувати дане суспільно небезпечне діяння.

Отже, проблему сексуальних домагань супроводжує мовчанка, перекладання вини на жертву та ігнорування цього питання. У багатьох країнах світу цю проблему вже окреслено юридично й існують механізми захисту жертв. Саме тому законодавству в Україні слід звернути увагу на вдосконалення визначеного розділу Кримінального кодексу України для захисту прав і гідності жінок в Україні.

Бібліографічні посилання:

1. Конвенція Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами. URL:<https://rm.coe.int/1680096e45>.
 2. Жінка як жертва злочинного посягання. URL:https://www.naiiu.kiev.ua/books/kryminoloh_viktyum/pluginAppObj_15_02/t7.pdf.
 3. Згвалтування по-українськи: аналіз випадків сексуального насилля щодо українок. URL :<https://genderindetail.org.ua/season-topic/genderne-nasilstvo/z-valtuvannya-po-ukrainski-134051.html>.
 4. В ООН закликали якнайшвидше ратифікувати Конвенцію про протидію домашньому насильству. URL: <https://www.unian.ua/politics/1968381-v-oon-zaklikali-ukrajinu-yaknayshvidshe-ratifikovati-konventsiyu-pro-protidiyu-domashnomu-nasilstvu.html>.
 5. Про внесення змін до Кримінального Кодексу України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2227-19>.
-

Рец Віолетта Володимирівна,
курсант 2-го курсу факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Березняк Василь Сергійович,
старший викладач кафедри
кримінального права та
кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
к.ю.н., с.н.с.

СУЧАСНИЙ ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ДЕФОРМАЦІЇ ДИТЯЧОЇ СВІДОМОСТІ

Сьогодні актуальним є питання медіаграмотності особистості, тому що інформаційний простір взаємодіє із будь-якою сферою життєдіяльності суспільства. «Хто володіє інформацією, той володіє світом», – це ніким ще не спростована істина, яка змушує кожного іти в ногу із часом, долучаючись до сучасного простору інформації. Досить суперечливим є питання про переваги і недоліки активного залучення дітей та молоді до користування, насамперед, соціальними мережами. У такому випадку вони можуть віднайти необхідну інформацію, але не виключається можливість і поглинання негативної інформації, що призводить до трансформацій світогляду, цінностей і особистості в цілому. Рівень свідомості, моральної вихованості людини, яка тільки набирається життєвого досвіду визначаються її здібністю цінувати найвищі цінності – доброту, щирість, людяність, мати честь і бути Людиною. Тому виникає питання про особистісні цінності, які переважають сьогодні і які чинники впливають на їх формування. На сьогодні одним із таких чинників є засоби масової інформації, які в сукупності із світовою мережею Інтернет утворюють інформаційний простір.

На етапі формування глобального інформаційного суспільства, в епоху стрімкого розвитку і становлення інформаційно-комунікативних технологій, медіа-ресурси набувають нових функцій, стають засобом організації довілля, відпочинку, розваги, набуття нових знань, умінь, інтелектуальної праці, інтерактивного спілкування, приваблюючи чим численні вікові групи населення, особливо дітей і молодь. Звісно, такі можливості для самореалізації не можуть не вплинути позитивно і таким чином стати невід’ємною частиною життя кожної людини. Соціальні мережі і універсальні пошукові ресурси на даному етапі інформаційного розвитку «знають все», тому що вони є всеохоплюючими базами для накопичення і поширення інформації, проте не слід забувати, що не на всіх

електронних ресурсах фільтрують зміст викладеного і дотримуються цензури, що є передумовами для формування криміналізованого інформаційного середовища[1].

Саме тому поряд із позитивним значенням інформаційний простір приховує серйозну загрозу для розвитку особистості. Суть в тому, що сучасний інформаційний простір надто перевантажений матеріалами, які містять елементи насильства та жорстокості, пропагують наркоманію, тютюнопаління та інші шкідливі звички, війну, національну та релігійну ворожнечу, неповагу до батьків, національних та релігійних святинь, мають порнографічний або еротичний характер, які деформують психіку дітей, навіюють моделі агресивної поведінки та відчуття небезпечного життя, призводять до дисбалансного психоемоційного розвитку внутрішнього світу та спотвореного сприйняття навколишнього середовища. Однією із детермінант, яка призводить до подібних явищ, є недосконалість законодавства у нормотворчих і правозастосовних аспектах [2].

Проаналізувавши всі фактори впливу інформаційного простору на світосприйняття і комплекс цінностей дітей можна підсумувати, що на психологічне здоров'я дітей він впливає досить негативно. Саме тому слід шукати шляхи розв'язання цієї непростой задачі, а саме: виробити певний алгоритм користування соціальними мережами у вигляді застосування заходів не проникнення шкідливої інформації до суб'єкта її отримання. Для цього можна блокувати надходження реклами, вимикати миготливі вікна, визначити коло необхідної інформації шляхом тематичного обмеження. Крім того, вчителів і педагогів стосується питання стратегії боротьби із ксерофітами психологічного здоров'я дітей – соціальними мережами. Проте всі ці кроки в Україні, зокрема, уже роблять не один рік поспіль. На вершині боротьби із інформаційними тенетами стоїть інформаційна політика держави, яка має на законодавчому рівні регулювати питання поширення певної інформації на території держави [3].

Величезний обсяг непотрібної і беззмістовної інформації, яка потрапляє у свідомість і підсвідомість, перевантажує пам'ять, відволікає увагу від важливих справ, вагомих життєвих пріоритетів, викликає швидку втомлюваність, агресивність і роздратованість [4].

Виходячи із аналізу деяких джерел інформації мережі Інтернет, можна виокремити наступні негативні фактори впливу на дитячу свідомість, що призводить до агресивної реакції несформованої дитячої психіки:

1. Позбавлення дитини відчуття безпеки і захищеності через перевантаження інформаційного простору матеріалами про насилля і жорстокість.
2. Засмічення підсвідомості; формування хибного світосприйняття як досконалого.
3. Знищення емоційної активності; формування неприродних, відірваних від дії емоцій.
4. Відставання у емоційному та інтелектуальному розвитку. Відсутність можливості формування належної культури мови.

5. Порушення здатності до фантазії, концентрування уваги.
6. Проблематичне спілкування з однолітками; немотивована агресія [4].

Отже, сучасний глобалізований інформаційний простір є однією із ключових причин деформації дитячої свідомості, вплив якого часто призводить до підвищення рівня дитячої злочинності. Така ситуація змушує державу замислитися над інформаційною стратегією, щоб створити безпечний потік інформації, універсальну сукупність інформації, яка потрібна сьогодні кожній людині та яка не буде просто спамом і не чинитиме негативний психологічний вплив на особистість. Треба змінити сучасну проблему трансформації ціннісних орієнтацій дітей на концепцію формування таких ціннісних орієнтацій під впливом безпечного інформаційного простору.

Бібліографічні посилання:

1. Бранці інформаційного простору. ZN,UA : *веб-сайт*. URL: https://dt.ua/SOCIETY/brantsi_informatsiynogo_prostoru.html (дата звернення: 05.04.2019).
 2. Надсвідомість. Психологіс: *веб-сайт*. URL:<http://psychologis.com.ua/sverhsoznanie.htm> (дата звернення: 05.04.2019).
 3. Як виховують медіа, або морально-етичні проблеми інформаційної безпеки дітей. Журнал «Педагогіка толерантності, оздоровлення духу, душі і тіла, збереження довкілля» : *веб-сайт*. URL:<http://pedtolerant.com/> (дата звернення: 05.04.2019).
 4. Негативний вплив сучасного інформаційного простору на психічне та фізичне здоров'я особистості : *веб-сайт*. URL:<https://lastivka.jimdo.com/> (дата звернення: 05.04.2019).
-

Савела Єлизавета Андріївна
курсант навчальної групи ДР 642
факультету підготовки
фахівців для органів досудового
розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Кисельов Ілля Олександрович
викладач кафедри кримінального
права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук

ОКРЕМІ ПРИЧИНИ ВЧИНЕННЯ ХУЛІГАНСЬКИХ ДІЙ НЕПОВНОЛІТНІМИ

Соціальна криза суспільства, складне політичне становище у державі, реформаційні перетворення в окремих сферах суспільного життя – ці та інші чинники є одними із найбільших рушіїв злочинності. Злочини – складне суспільно-небезпечне явище, яке тримає свої позиції протягом існування

людства і з кожним новим етапом світового розвитку набирає нові оберти. Серед загальної злочинності, що вчиняється у нашій державі особливе місце посідає злочинність неповнолітніх осіб, адже вона вирізняється своїми особливостями та у деяких моментах є більш небезпечною, аніж злочинність дорослих.

Запобігання злочинності неповнолітніх, а також усунення умов і причин її прогресування є важливим напрямком державної діяльності. Так, одним із поширених видів злочинів неповнолітніх є хуліганство. За офіційними даними у 2016 році було зареєстровано 82 випадки хуліганства неповнолітніх, у 2017 році – 112 випадків, а у 2018 році – 103 випадки. Хуліганство неповнолітніх – одна з кримінологічних проблем, яка відбиває основні тенденції злочинності у країні, є індикатором морального здоров'я суспільства і дає змогу спрогнозувати загальні перспективи та можливі напрямки розвитку злочинних проявів на майбутнє [1, с. 302]. Так, на думку багатьох науковців, на вчинення хуліганських дій неповнолітніх спонукає перш за все соціальна нестабільність в Україні, яка у свою чергу, відображаються у соціальній незахищеності окремих сімей, у їх неблагополуччі. Загальноприйнятою є думка, що у недостатньо благополучних сім'ях з несприятливою обстановкою ростуть особи, які вже схильні до злочинної діяльності. Однак, ми впевнені, що визначена проблема не вичерпується лише впливом родини.

Значна кількість неповнолітніх, вчиняючи хуліганські дії, намагаються показати свій протест оточуючим, вказати на свою важливість у соціумі, який їх не сприймає. Серед інших причин можна виокремити також бажання привернути до себе увагу, у більшості випадків, саме шляхом порушення громадського порядку. Також, іншою причиною є стан алкогольного або наркотичного сп'яніння підлітка, коли він не у змозі контролювати свої вчинки та може взагалі не усвідомлювати усі наслідки своїх суспільно-небезпечних дій.

Як зауважує Мінченко С.І., на відміну від хуліганських діянь, вчинених дорослими, хуліганство неповнолітніх вирізняється груповим характером. Майже половину злочинів неповнолітні вчиняють у складі групи. Зазвичай групи неповнолітніх нечисленні (2-3 особи), без стійкої організації, нетривалі за часом існування. У неповнолітньому віці підлітки інстинктивно тяжіють до групового спілкування, проведення вільного часу, задоволення колективних потреб та інтересів. Такі групи згуртовують своїх членів, надає відчуття сили й корпоративності, допомагає перебороти страх [2, с. 71-72].

Корольчук В.В. зазначає, що з 14-15 років настає критичний період у житті неповнолітнього. Підлітки переростають у юнаків та дівчат, визначають свою долю, у них формується світогляд, виникає потреба в самостійності, прагнення звільнитися з-під опіки батьків і вчителів. Це перехідний вік – період становлення особистості. Неповнолітні цього віку мають підвищену активність і рухливість, велику збудливість, мінливі настрої. Характер і світогляд у них ще цілком не сформувалися. Іноді вони готові заради помилкового героїства та неправильно зрозумілого почуття товариства вчинити злочин, узяти на себе чужу провину, ствердити себе в компанії друзів будь-яким чином [3, с. 179]. Виходячи з цього твердження,

однією із причин вчинення неповнолітніми хуліганських дій є перехідний вік, коли підлітки намагаються бути дорослими, показавши своє безстрашся перед законом і вчиняють злочинні дії.

Як вже зазначалось вище, більшість науковців і практиків вказують про негативний вплив родини на формування особистості неповнолітнього злочинця, не можна упускати той факт, що батьківське виховання дійсно грає тут визначальну роль. Так, у благополучних родин, де підлітки мають змогу користуватись усіма матеріальними благами, але які не отримують достатньої уваги від батьків, частими є випадки вчинення підлітками хуліганських дій, певного протесту.

Таким чином, під час вирішення питання про запобігання вчинення хуліганських дій неповнолітніми, необхідно виходити лише з окремих можливих причин цього, адже лише сукупність негативних факторів може вплинути на формування особи неповнолітнього злочинця. Зокрема, нами встановлено, що задля зменшення рівня такого виду злочинів неповнолітніх найважливішим, на нашу думку, є усунення причин, серед яких: неблагополуччя та насильство у родин, пияцтво та наркоманія неповнолітніх (як фонове явище), вирішення питання з дозвіллям підлітків та ін.

Бібліографічні посилання:

1. Козаченко В.В. Проблеми запобігання хуліганським діям, вчинених неповнолітніми // Юридичний електронний журнал. №6. 2017. С.302-304.
2. Мінченко С.І. Характеристика неповнолітніх злочинців, які вчиняють хуліганські діяння // Науковий вісник ХДУ. Серія юридичні науки. №1. 2018. С. 69-72.
3. Корольчук В.В. Актуальні проблеми запобігання злочинам неповнолітніх. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2013. №1. С.176-182.

Савенко Вікторія Петрівна
старший викладач кафедри
кримінального права та
кримінології Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ,

ПРИЧИНИ Й УМОВИ ДИТЯЧОЇ БЕЗДОГЛЯДНОСТІ ТА БЕЗПРИТУЛЬНОСТІ

Сьогодні в нашій державі спостерігається тенденція до падіння моральних цінностей, які здавались раніше непохитними. У більшості громадян виникла апатія, посилилось відчуття безнадійності та власного безсилля, втрата віри в майбутнє.

Наслідком цього постійного стресу є деморалізація суспільства, прояви агресії. Саме тому ці негативні явища впливають на розвиток суспільства в цілому, а також на виховання окремих громадян, в першу чергу малолітніх та неповнолітніх.

Конституцією України визначено найвищою соціальною цінністю людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку. Однак кризовий стан економіки України, неефективне функціонування соціально-економічного комплексу країни в перехідний період призвели до бідності та матеріального розшарування населення і, відповідно, до зростання таких соціальних явищ, як бездоглядність та безпритульність дітей.

У зв'язку зі змінами соціально-економічної ситуації в Україні значно збільшилася кількість соціальних сиріт та різко зріс рівень дитячої бездоглядності та безпритульності.

Тому головною проблемою сьогодні є момент пошуку нових технологій, які повинні бути спрямовані на забезпечення позитивної соціалізації підлітків, які опинились у складній життєвій ситуації.

Аналіз причин і наслідків бездоглядності та безпритульності показує, що ці явища нерозривно пов'язані з економічним, соціальним, політичним та гуманітарним становищем країни. Безпритульні діти – це частина суспільства, і все, що відбувається в суспільстві, відбивається на причинах, за яких особи та діти опиняються на вулиці. Бездоглядність та безпритульність деформують соціальне середовище, посилюють соціальну напругу в суспільстві, сприяють поглибленню тіньової економіки через постачання дешевої та безправної робочої сили, сприяють загостренню таких соціальних явищ, як бродяжництво, жебракування та злочинність, руйнують фізичне, духовне та психічне здоров'я, знижують життєву, громадську, трудову активність. Діти, які йдуть з домівок через конфлікти в сім'ї, фізичне та сексуальне насильство, порушення житлових та майнових прав та потрапляють на вулицю, не в змозі самотужки подолати негативні явища середовища і потребують особливої допомоги, захисту, в т.ч. адміністративно-правового, та підтримки з боку держави і суспільства.

Незважаючи на реалізацію низки державних заходів щодо протидії бездоглядності та безпритульності дітей, вони так і не дали бажаного результату, свідченням чого є збільшення кількості бездоглядних та безпритульних дітей на вулицях, вокзалах, площах та інших громадських місцях.

Бездоглядність сьогодні – це наслідок загострення соціально-демографічних процесів, тобто зростання старіння населення та зменшення рівня народжування, збільшення дошлюбної народжуваності та кількості хворих і «відмовних» дітей.

Кількість соціальних сиріт та батьків, позбавлених батьківських прав, зниження віку вагітних дівчат та криміналізація дітей, занепад життєвого рівня населення, різке загострення соціального розшарування між багатими та бідними, зниження рівня освіти та виховання є лише декількома причинами виникнення бездоглядності та безпритульності серед дітей в країні.

Бездоглядні діти не забезпечені сприятливими умовами для фізичного, духовного та інтелектуального розвитку (матеріальне благополуччя сім'ї,

належне виховання, догляд і дбайливе ставлення до дитини, здорова матеріальна атмосфера тощо). Відповідно, дитяча бездоглядність – це послаблення чи відсутність нагляду за поведінкою, розвитком, самопочуттям дитини з боку батьків чи осіб, що їх замінюють. Такі діти можуть проявляти девіантну поведінку, мати шкідливі звички чи відчувати самотність, комплекс неповноцінності, незадоволеності власним життям тощо. Отже, поняття «бездоглядна дитина» може виходити поза межі поняття «дитина вулиці», коли йдеться про позбавлену уваги й догляду батьків дитину, але яка не надає перевагу вуличному середовищу.

Безпритульні діти, згідно зі ст. 2 Закону України «Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей» від 02.06.2005, – це діти, які були вимушені залишити або самі залишили сім'ю чи дитячі заклади, де вони виховувались, і не мають певного місця проживання.

Поняття бездоглядності відрізняється від поняття безпритульності: бездоглядний – дитина, контроль за поведінкою якої відсутній внаслідок невиконання або неналежного виконання обов'язків з їх виховання й навчання з боку батьків або законних представників чи посадових осіб; безпритульний – бездоглядний, який не має постійного місця проживання (перебування).

Виникненню і росту бездоглядності та безпритульності дітей сприяють економічна криза, безробіття, дитяча експлуатація, а також конфліктні відносини в сім'ї, аморальна поведінка батьків, жорстоке поводження з дітьми, стихійні лиха, епідемії та потрясіння, які спричиняють сирітство дітей. Крім того, безпритульність породжує такі тяжкі соціальні наслідки та девіації в поведінці, як зростання правопорушень, злочинність серед дітей, дитяча проституція, алкоголізм, наркоманія.

Як правило, причини та умови виникнення бездоглядності та безпритульності дітей можна відобразити в таких факторах: дисфункційність сімей, соціальний фактор середовища, особистісні особливості дітей.

До причин виникнення бездоглядності та безпритульності під час встановлення факторів дисфункційності сімей слід віднести такі негативні явища, як:

- матеріальне неблагополуччя;
- низький дохід сімей;
- втрата годувальника;
- безробіття члена (членів) сім'ї;
- неповна сім'я;
- багатодітна сім'я;
- сімейне соціальне неблагополуччя (нехтування батьками обов'язків зі здійснення контролю, виховання, навчання та утримання дітей; тривала відсутність (ізоляція) одного або обох батьків (розлучення, хвороба, відрядження);
- сімейні конфлікти;

- соціальне сирітство;
- алкоголізм та наркоманія батьків;
- насилля та жорстоке поводження в сім'ї.

Соціальними факторами середовища є:

- дисфункційність установ для сімей та дітей;
- недоступність або відсутність установ для дозвілля, спорту, культури та відпочинку;
- втрата школою виховних функцій;
- незадовільні умови утримання дітей у спеціалізованих установах;
- вплив асоціального середовища (криміналізація дітей та підлітків; втягнення дітей в алкоголізм, наркоманію, токсикоманію, проституцію; торгівля дітьми).

Серед особистих особливостей дітей слід розглядати схильність до асоціального типу життя, бродяжництва, психічні відхилення, відставання в розвитку, агресію.

Бідність як ключова причина, що змушує дітей працювати, штовхає їх на вулицю, призводить до поступового звикання до вуличного життя та відривання від сім'ї.

У переважній більшості схильність дітей до втеч викликана або психічними відхиленнями або романтичними почуттями; відсутністю контролю за дитиною з боку батьків, школи, позашкільних організацій, міліції та інше.

Хоча всі зазначені умови, безумовно, присутні в кожному явищі, вони повинні розглядатися в площині однієї, найбільш головної причини бездоглядності та безпритульності – насилля та жорстокості в сім'ї, нехтування дітьми в емоційній, фізичній, медичній, харчовій та інших сферах життя.

Основною з причин, яка сприяє зростанню бездоглядності та безпритульності дітей, є соціально-економічна трансформація суспільства, зміни укладу життя та послаблення виховних можливостей сім'ї та школи.

Значущою умовою дитячої бездоглядності та безпритульності є порушення прав дітей в площині освіти, оздоровлення, отримання професії та житла, затримки під час прийняття рішення органів опіки та піклування з питань влаштування та виховання дітей, які залишились без піклування батьків.

Ще однією умовою виникнення бездоглядності та безпритульності дітей можна назвати нехтування матерями своїх обов'язків щодо дитини, відмова від своїх дітей з різних причин («покинув чоловік», невпевненість у своїх силах, щоб виховати дитину; алкоголізм та наркоманія; безробіття батьків тощо).

Слід зазначити, що до категорії осіб, схильних до бездоглядності та безпритульності, потрапляють діти, які:

- були свідками частих сварок між батьками, які носили регулярний, майже щоденний характер, нерідко переходили в бійки з викликом міліції;

– батьки яких зловживали алкоголем, страждали на психічні розлади, венеричні захворювання тощо;

– чийх батьків засуджено за вчинення різних злочинів.

Багато батьків стикаються з проблемою недостатності своїх психолого-педагогічних знань, що призводить до проблем спілкування з дітьми. Тому під час виховання дітей батьки дуже часто не можуть управляти собою (прихований батьківський авторитаризм), що породжує неповагу до особистості дитини, формування комплексу неповноцінності у дітей. Стикаючись із зазначеною проблемою, дитина намагається уникати спілкування з батьками та вважає за потрібне просто піти з дому, шукаючи спосіб розв'язання конфлікту в сім'ї за допомогою вулиці.

Вагомим фактором, що посприяв формуванню бездоглядності та безпритульності, є непередготовленість майбутніх батьків до народження, виховання й забезпечення своїх майбутніх дітей. Усвідомлене виконання батьками своїх функцій і обов'язків стосовно дітей припускає наявність у них знань, умінь і навичок реалізації виховного процесу, а так само вироблене на їх основі власне ставлення до проблем виховання й розвитку особистості дитини.

У багатьох випадках приклад батьків формував у дітей схильність до бродяжництва, а саме якщо після конфліктів в сім'ї один зі старших її членів залишав сім'ю й вертався лише через кілька днів, а то й тижнів. Це сприймається дитиною як дієвий засіб в подоланні життєвих труднощів.

Як раніше було зазначено, однією з причин проблеми бездоглядності та безпритульності дітей є зростання бідності в країні, погіршення умов життєдіяльності й руйнування моральних цінностей та виховного потенціалу в сім'ї. Великий вплив на дітей, особливо підлітків у віці від 10 до 14 років, справляє вулиця, а саме навколишня компанія, друзі.

Частіше за все в більшості сімей батькам бракує часу звертати увагу на оточення, з яким спілкується їх дитина, оскільки вони займаються вирішенням фінансових проблем (фінансовим забезпеченням дітей). У цей час діти, перебуваючи без нагляду дорослих вчиняють різні вчинки, про які батьки навіть не здогадуються.

Отже, на підставі викладеного можна виділити основні причини дитячої бездоглядності та безпритульності.

1. Загострення проблем інституту сім'ї, який серед інститутів виховання, соціалізації й розвитку дитини є провідним. Саме тут відбувається народження дитини, її зростання, фізичний і духовний розвиток, тут відбувається більша частина її життєдіяльності, закладаються підвалини взаємовідносин її зі світом.

Однак сучасні українські реалії, соціально-економічні, політичні та культурологічні проблеми часто призводять до того, що сім'я стає проблематичним, а то й негативним фактором виховання та розвитку дитини. До проблем інституту сім'ї належать: виховання дітей в неповних сім'ях з низьким матеріальним рівнем життя; проблема емоційного навантаження та

низького матеріального рівня в багатодітних сім'ях, незрозуміння між батьками та дітьми; алкоголізм та наркоманія батьків, що породжує байдужість до проблем дитини, недостатність уваги з боку батьків і, як наслідок, втечу з дому; безвідповідальність батьків, що спонукує дітей перетворюватися на жебраків, бездоглядних, втягує їх у кримінальне середовище; негативний емоційний стан, пов'язаний з розлученням батьків; криза сімейних цінностей, неспроможність сім'ї виконувати виховні функції і, як наслідок, значне зростання кількості позбавлених батьківського піклування дітей, які потребують притулку (90% таких дітей втрачають сім'ю не через смерть батьків, а саме через відмову дорослих піклуватися про долю дитини).

2. Друга, не менш значима причина – це шкільна дезадаптація, відчуження від шкільного середовища як фактор посилення явища дитячої бездоглядності. Як відомо, стадія ранньої соціалізації, яка відбувається в сім'ї, – це найважливіший період у розвитку дитини, коли мають бути повністю задоволені її потреби в безпеці, розвитку, самоствердженні. Якщо ці базові потреби депривовані, то до другого періоду соціалізації, який відбувається в школі, дитина входить із вантажем пригніченої активності та з нестачею досвіду позитивної самореалізації. Школа – це той соціальний інститут, який одночасно з розвитком інтелекту цілеспрямовано формує моделі поведінки дитини, її цінності, систему взаємовідносин зі світом, її ставлення до інших людей. Однак сучасні шкільні реалії шокують своїми фактами, зокрема: все більше відомо фактів жорстокості та насилля з боку учнів і вчителів, якими останнім часом рясніють сюжети телепередач та шпальта українських газет; проблема організації дозвілля та його відсутності в деяких школах. Якщо ідентифікація особистості в межах формальних груп (сім'я, навчальний клас, шкільний колектив) слабшає, то ідентифікація з групами дозвілля, навпаки, посилюється. Можливо, саме в цій сфері нині відбувається інтенсивне створення нових моделей і форм входження індивіда в суспільство, формується здатність до новацій. Однак мистецькі, спортивні школи, дитячо-підліткові клуби на державному рівні не функціонують. Існують лише комерційні організації для розвитку дітей, куди можуть ходити діти, батьки яких здатні сплачувати надані послуги; втрачено виховні функції шкіл, велика кількість дітей пропускають заняття в шкільних закладах без поважних причин, при цьому ні школа, ні батьки не несуть за це відповідальність. Так, доцільним було б прийняти рішення про створення єдиного банку даних дітей, які знаходяться в соціально-небезпечному положенні, зокрема: дітей шкільного віку, які пропускають заняття в шкільних закладах; дітей, які зловживають алкоголем, наркотиками; дітей, які вчиняють злочини та правопорушення, тощо.

3. Засоби масової інформації, мережа Інтернет, комп'ютерні розваги здійснюють на особистість і психіку дитини тиск, що є негативною ознакою сучасності і впливає на життєдіяльність дітей.

4. Криміналізація суспільства та інтолерантність дитячого середовища.

На наших очах відбувається інституціоналізація девіантної поведінки – вміння обійти закон вважається більше, ніж сам закон.

Отже, проаналізувавши вищезазначені причини бездоглядності та безпритульності дітей та вплив сім'ї на формування в дитини негативної поведінки, можемо виділити неблагополучну родину як чинник девіантної поведінки, яка сприяє неправильному вихованню та появі дитячої бездоглядності, безпритульності.

Сьогодні в Україні існує низка умов, які сприяють розвитку бездоглядності та безпритульності дітей. До таких можна віднести недосконалість сучасної системи органів опіки та піклування. Необхідно вдосконалити нормативно-правові акти стосовно створення прийомних сімей; тимчасового перебування дітей, батьки яких виїхали на сезонні чи тимчасові роботи за межі країни; неспроможність державної системи виховання забезпечити соціальну адаптацію дітей, що перебувають в інтернатах, з урахуванням потреб та умов розвитку суспільства (п'ята частина вихованців у притулках для неповнолітніх – це діти, які щороку втікають із загальноосвітніх шкіл-інтернатів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування); недосконалість чинного законодавства України, наявні прогалини, казуси та нормативно-правові акти, які носять формальний характер; невідповідність між організацією роботи центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування і реальними потребами суспільства; розгалужена система розважальних закладів, комп'ютерних клубів, в яких здійснюється продаж алкогольних напоїв та тютюнових виробів, є доступ до Інтернет-мережі.

Порядок відвідування таких закладів дітьми та неповнолітніми має певні обмеження (однак наразі часто обмеженнями нехтують як діти, так і власники закладів); неналежний контроль органів місцевого самоврядування з питань сім'ї та правоохоронних органів за вихованням дітей в неблагополучних сім'ях, що породжує дитячу бездоглядність, безпритульність, експлуатацію праці неповнолітніх та вчинення ними злочинів; відсутність загальної системи профілактики бездоглядності та безпритульності соціальними службами та ОВС.

Безпритульність дітей породжує такі соціальні наслідки, як неможливість користуватися правами Конституції України, зокрема правом голосу, правом на працевлаштування, отримання медичного страхування тощо.

Бібліографічні посилання:

1. Мальцев О.О. Засади профілактики правопорушень серед неповнолітніх // Реалізація державної політики стосовно дітей, молоді, сімей та затвердження гендерної рівності в суспільстві на території Донецької області : матеріали регіонального круглого столу, м. Донецьк, 18.02.2009. – Донецьк, 2010. – С. 102-107.

2. Кожура Л.О. Актуальність дослідження адміністративно-правового захисту бездомних осіб та безпритульних дітей // Національна і міжнародна безпека в сучасних трансформаційних процесах: матеріали наук.-прак. конф. (м. Київ, 29 грудня 2011 р.). – К., 2011. – С. 90.

3. Журавель О.Є. Повноваження ОВС щодо протидії безпритульності та бездоглядності дітей // Право і суспільство. – 2011. – № 6. – С. 128-132.
 4. Середняцька І.А. Чинники проблеми бродяжництва дітей в Україні та шляхи подолання // Південноукраїнський правовий часопис. – 2012. – №1. – С. 44-46.
 5. Оржеховська В. Проблеми дитячої бездоглядності в Україні: аналіз та пошуки шляхів подолання /В. Оржеховська// Рідна школа. – 2009. – № 5-6. – С. 33-35.
 6. Запорожцев Є.Г., Бойко Ж.В. Дитяча безпритульність та бездоглядність в Україні на сучасному етапі, шляхи її подолання / Є.Г. Запорожцев // Протидія злочинності неповнолітніх: досвід та сучасні проблеми: матер. всеукр. наук.-практ. конф., 16 квітня 2009 р., м. Кіровоград. – Кіровоград, 2009. – С. 66-69.
 7. Галич О.В. Бездоглядність і правопорушення як наслідки хибного виховання / О.В. Галич // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2011. – № 2. – С. 91-95.
 8. Оржеховська В. Проблеми дитячої бездоглядності в Україні: аналіз та пошуки шляхів подолання / В. Оржеховська // Рідна школа. – 2009. – № 5-6. – С. 33-35.
 9. Матвиенко В. Безнадзорность и беспризорность вместе взятыe /В. Матвиенко// Человек и закон. – 2003. – № 3. – С. 4-9.
 10. Оржеховська В. Названа праця. – С. 33-35.
 11. Галич О.В. Бездоглядність і правопорушення як наслідки хибного виховання / О.В. Галич // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2011. – № 2. – С. 91-95.
 12. Социальные технологии: актуальные проблемы теории и практики : междунар. межвуз. сборник научных работ. Вып. 36. – К.; М.; Одесса; Запорожье, 2007.
-

Сайгаченко Єлизавета Дмитрівна
курсант навчальної групи КП-733
2-го курсу факультету підготовки
фахівців для підрозділів
кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Хашев Вадим Георгійович,
доцент кафедри кримінального
права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
к.ю.н., доцент

ПРОБЛЕМА ШКІЛЬНОГО БУЛІНГУ ТА ЗАХОДИ ЙОГО ПРОФІЛАКТИКИ

Значні зміни в багатьох сферах життя країни, послаблення впливу навчальних закладів на виховання дітей, економічна скрута, військові дії та їх наслідки, політична криза є процесами, які значно впливають на населення, вони значною мірою витісняють толерантне ставлення до людей на другий

план, особливо така тенденція актуальна в дитячому середовищі. Поширення дитячої агресії та насильницької поведінки щодо інших дітей набуває все більших оборотів та є соціальною проблемою, яка становить загрозу життю та здоров'ю дитини, впливає на подальше життя дитини вже в дорослому віці та її стосунки між людьми.

На даний час, Україна направила свій розвиток до країн Європи, тож звичні явища тепер найчастіше називають іноземними термінами. Здавалося б, звичайне знущання чи цькування, але й воно має свою назву. Сьогодні таке явище називається «булінг» (bullying, від англ. *bully* – задирака, хуліган) [1]. За результатами всеукраїнського дослідження ЮНІСЕФ в 2017 році, було виявлено, що з булінгом стикалися 67 % дітей та 40 % жертв ні з ким не ділилися даною проблемою, навіть з батьками. З числа школярів України до жертв булінгу зараховують себе 24 %. Але найстрашніше з цієї статистики те, що 44 % школярів є просто спостерігачами даної проблеми, адже їм було страшно за себе [2].

Вчені виділяють чотири види булінгу: фізичний, вербальний, соціальний та кібербулінг. Під фізичним булінгом розуміють побиття, стусани, поштовхи, небажані дотики і т.д. Вербальний реалізується через висловлювання, що містять іронію, сарказм, смішні історії або поширення неправдивих чуток. Засобом впливу на жертву може бути й відсутність контакту, тобто соціальний булінг, який полягає в бойкотах, виключення із спілкування чи ізоляція. Найчастіше зустрічається кібербулінг, тобто написання листів в соціальних мережах, СМС-повідомлення, зняття бійок на відео, розміщення відео в Інтернет і т.ін [3].

До чинників булінгу традиційно відносять особистісні та соціальні. До особистісних чинників відносять такі, як: бажання виділитися та заслужити авторитет в очах однолітків; помилкове уявлення, що насильницька поведінка допустима; бажання привернути увагу дорослих; бажання отримати речі або гроші жертви; компенсація за невдачі у навчанні або громадському житті; компенсація за жорстоке поводження до них з боку батьків або недостачу уваги з їх боку.

Не менш значимими є соціальні чинники, до яких, зокрема, відносять: невиконання виховної функції сім'єю (дитина не набуває позитивного прикладу соціалізації); недостатня увага суспільства до булінгу (керування думкою, що діти часто конфліктують і не труба в це втручатися); низький рівень правової обізнаності населення (часто діти не знають про свої права та способи їх захисту); відсутність професійної підготовки вчителів, щодо реагування на прояви булінгу (часто самі вчителі стають його жертвами); пропаганда насильства та жорстокості на телебаченні та в мережі Інтернет (діти, бачачи насильство на екранах, починають його вважати способом вирішення проблем, також часто підлітки ідентифікують себе з кіногероями та починають відповідно діяти в реальному житті; також з розвитком технічних засобів комунікації набирає свого поширення кібербулінг, тож такі явища як розміщення відео з дитячим насильством в мережі Інтернет,

написання образливих коментарів чи розміщення фото, які ображають жертву є поширеними явищами)[4].

Для кваліфікації булінгу слід виявити його учасників. Зазвичай виділяють кривдника (агресора), жертву (аутсайдера) та спостерігачів. Кривдником є особа, яка чинить насильство. Виділяють три типи агресора.

Перший тип – імпульсивно-демонстративний. Такий тип характеризується тим, що головною метою у дитини є бажання показати, продемонструвати себе. Вони ігнорують норми і правила поведінки, але є й особливість, їх ворожа поведінка може різко змінитися на товариську. Такі діти потребують уваги й визнання, але традиційними формами спілкування досягти вони цього не можуть.

Другий тип – нормативно-інструментальний. Діти з даним типом прагнуть до лідерства, пригнічуючи та підкорюючи інших. Вони використовують агресію як норму спілкування з однолітками, їх насильницькі дії виступають засобом досягнення мети, але їх фізична агресія не вирізняється особливою жорстокістю. У ході конфліктних ситуацій, вони не звертають увагу на переживання й образи однолітків, беруть за увагу тільки свої бажання.

Третій тип – цілеспрямовано-ворожий. Підлітки з даним типом, при завданні болю іншому чи приниженні, переживають насолоду від таких дій. Вони застосовують фізичний вплив, який вирізняється особливою жорстокістю, навіть холоднокрівністю. Зазвичай такі діти мають певні психічні розлади та вирізняються низьким інтелектом. Зазвичай представники цього типу жорстокі дії здійснюють групою, адже спільні дії підсилюють відчуття групової солідарності, що доходить до стану ейфорії. Однак, коли такий стан минає, підлітки не можуть пояснити своїх дій [5].

Що ж до жертви булінгу (аутсайдера), то нею може бути будь-яка дитина, але зазвичай обирають самого слабкого або того, хто якимось чином відрізняється від інших. Зазвичай це діти, які мають певні фізичні вади, недоліки зовнішності, труднощі в навчання чи низький інтелект.

Що ж до боротьби з булінгом, найдієвішим засобом у цьому випадку є його профілактика. За кордоном профілактиці булінгу присвячується багато уваги. Закордонні вчені не тільки виявляють його причини, типи чи фактори, а й засоби та програми боротьби з ним, а також подолання його наслідків. Найвідомішою такою програмою є програма Д. Олвеуса (OlweusBullyingPreventionProgram, ОВРР), яка містить комплекс дій для всіх учасників навчального процесу. Дана програма складається з трьох рівнів: загальношкільний, груповий та індивідуальний.

Перший рівень полягає у створенні комітету, діяльність якого буде спрямовувати дії всіх учасників навчального процесу; проведенні анонімних психодіагностичних досліджень для виявлення причин булінгу; проведенні навчальних тренінгів для персоналу, створення норм, що виключають толерантне ставлення до булінгу тощо. На другому рівні впроваджуються норми нульової терпимості до булінгу; проводяться зустрічі з батьками та

учнями класу. Третій рівень передбачає різні форми індивідуальної роботи з учнями, які виступають в ролі агресора та жертви та їх батьками. У багатьох країнах дана програма широко використовується і визнається як найдієвіше, в Норвегії така програма є обов'язковою в усіх школах [6].

Враховуючи вищесказане, можна сказати, що існування булінгу в загальноосвітніх закладах не можна заперечувати, адже це велика проблема, яка впливає на подальше життя жертви булінгу. Внаслідок булінгу в дитини падає самооцінка, починає вважати себе людиною третього сорту; можуть виникнути психічні розлади, фобії чи депресії; може закріпитися у свідомості модель негативної поведінки з представниками протилежної статі, що у майбутньому може стати на заваді побудови здорової сім'ї та інші, як на мою думку, тяжкі наслідки. Головною проблемою в протидії булінгу є те, що не всі діти знають як себе захистити, вони соромляться чи, навіть, бояться сказати про такі неприємності у школі своїм батькам. Тому доречно впроваджувати профілактику даного явища на загальношкільному, класовому та індивідуальному рівнях; розповсюджувати контакти телефону довіри по всіх загальноосвітніх закладах; створити умови культурного дозвілля школярів; детальніше займатися правовим вихованням з учнями; правоохоронним органам проводити лекції та особисті бесіди з особами, які вчиняють цькування.

Бібліографічні посилання:

1. Інтернет-ресурс. URL:<http://www.boyarka.cspr.info/2019/03/pro-buling-abo-shkilnet-skuvannya-vstup-do-temy/>
 2. Статистика ЮНІСЕФ. URL:<https://www.stopbullying.com.ua/adults/statistics>
 3. Лубенець І.Г. Насильство серед учнів загальноосвітніх закладів (булінг та його причини). Наука і правоохорона. 2016. №1(31). С. 218-223
 4. Теслюк П. Насильство та жорстокість. Психолог (Шкільний світ). 2011. № 44(476). С.3-5.
 5. Король А. Причини та наслідки явища боулінгу. Відновне правосуддя в Україні. 2009. № 1-2. 190 с.
 6. Барліт А.Ю., Барліт О.О. Форми і методи подолання (мінімізації) соціально-педагогічної та психологічної проблеми булінгу в освітньому середовищі. Горизонти освіти. 2012. № 2. С. 44-46.
-

**Сальнікова Мирослава
Анатоліївна**
Курсант навчальної групи
ДР-742
факультету підготовки
фахівців для органів досудового
розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Березняк Василь Сергійович
старший викладач кафедри
кримінального права та
кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
к.ю.н., с.н.с.

ЗЛОЧИННІСТЬ НЕПОВНОЛІТНІХ. ПРИЧИНИ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ЗАПОБІГАННЯ

Проблематика вчинення злочинів серед неповнолітніх є досить актуальною на сьогоднішній день. Її особливістю є те, що за ступенем жорстокості злочини, вчинені неповнолітніми, не поступають злочинам дорослих злочинців. У моєму розумінні, злочинність неповнолітніх – один із видів злочинів, суб'єктами якої є неповнолітня дитина. Причини та умови скоєння злочинів неповнолітніми загалом такі самі, які й зумовлюють злочинність дорослих. За соціальними причинами вона подібна до злочинності дорослих, але механізм дещо своєрідний. Оскільки підліток знаходиться у процесі розвитку, його особистість, характер та розум тільки формується. Особистість ще не до кінця розуміє, що є «мораль»? А протиправна поведінка неповнолітніх характеризується неповнотою усвідомлення скоюваних суспільно небезпечних дій, їх мотивів і цілей.

До скоєння правопорушень підштовхує низка досить поширених причин, характерних для більшості неповнолітніх злочинців. До першої, та, на мою думку, найголовнішої причини можна віднести негативний вплив у родині. Сім'я відіграє важливу роль у формуванні особистості неповнолітнього. Сварки, пияцтво одного із членів сім'ї, неблагополуччя, байдужість до виховання дитини: все важко відображається на психіці підлітка. Як наслідок, з'являється усвідомлення непотрібності та необхідності самостійного «виживання». Варто зазначити, що майже у кожного 2 підлітка, який пов'язаний із порушенням закону, було «важке» дитинство. Другою, та не менш важливою, причиною є недостатнє шкільне

виховання. Освітній та виховний рівень, на жаль, досить низький в Україні. Викладачам бракує належних знань, досвіду та кваліфікації, аби надати учням якісну освіту. Як наслідок – втрата інтересу до школи та зацікавленість у «суворому» та «антиосвітньому» позашкільному житті. Наступною причиною можна вважати недостатню організацію дозвілля. Незважаючи на досить великий асортимент розваг для жителів міст, підліткам не вистачає корисних, цікавих організацій, інтелектуальних та спортивних клубів, творчих та наукових гуртків тощо. Саме такі фактори унеможлиблювали будь-які потяги неповнолітніх до порушення закону, а, навпаки, сприяли їх розумовому й інтелектуальному розвитку. Всі вище вказані причини призводять до того, що неповнолітні правопорушники починають шукати собі однодумців, які в результаті поповнюють лави «порушників закону». Усвідомлення своєї безкарності, сприяє їх по дальшій криміналізації. Оскільки статистика вчення злочинів неповнолітніх нічим не поступається дорослій, необхідно вживати заходи запобігання.

Запобігти цьому можна використовуючи методи переконання, примусу, надання допомоги у вирішенні складних життєвих проблем.

Головним завданням у сфері поліпшення матеріального становища неповнолітніх є забезпечення їх зайнятості [1]. Неповнолітні, як найменш кваліфікована, найменш професійно підготовлена частина робочої сили, є однією з найбільш соціально-вразливих груп на ринку праці, особливо в умовах економічної кризи. Тому необхідно надавати їм допомогу у пошуках можливої роботи, яка б належним чином оплачувалась, і не піштовхувала до пошуків нелегального заробітку.

Як вище зазначалося, однією з головних чинників злочинності неповнолітніх є незадовільна організація вільного часу. Тому відповідні державні органи, дитячі та молодіжні організації мусять займатися збільшенням та підвищенням ефективності реалізації виробленої політики. Але слід зазначити, що через відсутність державного фінансування, низьку заробітну плату, міністерство культури неспроможне створити сприятливі та сучасні умови для забезпечення доквілля, яке б відповідало вимогам часу і могло привернути до себе увагу неповнолітніх.

Ще одним заходом запобігання повинна бути соціальна профілактика неповнолітніх. Під поняттям соціальної профілактики у сімейному, дитячому та молодіжному середовищі можна вважати сукупність різних способів та засобів та заходів, спрямованих на запобігання сімейному неблагополуччю, соціальному сирітству, жорсткому поводженню з дітьми та насильству в сім'ї, а також найгіршим формам дитячої праці. Необхідно забезпечувати догляд за дітьми та молоддю, які проявили схильність до аморальної та асоціальної поведінки, надавати їм психологічну допомогу. Проводити інформаційну, просвітницьку, пропагандистську роботи в сім'ях, серед дітей та молоді за місцем проживання, навчання або роботи. Сприяти спрямуванню на формування в особистості стандартів позитивної поведінки, здорового способу життя, активного проведення вільного часу [2].

Соціальне обслуговування родин та дітей на сьогоднішній день - складова нового напрямку соціальної політики. Суть цього обслуговування - адресна допомога на індивідуальному рівні у розв'язанні життєвих проблем, з якими стикнулися родини. Починаючи з виплати грошової допомоги до надання психологічної, юридичної, та навіть соціально-побутової [3].

Особливе значення має виховання правової свідомості неповнолітніх, підвищення правової культури. Оскільки в навчальних закладах цьому навчають поверхнево, діти не в змозі раціонально усвідомлювати свою правову відповідальність. Для цього треба активізувати правову пропаганду серед учнівської молоді, створити умови для роботи спеціальних правових гуртків, семінарів, курсів, правових ігор, проводити учнівські та студентські конференції з цієї тематики. А профорієнтація юридичних навчальних закладів буде не лише корисною, але й допоможе у виборі правильної професії. Не повинні стояти осторонь і засоби масової інформації.

Можна дійти висновку, що дана тема є досить проблемною, та потребує негайного вирішення. Реалізація вище запропонованих заходів запобігання підлітковій злочинності, беззаперечно, призведе не тільки до зменшення рівня дитячої злочинності, а й підвищить їх правовий рівень знать та обізнаності перед законом.

Бібліографічні посилання:

1. Профілактика злочинів: Підручник / О.М. Джужа, В.В. Василевич, О.Ф. Гіда та ін.; За заг.ред. докт. юрид. наук, проф. О.М. Джужи. К.: Атіка, 2011. 720. с. URL: https://pidruchniki.com/1800010249632/pravo/zahodi_profilaktiki_zlochiviv_vchinyayutsya_ne_povnolitnimi.

2. Закон України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» ст.9 URL: <http://fam-center.at.ua/load/27-1-0-45>.

3. Правове регулювання соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю. URL: <https://studfiles.net/preview/6696564/>.

Таранець Даніїл Олександрович
курсант навчальної групи КП 642
3-го курсу факультету підготовки
фахівців для підрозділів
кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Савенко Вікторія Петрівна,
старший викладач кафедри
кримінального права та
кримінології Дніпропетровського
державного університету
внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ В УКРАЇНІ

На сьогоднішній день проблема відповідальності неповнолітніх є актуальною. Це пов'язано з тим що в Україні низький соціальний рівень життя і все більше і більше неповнолітніх виходить з під контролю батьків. Неповнолітні прагнуть спробувати щось нове відчутти на собі нові враження чи викликати хвилю адреналіну, після чого вони як правило і вчиняють кримінальні правопорушення не думаючи про наслідки.

Проблеми кримінальної відповідальності та індивідуалізації покарання неповнолітніх є завжди цікавим питанням в кримінальному праві. Відомо, що пенітенціарні установи та практика державного примусу не можуть бути визнані оптимальними засобами виховання неповнолітніх. Поряд з цим якнайменш 5000 неповнолітніх осіб щороку в Україні засуджується за різні злочини.

Хто ж такі неповнолітні? Та які особливості їх відповідальності?

Неповнолітня особа– це особа у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років[1].

Питання притягнення до кримінальної відповідальності неповнолітніх, звільнення їх від відповідальності та покарання протягом останніх років досліджували й вивчали такі вчені, як: Н. Л. Березовська, Ю. В. Баулін, В. М. Бородін, В. М. Бурдін, І. П. Васильківська, В. О. Глушкова, Т. О. Гончар, Л. С. Дубчак, Я. М. Квітка, С. Г. Киренко, А. О. Клевцов, Н. Я. Ковтун, Н. М. Крестовська, Н. А. Орловська, О. О.Северин, Т. М. Приходько, В. Я. Тацій та ін.. [2].

Слід зазначити, що стаття 98 КК України регулює питання відповідальності неповнолітніх. До неповнолітніх визнаних винними у вчиненні злочину судом можуть бути застосовані такі основні види

покарань штраф громадські роботи виправні роботи арештпозбавлення волі на певний строк. До неповнолітніх можуть бути застосовані додаткові покарання у виді штрафу та позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю[3].

Існує так званий виняток стосовно ч. 1 ст. 97 КК України: «Неповнолітнього, який уперше вчинив злочин невеликої тяжкості або необережний злочин середньої тяжкості, може бути звільнено від кримінальної відповідальності, якщо його виправлення можливе без застосування покарання». У цих випадках суд застосовує до неповнолітнього примусові заходи виховного характеру, передбачені ч. 2 ст. 105 КК. Пленум Верховного Суду України у Постанові від 15 травня 2006 року № 2 «Про практику розгляду судами справ про застосування примусових заходів виховного характеру»[4].

Відповідно до ч. 1 ст. 2 КК України єдиною та достатньою підставою кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого Кримінальним кодексом України. У доктрині кримінального права загальноновизнаним є поділ складу злочину на чотири елементи: об'єкт, об'єктивну сторону, суб'єкт, суб'єктивну сторону. Відсутність одного із цих елементів або однієї з обов'язкових ознак цих елементів виключає можливість притягнення особи до кримінальної відповідальності[5].

На наш погляд, позиція законодавця, який установив спеціальний (знижений) вік, з якого настає кримінальна відповідальність з 14 років, є досить обґрунтованою, оскільки неповнолітні віком 11–13 років не здатні прогнозувати суспільний характер своїх учинків саме за рівнем свого психофізичного розвитку[6].

Таким чином, слід погодитись, що кримінальне законодавство, яке регламентує особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх, потребує подальшого вдосконалення та доопрацювання. Установлюючи ці особливості, законодавець передбачив, що норми кримінального закону повинні сприяти врахуванню вікових, соціально-психологічних, психофізичних та інших особливостей розвитку неповнолітніх, які вчинили злочин[7].

Підводячи підсумок вище сказаного слід звернути увагу на те, що не повнолітнім є особа віком від чотирнадцяти до вісімнадцяти років. Труднощі в подоланні злочинності серед неповнолітніх зумовлена віковими соціально-психологічними рисами. Передусім під час удосконалення норм кримінального права має бути враховано такі характеристики: незрілість мислення; недостатність соціального досвіду; нестабільність психіки; підвищена емоційність; підвищена навіюваність і самонавіюваність; схильність до фантазій.

Бібліографічні посилання:

1. Законодавство України – неповнолітня особа. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/TM044318.html.

2. Павловська А.А. Кримінальна відповідальність неповнолітніх: вікові особливості. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvknuvs_2013_2_24.pdf
3. Вишневецька. Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/vnadpcurn_2017_1_17.pdf
4. Туляков В.О. Призначення покарання неповнолітнім: концептуальні основи. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/6379/%D0%94%D0%BC%D0%B8%D1%82%D1%80%D0%B8%D1%88%D0%B8%D0%BD%20%D0%A2.%D0%86..pdf?sequence=1&isAllowed=y>
5. Шапортова Н.І. Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх. URL: http://www.pap.in.ua/6_2015/89.pdf
6. Скок. Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх за вчинення злочинів невеликої тяжкості. URL: <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2016/04/18.pdf>
7. Ортинська Н.В. Кримінальна відповідальність неповнолітніх оновлення методологічних підходів. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/FP_index.htm_2015_5_30.pdf
-

Титаренко Олексій Олексійович
докторант
Харківського національного
університету внутрішніх справ
кандидат юридичних наук, доцент

ПРОГРАМУВАННЯ ПРОТИДІЇ МОЛОДІЖНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ В КАНАДІ НА МІСЦЕВОМУ РІВНІ (НА ПРИКЛАДІ М. ТОРОНТО)

Сьогодні серед багатьох країн світу за рівнем злочинності Канада залишається найбільш безпечною країною. Такий стан речей є результатом виваженої політики уряду Канади щодо організації протидії злочинності, яка вже тривалий час здійснюється спільно правоохоронними суб'єктами і громадськістю починаючи з 1993 року, в межах Національної стратегії попередження злочинності (National Crime Prevention Strategy – **NCPS**). Також одним з пріоритетних векторів такої роботи у напрямку створення безпечних умов розвитку для канадців та зниження рівня злочинності є спрямування зусиль на ранню профілактику та роботу з групами ризику, і впершу чергу, в молодіжному середовищі, на всіх рівнях (**F/P/T** – федеральний рівень / провінція / локальний (громада / община)). Саме групи ризику молодіжного середовища є криміногенним ресурсом (резервом) для злочинності в майбутньому.

Висвітливо окремі показники сучасного стану молодіжної злочинності в Канаді. Так загальна кримінальна статистика по молодіжній злочинності заснована на реєстрації кількості кримінальних інцидентів, про які повідомили в поліцію (незалежно від того, чи був обвинувачений встановлений чи ні). З офіційних річних звітів поліції вбачається, що молодь набагато частіше звинувачується в злочинах, про які повідомляють в поліцію, ніж люди у віці від 25 років і старше. Так аналіз за 2014 рік показав, що частка молодих людей, обвинувачених в злочинах, була більш ніж в два рази вище, ніж серед осіб у віці від 25 років і старше. Проте, число осіб, обвинувачених у вчиненні злочинів в 2014 році, було найвищим серед молодих людей у віці від 18 до 24 років. При цьому рівень злочинності серед молоді вже давно має тенденцію до зниження продовж більше двох десятиліть після піку в 1991 році (Mary K. Allen and Tamy Superle) [1; 2].

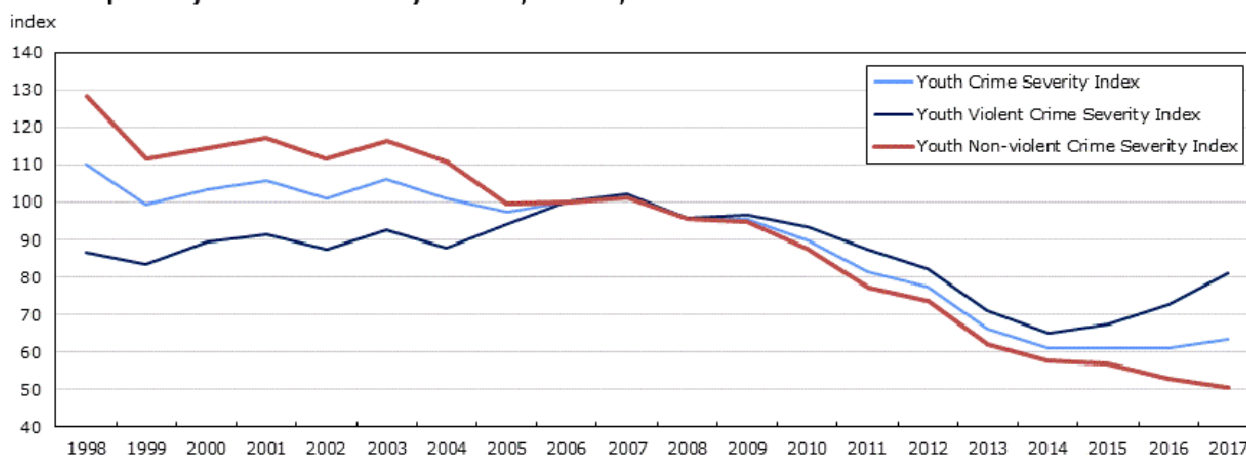
Здебільшого, злочинність молоді включає в себе відносно легкі злочини. Зазвичай щороку, найбільш частина злочинів, яка була вчинена молоддю в 2017 році полягала у: вчиненні крадіжок в розмірі до 5000 дол. США (776 обвинувачених на 100 000 молодих людей), нападі із застосуванням насильства (536 на 100 000 молодих людей). Всі ці злочини також були одними з найбільш частих порушень, які вчинюються дорослими. Рівень незаконного поводження з канабісом серед молоді також був відносно високим (342 обвинувачених на 100 000 молодих людей). Статистичні дослідження, проведені Мері К. Аллен і Тамі Суперле, показали, що рівень незаконного поводження з канабісом, як правило, найвищий серед неповнолітніх злочинців (Mary K. Allen and Tamy Superle) [1; 3].

Також кримінальна статистики показує, що з 2016 по 2017 роки спостерігалось збільшення індексу тяжкості злочинів серед молоді, на фоні зниження кількості молодих людей, обвинувачених в скоєнні злочинів. В цілому в 2017 році в злочинах було звинувачено близько 88 700 таких осіб, що на 450 менше (- 1%), ніж у попередньому році. У той же час, індекс тяжкості злочинів серед молоді (Youth Crime Severity Index – YCSI), який вимірює як обсяг, так і тяжкість злочинів за участю обвинуваченої молоді (враховуючи тих, кому висунуто обвинувачення і тих, кому воно ще не висунуто), збільшився на 3% в 2017 році.

З 2008 року YCSI в цілому має тенденцію до зниження. Збільшення у 2017 році є першим помітним збільшенням молодіжної злочинності з 2007 року* (Графік 1) [1].

*Примітка. Не дивлячись на це, YCSI в 2017 році все ще був на 38% нижче, ніж 10 років тому. Це десятирічне зниження злочинності серед молоді було більше, ніж в цілому по всій злочинності в Канаді. Загальний CSI (який включає злочини, вчинені молоддю) знизився на 24% за той же період.

Police-reported youth Crime Severity Indexes, Canada, 1998 to 2017

Note: Data is based on the number of youth aged 12 to 17 who were either charged (or recommended for charging) by police or diverted from the formal criminal justice system through the use of warnings, cautions, referrals to community programs, etc. The youth Crime Severity Indexes are based on *Criminal Code* incidents, including traffic offences, as well as other federal statute violations. The base index was set at 100 for 2006 for Canada. Populations are based on July 1st estimates from Statistics Canada, Demography Division.

Source: Statistics Canada, Canadian Centre for Justice Statistics, Uniform Crime Reporting Survey.

Індекс** тяжкості вчинених злочинів молоддю в Канаді впродовж 1998-2017 років

Збільшення YCSI в 2017 році було головним чином результатом збільшення числа молодих людей, обвинувачених в насильницьких злочинах, зокрема в грабежах (+ 13%), а також у вбивствах, які збільшилися більш ніж удвічі, збільшилась з 24 до 50 кількість молодих обвинувачених на 100 000 молодь між 2016 і 2017 роками. Збільшення YCSI було частково компенсовано зниженням крадіжок з проникненням (- 7%) і замахів на вбивство (- 53%).

Збільшення кількості молоді, обвинувачених у вбивстві, спостерігалось здебільшого в Манітобі і Онтаріо. Збільшилась частка молоді, обвинуваченої в сексуальному насильстві (+ 19%) і сексуальних порушеннях щодо дітей (+ 25%).

В результаті зростання числа грабежів, убивств і злочинів на сексуальному ґрунті CSI серед молоді збільшився на 12% в період з 2016 по 2017 рік. На відміну від CSI, ненасильницькі злочини серед молоді знизилися на 4% за рахунок зниження крадіжок з проникненням (- 7%) і крадіжок до 5000 доларів США (- 4%).

Такий стан речей обумовлює продовження превентивної роботи в Канаді на всіх рівнях, і в-першу чергу, з використанням програмного підходу, а саме розробка і реалізація відповідних профілактичних або

** Youth Crime Severity Index (YCSI) – Індекс тяжких злочинів серед молоді

Youth Violent Crime Severity Index – Індекс тяжких насильницьких злочинів серед молоді

Youth Non-violent Crime Severity Index – Індекс тяжких ненасильницьких злочинів серед молоді.

корекційних програм на тих територіях, де стан протидії молодіжній злочинності потребує покращення.

Специфікою Канадського досвіду в протидії молодіжній злочинності є те, що основні зусилля сконцентровані саме на відповідних територіях та полягають у запровадження різних позитивних практик через грантові програми профілактичного спрямування, які фінансуються як з державного бюджету, так і за рахунок бюджету муніципалітету або територіальної громади.

Так представляє науковий і практичний інтерес програмування такої діяльності щодо молодіжного середовища в Торонто (адміністративний центр провінції Онтаріо).

В 2018 році місцева влада Торонто офіційно оформили заявку на федеральний грант, призначений для профілактики злочинів, що вчиняються з використанням зброї. Кошти на ці цілі віділяються з державного фонду під NCPS, зокрема з Фонду запобігання молодіжним бандам (Youth Gang Prevention Fund - **YGPF**) [4].

На ці цілі розраховано отримати протягом наступних п'яти років 32 млн дол. [5; 6].

Погодження отримання гранту відбувається з Міністерством публічної безпеки та цивільного захисту (Public Safety Canada – **PC**). Станом на травень 2019 року в Торонто **реалізується 20 ініціативних програм**, серед яких більшість спрямовані на оздоровлення молодіжного середовища, наприклад:

- Профілактика жорстоких злочинів серед молоді (Youth Violence Prevention Plan)
- Реагування на кризові ситуації в громадах (Community Crisis Response Program)
- Стратегія Торонто, спрямована на справедливі відносини в молодіжному середовищі (Toronto Youth Equity Strategy – **TYES**)
- Проект виходу з кризи в громадах (Community Healing Project)
- Програма молодіжного партнерства і зайнятості в Торонто (Toronto Youth Partnership and Employment Program – **TYPE**)
- Трудові відносини - зв'язки і робота для молоді (Employment Connections - Youth Reach and Youth Works)
- Спільнота / Місто / Поліція / Модель поліцейських дій і інтервенції / ліквідації діяльності вуличних банд (Community / City / Police / gang violence intervention / interruption service model)
- План дій у випадках насильства в молодіжному середовищі (Youth violence intervention case management model)
- Трудові ресурси, зайнятість та охорона психічного здоров'я (Employment and mental health community resources)
- Відновлення психічного здоров'я дітей і пов'язаних зі злочинністю психологічних травм (Children's mental health and trauma recovery resources)
- «Перехідна» програма для юних правопорушників (Youth transitions program)

• План по скороченню насильства з застосуванням зброї (Gun Violence Reduction Plan) [7].

Як можемо бачити такий багатоаспектний підхід до зниження факторів криміногенного впливу на різні групи ризику в молодіжному середовищі на муніципальному рівні є виважений та диференційований, що в подальшому, як показує досвід Канади, впливає на оздоровлення молодіжного середовища. Цей досвід міг би бути запозичений і Україною для реалізації відповідних стратегій та грантових програм на місцевому рівні.

Бібліографічні посилання:

1. Police-reported youth crime // Statistics Canada : сайт. URL: <https://www150.statcan.gc.ca/n1/pub/85-002-x/2018001/article/54974-eng.htm> (дата звернення: 10.05.2019).

2. Allen, M.; S. Perreault 2015 “Police-reported crime in Canada’s Provincial North and Territories, 2013.” Juristat. Statistics Canada Catalogue no. 85-002-X. // Statistics Canada : сайт. URL: <https://www150.statcan.gc.ca/n1/en/catalogue/85-002-X> (дата звернення: 12.05.2019).

3. Allen, M.; S. Perreault 2016. “Young adult offenders in Canada, 2014.” Juristat. Statistics Canada Catalogue no. 85-002-X // Statistics Canada : сайт. URL: <https://www150.statcan.gc.ca/n1/en/pub/85-002-x/2016001/article/14309-eng.pdf?st=RmsqZ3uM> (дата звернення: 12.05.2019).

4. Government of Canada provides support for at-risk youth in Toronto Public Safety Canada, December 20, 2018, Toronto, Ontario // Public Safety Canada : сайт. URL: <https://www.canada.ca/en/public-safety-canada/news/2018/12/government-of-canada-provides-support-for-at-risk-youth-in-toronto.html> (дата звернення: 07.05.2019).

5. На какую борьбу с преступностью Канада должна выделить деньги Торонто от 31.07.2018 // Toronto: сайт. URL: <https://netolkonews.com/2018/07/31/na-kakuyu-borbu-s-prestupnostyu-kanada-dolzha-vyidelit-dengi-toronto/> (дата звернення: 14.05.2019).

6. Community Safety Programs // Toronto : сайт / Public Safety & Alerts URL: <https://www.toronto.ca/community-people/public-safety-alerts/> (дата звернення: 14.05.2019).

7. Proposed Community Crime and Violence Prevention and Intervention Investments (2018-2024) // Public Safety Canada : сайт. URL: <https://www.toronto.ca/legdocs/mmis/2018/cc/bgrd/backgroundfile-119186.pdf> (дата звернення: 11.05.2019).

Ткаченко Іван Дмитрович
курсант навчальної групи КП-733
2-го курсу факультету підготовки
фахівців для підрозділів
кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Хашев Вадим Георгійович,
доцент кафедри кримінального
права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
к.ю.н., доцент

ПРОФІЛАКТИКА ДИТЯЧОГО АЛКОГОЛІЗМУ ТА НАРКОМАНІЇ

Одна з найгостріших проблем сьогодення високий відсоток вживання алкогольних напоїв та наркотичних сумішей серед дітей.

Необхідність дослідження зазначеної проблеми обумовлена даними соціологічних опитувань, які характеризуються такими показниками: не вживають міцних алкогольних напоїв менш як 55% молодих людей, вина-менш як 40%, слабоалкогольних напоїв - менш як 30% [1].

Негативний вплив спиртного на осіб молодого віку та необхідність розробки відповідних профілактичних і корекційних програм розглядається на державному рівні, що відображено в Законі України від 21 січня 2010 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обмеження споживання і продажу пива та слабоалкогольних напоїв», Закон України від 21.01.2010 «Про обмеження споживання і продажу пива та слабоалкогольних напоїв: основні положення, ключові новації і порядок застосування», Закон України від 21.01.2010 «Про обмеження вживання алкогольних напоїв у громадських місцях» [2].

Отже, можна побачити, що в країні великий відсоток вживання алкоголю, яке тягне за собою вживання тютюнових виробів а потім і вживання наркотиків.

Також прослідковуємо величезний вклад держави, країна бачить цю проблему прозоро та вживає усіх профілактичних та запобіжних заходів - це профілактичні розмови поліції зі школярами, соціальні ролики на телебаченні та інтернеті, ухвалення нових законів щодо стягнення та приборкання цієї проблеми.

Причини першої спроби вживання алкоголю різноманітні. Але спростежуються їх характерні зміни залежно від віку. До 11 років перше знайомство з алкоголем відбувається або випадково, або його дають «для

апетиту», «лікують» вином, або ж дитина сама з цікавості пробує спиртне. У старшому віці це частіше трапляється з традиційного приводу: «свято», «сімейне торжество», «гості» і т. ін. І хоча це відбувається за згодою батьків, у колі родини, все ж і таке прилучення дітей до спиртного небезпечно. Недарма кажуть у народі: «Ріки починаються зі струмочка, а пияцтво — з чарочки». В 14 – 15 років до алкоголю приєднуються тютюн та наркотики, з'являються приводи на зразок: «незручно було відставати від хлопців», «друзі вмовили», «за компанію», «для хоробрості»[3 с.144]. Як бачимо причини вживання різноманітні та змінюються залежно від віку, стрімко зростають, проблема державного масштабу. Все починається з одного ковтка, однієї цигарки а невдовзі переростає в наркотики «травка», «ширка» і ми спостерігаємо як деградує молоде покоління нашої держави.

Заходів існує багато, але виділяємо лише один «Тренінгові заняття». На мою думку вони дають повний обсяг інформації про проблему. Такі заняття можна проводити як дорослим так і дітям. Саме дітям ми повинні дати інформацію до того як в них почалися проблеми з алкоголем чи наркотиками, зробити своєчасну профілактику цієї проблеми.

Основною метою тренінгу є підвищити рівень поінформованості підлітків щодо проблем з якими вони обов'язково зіткнуться пов'язаних із вживанням спиртних напоїв та наркотиків, про шкідливість алкоголю та наркотиків, профілактику вживання слабоалкогольних напоїв та профілактику вживання тютюну та наркотиків.

Такі тренінги дають змогу зрозуміти сутність алкоголю, всю повноту проблеми наркотиків та тютюну. Якщо такі тренінги проводити в шкільному віці 7-8 клас, коли дитина починає серйозно формувати свої домки та свою особистість, саме в цей період ми повинні дати максимум інформації про цю проблему і знищити її в самому корені[4].

Отже сучасний стан суспільно-економічного життя в Україні визначаються як загальними проблемами так і одиничними, одну з таких проблем я проаналізував і дав змогу зрозуміти, що ця проблема стосується кожного, адже в кожного буде сім'я або вона вже є. І кожний повинен своїми зусиллями вирішувати цю проблему, бо хто як не батьки збережуть цілісність здоров'я своїх дітей. В свою чергу держава також повинна робити все можливе для унеможливлення вживання алкоголю та наркотиків неповнолітніми, робити максимально великі штрафи, проводити профілактичні бесіди ще з 7-8 класів бо саме в такому віці ми можемо попередити дітей про загрозу алкоголю та наркотиків.

Вважаємо, що саме такими способами можна досягти високих результатів в цьому напрямленні.

Бібліографічні посилання:

- 1.Алкоголь та українці: традиція чи загроза? BBCUKRAINIAN. 2004.URL:https://www.bbc.com/ukrainian/forum/story/2004/08/040824_interactive_alcohol.shtml.
2. В Україні понад 83% підлітків вживали алкоголь // УНІАН

Інформаційне агентство. 2009. URL: <https://www.unian.ua/health/country/1530761-v-ukrajini-834-pidlitkiv-mayut-dosvid-vjivannya-alkogolyu-sotsopitivannya.html>.

3. Бевз Г.М. Технологія проведення тренінгів з формування здорового способу життя молоді. К.: Український ін-т соціальних досліджень. 2005. Кн. 1.176 с.

4. Динаміка поширення куріння, вживання алкоголю та наркотичних речовин серед молоді, яка навчається. Український соціум. 2016. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Usoc_2016_4_4.

5. Болтівець С.І., Фоліменко Н.А. Соціально-педагогічні причини поширення пияцтва серед молоді. Практична психологія та соціальна робота. 2004. №10. С.4-6.

Шишкіна Ксенія Олегівна

Курсант навчальної групи ДР-742
факультету підготовки
фахівців для органів досудового
розслідування Дніпропетровського
державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Березняк Василь Сергійович,

старший викладач кафедри

кримінального права та

кримінології

Дніпропетровського державного

університету внутрішніх справ

к.ю.н., с.н.с.

АНАЛІЗ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ЗАПОБІГАННЯ ДИТЯЧОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Дитяча злочинність – складна і досить поширена проблема сучасного суспільства. Щорічні показники статистичних даних за наведеною проблематикою у більшості країн невпинно зростають. Але що спонукає неповнолітніх осіб до скоєння злочинів та які заходи необхідно вживати для попередження дитячої злочинності: розглянемо у цій роботі.

Актуальність даного дослідження полягає у тому, що питання дитячої злочинності є досить проблемним у сучасному світовому просторі. Як би прикро це не звучало, але у наш час випадки вчинення злочинів неповнолітніми особами є досить поширеними. Тому перед правоохоронними органами стоїть важливе завдання щодо запобігання дитячої злочинності. Дослідженням визначеної проблеми займалися такі науковці як: Н.В. Буруковська, М.В. Ємельянова, Н.М. Крестовська, О.Є. Проць, Р.М. Опацький, О.М. Литвинова та інші вчені.

За даними статистики ряду міжнародних організацій станом з 2014

року на 2018 рік у світі нараховується понад один мільйон неповнолітніх правопорушників, серед яких майже дві третини – це неповнолітні правопорушники, які вчинили злочини майнового характеру. Найчастішими правопорушеннями такого характеру серед підлітків є: крадіжки, пограбування, вимагання або шахрайство – у групі підлітків 16-17 років на них припадає приблизно три чверті всіх випадків порушення закону, а в групі підлітків від 14 до 15 років – переважна більшість злочинів відбувається саме проти чужого майна[1].

Звернемося до питання причин, які спонукають неповнолітніх осіб вчиняти злочини. До них належать:

- прагнення до самостійності, фінансової незалежності;
- скрутне матеріальне становище (діти-сироти, безпритульні, неповнолітні особи з багатодітних та малозабезпечених сімей);
- дитяча цікавість;
- бажання похизуватися перед однолітками;
- неспроможність до самореалізації;
- недостатня увага з боку батьків, педагогів.

Цей перелік, не є вичерпним, але можна стверджувати, що більшість злочинів вчиняється неповнолітніми саме з таких причин. Головним завданням правоохоронців є запобігання дитячій злочинності. Представники правоохоронних органів різних країн мають дещо відмінні підходи до вирішення даного завдання, але не зважаючи на це можна виділити й спільні риси. До них слід віднести проведення профілактичної роботи з неповнолітніми особами.

Профілактична робота являє собою проведення заходів виховного та попереджувального характеру. Її метою є правове виховання молоді та донесення до підлітків важливості дотримання законів держави. Формами проведення профілактичної роботи з неповнолітніми є: семінари, лекції, відкриті заняття, вікторини та квести.

Британські вчені виділяють окремий напрямок профілактичної роботи – спеціальну профілактику. Вона поділяється на декілька різновидів:

- первинна, яка спрямована на усунення факторів зовнішнього середовища, що сприяють вчиненню правопорушень;
- вторинна, яка має на меті запобігти криміналізації потенційних правопорушників;
- третинна, що спрямована на запобігання рецидиву з боку осіб, які вже вчиняли протиправні дії.

Таким чином, у Великій Британії створено окремий підрозділ поліції, що носить назву «дитяча поліція». Метою функціонування цього підрозділу є робота з підлітками до 17 років, поведінка яких свідчить про деморалізацію. Наведений поліцейський підрозділ активно співпрацює з дирекцією шкіл, що дозволяє поліцейським підтримувати постійний контакт з молоддю.

У Канаді провідним є напрям соціальної превенції. Його метою є профілактика вчинення злочинів неповнолітніми через залучення громадських організацій, батьків, вчителів та інших небайдужих осіб. Також, у Канаді функціонують такі програми як: Girls Club of Canada / America Programs і Services for At-Risk and Families, котрі фінансуються органами місцевого самоврядування та волонтерськими організаціями і здійснюють роботу з підлітками задля встановлення товариської поведінки у особливо небезпечних районах.

Отже, для вирішення визначеної проблеми у нашій державі необхідним є вчинення зрушень у соціальній, культурно-освітній та економічній сферах. В соціальній сфері доречним би було здійснення соціального захисту соціально незахищених груп населення, до яких належать діти-сироти, безпритульні, неповнолітні особи з багатодітних та малозабезпечених сімей. В культурно-освітній сфері уповноважені органи мають можливість вчинити певні дії, пов'язані з забезпеченням культурного розвитку неповнолітніх осіб. Наприклад, доречним буде створення нових гуртків, секцій, центрів позашкільної роботи, в яких неповнолітні зможуть у вільний від навчальних занять час займатися духовним і культурним розвитком своєї особистості. І звичайно ж, неможливо обійтися без реформування економічної сфери, адже виведення України на новий економічний рівень сприятиме зменшенню злочинності серед неповнолітніх осіб.

Бібліографічні посилання:

1. Скільки злочинів в Україні скоюють підлітки. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2017/04/18/infografika/suspilstvo/skilky-zlochyniv-ukrayini-skouyut-pidlitky> (дата звернення: 19.05.2019).

2. Зарубіжний досвід запобігання злочинам, що вчиняють неповнолітні. URL: <file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/Тема%201.pdf> (дата звернення: 18.05.2019).

Щепіхіна Ольга Миколаївна
курсант навчальної групи КП-733
2-го курсу факультету підготовки
фахівців для підрозділів
кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Березняк Василь Сергійович,
старший викладач кафедри
кримінального права та
кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
к.ю.н., с.н.с.

ВПЛИВ НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЧИННИКІВ НА ПСИХОЛОГІЧНИЙ СТАН ДИТИНИ

Відомий польський спеціаліст з попередження домашнього насилля Л. Аларкон, дає таке визначення поняттю насилля як дії, які чиняться однією (або декількома) особами й характеризуються такими ознаками:

- здійснюються свідомо, спрямовані на досягнення певної мети;
- завдають шкоду (фізичну, моральну, матеріальну тощо) іншій особі;
- порушують права й свободи людини;
- той, хто здійснює насилля, має значні переваги (фізичні, психологічні, адміністративні тощо), це унеможливорює ефективний захист жертви насилля [2; 3].

Часто насилля – не окремий акт, а тривалий процес, при якому встановлюється специфічна система взаємин між насильником і жертвою насилля. Як правило, так трапляється, коли насильник і жертва члени однієї сім'ї, одного колективу (формального чи неформального). Домашнє насилля – це певні свідомі дії одного члена сім'ї стосовно іншого, якщо ці дії порушують конституційні права й свободи члена сім'ї як громадянина та завдають шкоду його фізичному, психічному або аморальному здоров'ю, а також розвитку 185 дитини [3, с. 14].

Розрізняють чотири основні форми жорстокого поводження з дітьми: фізичне, сексуальне, психічне насильство, нехтування основними потребами дитини (моральна жорстокість).

Фізичне насильство – це навмисне нанесення фізичної шкоди дитині батьками або особами, що їх заміщають, яке може призвести до смерті дитини, а також серйозним (що потребують медичної допомоги) порушенням здоров'я (фізичного та/або психічного), або до відставання в розвитку.

Характерні ознаки фізичного насильства у дитини: множинні специфічні ушкодження (відбитки пальців, ременя, сигаретний опік, крововилив в очне яблуко, ділянки облісіння на голові, вибиті або розхитані зуби, розриви і порізи у роті, пошкодження кінцівок і внутрішніх органів); затримка фізичного розвитку; ознаки поганого догляду (гігієнічна занедбаність, неохайний зовнішній вигляд, висип); пасивне реагування на біль, прагнення приховати причину ушкоджень і травм; побоювання іти додому; відсутність друзів, небажання спілкуватися з однолітками, дорослими; лякливе ставлення до зауважень, критики, негативізм, агресивність; надмірна поступливість; брехливість, злодійство, жорстоке поводження з тваринами; вживання алкоголю, наркотиків, суїцидальні спроби [1, с. 18-20].

Особливості поведінки батьків або опікунів, які застосовують фізичне насильство по відношенню до дитини: суперечливі, плутані пояснення причин травм у дитини чи відмова дати пояснення; пізні звернення за медичною допомогою (іноді ініціативу звернутися за допомогою виявляють сторонні особи); перекладання відповідальності за травму на саму дитину; неадекватна реакція батьків на тяжкість пошкоджень; неухважність, холодність до дитини; байдужість до долі дитини; занепокоєння, головним чином, власними проблемами; розповіді про те, як їх карали у дитинстві [4, с. 23-24].

Сексуальне насильство – залучення дитини з її згоди або без неї в сексуальні дії з дорослими для отримання останніми задоволення, або вигоди. Згода дитини на сексуальний контакт не дає підстав вважати його ненасильницьким, оскільки дитина не володіє свободою волі і не може передбачити всі негативні для себе наслідки. Можливі ознаки сексуального насильства: характерні пошкодження (геніальної, анальної або оральної області, пошкодження шкіри грудей або стегон); захворювання, що передаються статевим шляхом; вагітність; повторні або хронічні інфекції сечостатевої системи, вагінальні або анальні кровотечі; різкі зміни ваги (втрата або збільшення); замкнутість, прагнення уникати будь-яких фізичних контактів, страхи, погіршення взаємин з однолітками; зміна ролі поведінки (бере на себе функції батьків у грі, спілкуванні або проявляє регресивну поведінку, тобто форми поведінки, характерні для дітей молодшого віку); невласлива за віком, сексуально забарвлена поведінка; прагнення повністю закрити тіло одягом, навіть якщо в цьому немає необхідності; скарги на болі в животі; нічні кошмари; «безпричинні» нервово-психічні розлади, депресії, низька самооцінка, суїцидальні спроби або висловлювання, вживання алкоголю або наркотиків, безладні статеві зв'язки [5, с. 24-25].

Психічне (емоційне) насильство – періодичний, тривалий чи постійний психічний вплив на дитину, гальмує розвиток особистості і призводить до формування патологічних рис характеру. Форми психологічного насильства: відкрите неприйняття і постійна критика дитини; погрози на адресу дитини, які проявляються в словесній формі; зауваження, висловлені в образливій формі, що принижують гідність дитини; навмисна

фізична або соціальна ізоляція дитини; пред'явлення до дитини вимог, що не відповідають її віку і можливостям; брехня і невиконання обіцянок з боку дорослих, порушення довіри дитини; грубий психічний вплив, що викликає у дитини психічну травму. Ознаки психічного (емоційного) насильства: затримка фізичного і розумового розвитку; наявність різних соматичних захворювань (різка втрата маси тіла, ожиріння, виразка шлунка, шкірні захворювання, алергічні реакції); нервові тики, енурез, порушення апетиту; занепокоєння або тривожність, порушення сну, довгостроково зберігається пригнічений стан; схильність до самоти, труднощі у встановленні контактів з дорослими, однолітками, низька самооцінка; агресивність або надмірна поступливість; низька успішність. Особливості поведінки дорослих, що дозволяють запідозрити психологічне насильство по відношенню до дитини: публічні образи, звинувачення або приниження дитини; відмова від втіхи, коли вона перелякана або пригнічена; критичне ставлення до дитини; негативна характеристика дитини; ототожнення дитини з нелюбом або ненависним родичем; перекладання на дитину відповідальності за власні не вдачі; відкрите визнання нелюбові до дитини [4, с. 25-26].

Нехтування потребами дитини – відсутність з боку батьків або осіб, які їх замінюють, елементарної турботи про дитину, в результаті чого порушується її емоційний стан і з'являється загроза її здоров'ю або розвитку. До нехтування елементарними потребами дитини належать: відсутність адекватного віку і потребам дитини харчування, одягу, житла, освіти, медичної допомоги (включаючи відмову від лікування дитини); відсутність належної уваги і турботи, в результаті чого дитина може стати жертвою насильства, нещасного випадку, залученим до вживання алкоголю, психоактивних речовин, у вчинення злочинних дій. Можливі ознаки зневаги потребами дитини: низький зріст або відставання у фізичному розвитку; недостатня для віку дитини маса тіла, збільшується при регулярному, достатньому харчуванні (наприклад, під час перебування у лікарні); затримка мовного і моторного розвитку, яка усувається при зміні ситуації і при турботі про дитину; повторювані випадки травм або отруєнь; уповільнені хронічні та/або часті інфекційні захворювання; гігієнічна занедбаність; втомлений, сонний вигляд дитини; постійний голод і/або спрага, крадіжка їжі; прагнення будь-якими засобами привернути до себе увагу дорослих; пригнічений настрій, апатичність, низька самооцінка; агресивна та/або імпульсивна поведінка; прояви девіантної поведінки, аж до вандалізму; порушення соціальних контактів; не відповідне віком поведінку; 186 труднощі в навчанні, часті пропуски навчальних занять [4, с. 26-27].

Тобто ці фактори можуть призвести до того, що дитина замкнеться у собі та стане асоціальною, а ще гірше в майбутньому злочинцем. Також не є виключенням те, що дитина буде психічнохворою під дією таких факторів.

Бібліографічні посилання:

1. Трубавіна І. М. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю/ І. М. Трубавіна. – 216 с.

2. Максимова Н. Ю., Мілютіна К. Л. Соціально-психологічний аспект проблем насильства 2003. – 337 с.
 3. Шаргородська С. Насилля в сім'ї: види, наслідки, шляхи подолання. Соціальний педагог. 2007. №2. С. 14 – 16.
 4. Крылова Т., Струкова М. Работа социального педагога с семьей группы риска. 2009. № 4. С. 23 – 29.
 5. Энциклопедия социальной работы. В 3 т. Т 2.: Пер. с англ. – М. : Центр общечеловеческих ценностей, 1994. – 498 с.
-

Біденчук Тетяна Миколаївна,
курсант 3-го курсу
факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної
поліції

Науковий керівник:
Філіпп Анастасія Володимирівна,
старший викладач кафедри
кримінального права та
кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
к.ю.н.

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ, ЯКІ ВЧИНЯЮТЬСЯ НЕПОВНОЛІТНІМИ

В силу розвитку країни, зміни соціального та економічного статусу населення, нажаль, кількість вчинених злочинів зростає щороку. В останній час, дуже розповсюдженим стало вчинення злочинів неповнолітніми. Стан та тенденції вчинення кримінальних правопорушень серед підростаючого покоління дає поштовх для удосконалення засобів та методів протидії їх злочинності.

Відповідно, до звіту, тільки за квітень поточного року було виявлено 29767 осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, з яких:

- до 14 років – 35 осіб;
- 14-15 років – 233 особи;
- 16-17 років – 520 осіб [1].

Така кількість злочинів, свідчить про необхідність посилення діяльності виконавчих органів влади, органів місцевого самоврядування, а також відповідних підрозділів Національної поліції.

В першу чергу, протидія злочинності неповнолітніх повинна починатись з соціальних факторів, тобто профілактичною діяльністю з конкретними соціальними групами або окремими особистостями, які схильні до вчинення кримінальних правопорушень.

Профілактика злочинності, є дуже специфічною спеціальною

системою. Вона може бути ефективною, коли її будуть реалізовувати різні органи влади, окремі організації громадян, але досягнуто успіху можливо лише при умови, що їх діяльність буде скоординована та не буде суперечити чинному законодавству [4].

Попередження злочинності неповнолітніх представляє собою сукупність різноманітних методів, способів, заходів спрямованих на зменшення процесів та факторів, які провокують вчинення кримінальних правопорушень неповнолітніми, а також запобігають вчиненню злочинів на різних стадіях злочинної поведінки.

Взагалі, попередження злочинності являє собою сукупність економічних, політичних, ідеологічних та психологічних факторів, які в поєднанні слугують гарантом для мінімізації злочинності не тільки неповнолітніх, але й взагалі всього населення. Така діяльність спрямована на зниження загального масштабу та рівня злочинності [3].

Профілактична робота з попередження злочинності проводиться з дітьми шкільного віку, аби підвищити рівень обізнаності, щодо відповідальності за вчиненні діяння, зокрема і кримінальної. Додаткова робота проводиться в школах з дітьми, які схильні до вчинення кримінальних правопорушень [4].

У Кримінальному кодексі України є розділ, який регламентує особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх. В статті 98 КК України, зазначений перелік покарань, які можуть бути застосовані до неповнолітніх, вони бувають основні та додаткові, до основних належать:

- 1) штраф;
- 2) громадські роботи;
- 3) виправні роботи;
- 4) арешт;
- 5) позбавлення волі на певний строк;

до додаткових:

штрафу та позбавлення права обіймати певні посади;
займатися певною діяльністю.

Проте, сучасне законодавство дуже лояльно підходить до призначення покарання саме цій категорії населення і тому, у ст. 105 КК України міститься перелік заходів, які можуть застосуватись до неповнолітніх у разі звільнення від покарання із застосуванням примусових заходів виховного характеру [2].

Найбільш ефективним та найбільш суворим засобом запобігання злочинності неповнолітніх є принцип неминучості покарання. Це являє собою велике значення для свідомості самого правопорушника [3].

Отже, попередження злочинності серед неповнолітніх становить велике значення для розвитку держави та виховання у свідомості неповнолітніх поняття щодо недопустимості вчинення злочинів у майбутньому, що в свою чергу зменшить криміногенну ситуації в країні.

Бібліографічні посилання:

1. Звіт про осіб, які вчинили кримінальні правопорушення: *викладеного на сайті Генеральної прокуратури України*, за квітень 2019 року в Україні URL: <https://www.gp.gov.ua/ua/statinfo.html> (дата звернення: 26.05.2019).
 2. Кримінальний кодекс України: Закон від 05.05.2001 № 2341-XIV База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 26.05.2019).
 3. Бандурка О.М. Протидія злочинності та профілактика злочинів: монографія \ О.М. Бандурка, О.М.Литвинов. ХНУВС, 2011. 308 с. (дата звернення: 26.05.2019).
 4. Корольчук В.В. Актуальні проблеми запобігання злочинам неповнолітніх \ В.В. Корольчук. НАВС. 2013. № 1. С.176-182. (дата звернення: 26.05.2019).
-

Давидюк Віталій Олександрович
курсант 3-го курсу факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування

Науковий керівник:
Філіпп Анастасія Володимирівна,
старший викладач кафедри
кримінального права та
кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
к.ю.н.

РОЗБЕЩЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ: СУБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ

Розбещення неповнолітніх регламентовано статтею 156 Кримінального кодексу України – (далі КК України) є одним із небезпечних злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості, що заподіює шкоду статевої недоторканості неповнолітнього, негативно впливає на його нормальний статевий розвиток, руйнує усталені в суспільстві традиції та звичаї статевого виховання.

За поширеністю досліджуваний злочин займає третє місце серед статевих злочинів, поступаючись лише зґвалтуванню (ст.152 КК) та насильницькому задоволенню статевої пристрасті неприродним способом (ст.153 КК). Так відповідно до Єдиного звіту кримінальних правопорушень, затвердженого Генеральною прокуратурою України, в 2015 р. зареєстровано 230 випадків розбещення неповнолітніх (9,87 % від 2328 зареєстрованих злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості), у 2016 р. – 272 (10,26 % від 2649), у 2017 р. – 286 (10,49% від 2724) . Необхідно зауважити, що зареєстровані випадки розбещення неповнолітніх є лише явною «верхівкою айсберга» ганебного явища «статева експлуатація дітей».

Сучасне кримінальне право у якості пріоритетних вказує на ознаки

суб'єкта злочину, які, на відміну від швидкоплинних ознак об'єкта та об'єктивної сторони злочину, у більшості випадків є статичними й незмінними з юридичної і фактичної точок зору [1, 160-161; 2, с.67].

О.О.Дудоров вважає, що об'єктивну сторону злочину передбаченого ст.156 КК України утворює вчинення орогенітального чи аногенітального контакту, якщо при цьому не використовувався безпорадний стан потерпілої особи чи не застосовувалося фізичне чи психічне насильство[3, с.425]

У ч.1 ст.156 КК не позначені додаткові ознаки суб'єкта розпусних дій щодо неповнолітніх, а відтак це загальний суб'єкт злочину, що характеризується певним віком, з якого настає кримінальна відповідальність, та осудністю.

Невід'ємною ознакою суб'єкта даного злочину є вік особи, що вчинила розпусні дії щодо особи, яка не досягла шістнадцятирічного віку. Стаття 156 КК не входить до переліку злочинів, відповідальність за вчинення яких передбачена з 14 років (ч.2 ст.22 КК). Відтак, відповідальності підлягає особа, якій виповнилося шістнадцять років. Очевидною є невідповідність назви злочину та його спрямованості на більш вузьку категорію потерпілих осіб, серед яких поза кримінально-правової охорони залишаються неповнолітні, які досягли шістнадцятирічного віку, але є неповнолітніми.

Вирішуючи питання віку особи, яка вчиняє розпусні дії щодо неповнолітньої особи, ми виходимо з того, що воно вимагає виваженого підходу щодо криміналізації «розпусних дій», насамперед, неповнолітніх щодо своїх однолітків. Соціальна відповідальність за нормальний фізичний та психічний статевий розвиток дітей має покладатися виключно на дорослих осіб, які повною мірою усвідомлюють шкоду розпусних дій щодо дитини.

Сьогодні в Україні в цілому та в окремих її регіонах запроваджується комплекс організаційних, правових, виховних та інших заходів, спрямованих на убезпечення неповнолітніх від злочинів, пивного алкоголізму, наркотичної залежності тощо.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що як і всі злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості, розбещення неповнолітніх є злочином, який вчиняється тільки з прямим умислом, його метою виступає розбещення неповнолітніх, мотивами є задоволення винною особою особистої статевої пристрасті або збудження в неповнолітньої особи статевого інстинкту.

Бібліографічні посилання:

1. Кудрявцев В.Н. Общая теория квалификации преступлений: [монография] / В.Н. Кудрявцев. – [2-е изд., исправл. и допол.]. – М.: «Юристь», 2004. – 304 с.
2. Брич Л.П. Розмежування згвалтування із суміжними складами злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості особи / Л.П. Брич // Життя і право. – 2004. – № 4. – С. 69–78.
3. Кримінальне право України. Особлива частина: Підручник. (Ю.В.Александров, О.О.Дудоров, В.А. Клименко та ін.) / За ред. М.І.Мельника, В.А.Клименка. – К.: Юридична думка, 2004. – 656 с.

**Скалецький Дмитро
Анатолійович**
курсант 3-го курсу факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування

**Науковий керівник:
Філіпп Анастасія Володимирівна,**
старший викладач кафедри
кримінального права та
кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
к.ю.н.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПЕРЕДБАЧЕНІ СТАТТЕЮ 150 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ – ЕКСПЛУАТАЦІЯ ДІТЕЙ

Конституція України визначає, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1]. Кримінальним кодексом (далі – КК) України кримінальна відповідальність за злочини, які спрямовані проти волі, честі та гідності особи [2]. Одним із цих злочинів є експлуатація дітей, відповідальність за які передбачено в ст. 150 КК України.

Згідно з Конвенцією про права дитини, у зв'язку з фізичною та розумовою незрілістю дитина потребує особливої охорони, турботи і допомоги, у т.ч. належного правового захисту, для повного і гармонійного розвитку її особистості дитині необхідно рости в сімейному оточенні, в атмосфері щастя, любові і розуміння [5].

Потерпілим від цього злочину є дитина, яка не досягла віку, з якого законодавством дозволяється працевлаштування. Дитина - особа віком до 18 років є повнолітньою, якщо згідно з законом, застосовуваним до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше [4].

Відповідно до законодавства України, прийняття на роботу допускається з шістнадцяти років, також за згодою одного з батьків або особи, що його замінює,- з п'ятнадцяти, а за сукупністю інших, крім такої згоди(наприклад для виконання легкої роботи, що не завдає шкоди здоров'ю і не порушує процесу навчання, у вільний від навчання час) - з чотирнадцяти років [3].

Експлуатація - це використання примусової праці дитини або добровільної праці, але безоплатно чи з оплатою, яка взагалі не відповідає кількості або якості виконуваної нею роботи. Також у контексті ст. 150 КК України під експлуатацією слід розуміти використання праці дитини, яке

суперечить приписам КЗпП, а саме; а) використання приватною особою праці особи, якій не виповнилось 16 років; б) використання приватною особою праці особи, якій виповнилось 15 років, без згоди батьків [9, с.120].

Також необхідно відмежувати від експлуатації дітей такі злочини як: втягнення неповнолітньої дитини у жебрацтво, який кваліфікується за ст. 304 КК України, та використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом, який кваліфікується за ст.150-1 КК України. Втягнення дитини у жебрацтво кваліфікується за ст. 304 КК України, а якщо ці дії вчинені щодо дитини, яка не досягла віку, з якого законодавством дозволяється працевлаштування, шляхом використання її праці як жебрака з метою отримання прибутку – за сукупністю злочинів, передбачених частинами 1 або 2 ст. 150-1 і ст. 304 КК України [10, с.379].

Суб'єкт злочину — будь-яка особа, яка досягла 16-ти років. Якщо зазначені в ст. 150 КК України діяння вчинить службова особа, то її дії кваліфікуються за сукупністю ст. 150 та ст. 364 або ст. 365 КК України, якщо діяння, передбачені останніми статтями, містять всі ознаки складу відповідного злочину [6, с.470].

Науковець О.О. Дудоров вважає, що доцільніше підвищити вік суб'єкта злочину, передбаченого ст.150 КК України, до 18 років, оскільки спрямованість кримінально-правової репресії саме щодо повнолітньої особи в такому випадку буде виправданим державним заходом, бо експлуатація дитиною дитини не зовсім узгоджується з призначенням кримінально-правової норми. Безспірно, не можна говорити про припустимість експлуатації дитиною дитини, але суспільна небезпечність такого явища навряд чи заслуговує на криміналізацію [9, с.120].

Суб'єктивна сторона злочину, зазначеного у ст. 150 КК України характеризується прямим умислом. В.В.Сташис визначає, що суб'єктивна сторона злочину включає: 1) вину — прямий умисел; 2) мотив — корисливий; 3) мету — отримання від праці дитини прибутку [7, с.87].

У частині 2 ст. 150 КК України передбачені такі кваліфікуючі ознаки: вчинення злочину щодо кількох дітей або якщо була спричинена істотна шкода для здоров'я, фізичного розвитку чи освітнього рівня дитини, або якщо дії, зазначені в ч. 1 ст. 150 КК України, були поєднані з використанням дитячої праці в шкідливому виробництві [7, с.87].

Враховуючи вище викладене, можемо зробити висновок, що проблемою кваліфікації злочину експлуатації дітей є те, що потерпілою особою цього злочину є дитина, яка не досягла віку з якого законодавством дозволяється працевлаштування - яка досягла 16 років. Діти які старші цього віку, не підпадають під визначення потерпілого від злочину експлуатація дітей.

Бібліографічні посилання:

1. Конституція України : прийнята Верховною Радою України 28 черв. 1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>;
2. Кримінальний кодекс України : станом на 28 серп. 2012 р./ Верховна Рада України. – Офіц. вид. – Паливода А. В. , 2012. – 216 с.;

3. Кодекс законів про працю України: прийнятий Верховною Радою УРСР 10 груд. 1971 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>;
4. Закон України «Про охорону дитинства»: прийнятий Верховною Радою України 26 квітня 2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>;
5. Конвенція про права дитини : прийнята ООН 20 лист. 1989 р., ратифікована Постановою ВРУ № 789- XII від 27.02.91 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>;
6. В. В. Сташис. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / К82 Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін.; За заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. — К.: Концерн —Видавничий Дім —Ін Юре, 2003. — 1196 с.
7. В. В. Сташис. Кримінальне право України: Особлива частина : підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. ; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 4-те вид., переробл. і допов. – Х. : Право, 2010. – 608 с.
8. О.С. Стеблинська. Кримінальне право. Особлива частина / О.С. Стеблинська. – К.: Ін-т крим.-викон. служби, 2014. – 358 с.
9. О.О.Дудоров. Кримінальне право (Особлива частина): підручник / за ред. О.О.Дудорова, Є.О.Письменського. – 2-ге вид. – К.: «ВД «Дакор»», 2013. – 786с.
10. М.І. Мельник Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / М.І. Мельник. – Київ: Юридична думка, 2012.- 1316 с.
-

Рец Віолетта Володимирівна,
курсант 3-го курсу факультету
підготовки фахівців для органів
досудового розслідування
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Березняк Василь Сергійович,
старший викладач кафедри
кримінального права та
кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ
к.ю.н., с.н.с.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ АЛЬТЕРНАТИВИ СМЕРТНОЇ КАРИ У ВИГЛЯДІ ДОВІЧНОГО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ І ЗАСТОСУВАННЯ ЙОГО ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ

У сучасній системі покарань України довічне позбавлення волі є найвищою мірою покарання, альтернативою смертній карі, тому що призначається в окремих випадках, прямо передбачених законом, а також лише за вчинення особливо тяжких злочинів. Цей вид покарання застосовується як основний, проте до нього можуть бути додані і додаткові. На нашу думку, такий вид покарання є цілком доречним та ефективним у

сучасній системі покарань, проте досі існують наукові диспути про те, чи довічне позбавлення волі є альтернативою смертній карі, тому що є держави світу, де від смертної кари відмовилися, але є й такі, де вона продовжує існувати, хоча і існує переважно як стримуючий фактор. Власне, довічне позбавлення волі як вид покарання з'явилося завдяки зростанню тенденцій гуманізму, проте слід враховувати, що не завжди високі ідеї зможуть подолати юридичні і економічні проблеми, які вони і породжують. Крім того, не менш важливим залишається питання призначення найбільш суворих державно-правових примусів щодо неповнолітніх.

Покарання застосовується з метою забезпечення ефективного захисту суспільних відносин, які охороняються нормами кримінального права, а також запобігання вчиненню нових злочинів і засудженими, і іншими особами. Саме тому у світі існують держави, де існує найвища міра покарання – смертна кара, тобто такий вид покарання, який полягає у примусовому позбавленні життя засудженого від імені держави за вироком суду [1]. Сьогодні в Україні відсутня смертна кара як найвища міра покарання, тому що це є обов'язковою умовою для перебування держави в Раді Європи. Смертна кара у вигляді розстрілу застосовувалася в Україні і в усіх інших державах, що утворилися в результаті розпаду СРСР.

Сьогодні в Україні не існує покарання у вигляді смертної кари. Такий суворий вид покарання передбачав Кримінальний кодекс УРСР 1961 року [3]. За всі роки незалежності з 1991-1999 року в Україні було виконано 612 страт [2]. Законом України від 17 червня 1992 року було скасовано смертну кару за окремі категорії злочинів, а згодом перед Україною постав ультиматум: перебувати у складі Ради Європи або застосовувати стосовно винних смертну кару, тому на неї був встановлений не один мораторій. На жаль, це не зупинило смертних вироків, тому що продовжував діяти Кримінальний кодекс УРСР. 29 грудня 1999 року Конституційний Суд України після тривалих дебатів і суперечок визнав положення щодо смертної кари у кримінальному законі неконституційними, а тому 22.02.2000 року Верховною Радою України було вилучено поняття смертної кари із чинного законодавства Законом України «Про внесення змін до Кримінального, Кримінально-процесуального, Виправно-трудового кодексів України» [4].

Масово розгорнулися диспути про те, що смертна кара суперечить Конституції України у частині охорони і гарантування невід'ємного права на життя [5, с. 74]. До 1995 року Україна входила до переліку держав із високими показниками по кількості винесених вироків із покараннями у вигляді смертної кари.

Крім того, слід звернутися до юридичного словника або Кримінального кодексу і звернути увагу на дефініцію терміну «покарання», де вказано, що покарання як захід примусу спрямоване на обмеження прав і свобод людини, але не позбавлення життя – фундаментального і ключового права кожної особи [6].

Поняття «смертної кари» і «довічного позбавлення волі» досить

багатоаспектні, тому що вміщують правовий, економічно-соціальний, моральний аспекти тощо.

У економічному аспекті смертна кара дуже простий і дешевий спосіб боротьби зі злочинністю, тому що не потребує особливих умов і зусиль, значних державних асигнувань у сферу виконання покарань. Також смертна кара назавжди позбавляє злочинця можливості завдати значної шкоди охоронюваним кримінальним законом об'єктам [5, с. 74]. Натомість довічне позбавлення волі є довготривалим, фінансово вибагливим способом виправлення особи, але частіше він сприяє радикальній зміні злочинного світогляду, а іноді навіть повертає засуджених до життя, роблячи їх безпечними, тобто довічне позбавлення волі сприяє, перш за все, виправленню злочинців. Найголовніше те, що таким чином гарантується право особи на життя.

З моральної точки зору, смертна кара у світлі сучасних гуманізаційних процесів є неприпустим явищем для деяких держав, які давно відмовилися на законодавчому рівні від застосування даного найбільш суворого заходу примусу. Н.М. Михальська вважає, що з позицій загальнолюдської і перебудованої суспільної моралі страта є кроком назад у еволюції суспільства. У поданому твердженні є раціональне зерно, тому що злочини існували завжди і люди, які прагнуть реалізувати свої злочинні наміри, але завдання правоохоронних органів не призначити і виконати покарання, а попередити вчинення злочину або принаймні виправити особу, яка скоїла кримінальне правопорушення [7, с. 204].

Найсуворіший характер покарання у виді довічного позбавлення волі визначається істотністю і тривалістю позбавлень та обмежень прав і свобод людини, засудженої до цього покарання, та позначається на порядку і умовах його встановлення, застосування і відбування [8, с. 212].

В усіх санкціях, де передбачено довічне позбавлення волі, в альтернативі з ним також міститься позбавлення волі на певний строк. Пояснюється це тим, що закон розглядає покарання у вигляді позбавлення волі на певний строк перш за все, а лише за наявності додаткових вагомих обставин може бути призначено довічне позбавлення волі. Воно вважається «винятковим» заходом впливу на винного, тому рішення суду про застосування такого виду покарання має бути належно мотивованим.

Не менш суперечливим сучасна світова спільнота вважає питання призначення покарання у вигляді довічного позбавлення волі неповнолітнім. Проте, незважаючи на велику кількість нормативно-правових актів, які забороняють застосування до неповнолітніх довічного позбавлення волі, у деяких державах збереглася навіть смертна кара, що зводить нанівець всю правозахисну систему стосовно даного питання.

На VII-му Конгресі обговорювалися питання розробки і застосування стандартів ООН у галузі кримінального правосуддя. Результатом цього стало прийняття резолюцією 40/33 ГА ООН від 29 листопада 1985 року Мінімальних стандартних правил ООН, що стосуються відправлення

правосуддя стосовно неповнолітніх (Пекінські правила) [9]. З метою розвитку цього питання на міжнародному рівні було прийнято ще один документ від 14 грудня 1990 року резолюцією ГА ООН 45/113 Правила ООН, що стосуються захисту неповнолітніх, позбавлених волі [10].

Однак сам факт прийняття вищенаведених нормативно-правових актів міжнародного значення не забезпечує цілковите гарантування незастосування до неповнолітніх найбільш суворих заходів кримінально-правового примусу. Міжнародний документ-довідь «Схеми винесення вироків неповнолітнім» («Juvenile Sentencing Schemes») зазначає про застосування смертної кари до неповнолітніх: «Заборона використання цього заходу стала загальноприйнятною, вона є нормою, універсально визнаною в міжнародному співтоваристві. Ця заборона є нормою *jus cogens*, якою жодна країна не має права нехтувати. Лише деякі національні закони і тепер дозволяють застосування смертної кари за злочини, учинені неповнолітніми. Серед таких країн можна назвати Іран, Саудівську Аравію, Судан, Тонга, Об'єднані Арабські Емірати та, можливо, Індійський автономний округ Джамма і Кашмір (Індія)» [11]. Із даної інформації можна сказати, що норми міжнародного законодавства, які прямо забороняють застосування до неповнолітніх застосування смертної кари і довічного позбавлення волі, мають юридичні сили не у всіх державах світу, що потребує значної дипломатичної роботи.

В Україні чинним кримінальним законодавством передбачена заборона довічного позбавлення волі для неповнолітніх, що робить його більш гнучким і модернізованим, а також приводить у відповідність до міжнародного законодавства. Відповідно до Пленуму ВСУ «Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини неповнолітніх» від 16.04.2004 року зазначено: «При призначенні покарання неповнолітньому за сукупністю злочинів або вироків остаточне покарання у виді позбавлення волі не може перевищувати 15 років (ч.2 ст. 103 КК)» [12].

Отже, сьогодні світова спільнота намагається протидіяти існуванню покарання у вигляді смертної кари, вважаючи це негуманним і протиправним стосовно невід'ємного права на життя. Ретроспектива смертної кари вказує, що вона завжди мала більше ефект залякування, ніж превенції і виховання особи злочинця. Сучасне прогресивне суспільство потребує оновлення у всіх сферах життєдіяльності, зокрема, і у сфері виконання покарань, а тому такі методи мають бути спрямовані не на фізичне знищення злочинця, а на повернення його до життя і зміну злочинного світогляду внаслідок застосування довічного позбавлення волі із можливістю помилування за певних умов.

Бібліографічні посилання:

1. Музика А.А. Смертна кара. URL: <http://www.zakony.com.ua>(дата звернення: 20.08.2019).

2. 17 років без смертної кари в Україні. Рідна країна: світоглядний портал. URL:<https://ridna.ua/2017/02/17-rokiv-bez-smertnoji-kary-v-ukrajini/> (дата звернення: 20.08.2019).
 3. Кримінальний кодекс УРСР: Закон УРСР від 28.12.1960 року № 2001-05. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2001-05> (дата звернення: 20.08.2019).
 4. Про внесення змін до Кримінального, Кримінально-процесуального та Виправно-трудоного кодексів України: Закон України від 22.02.2000 № 1483-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1483-14> (дата звернення: 20.08.2019).
 5. Кистяковский А.Ф. Исследование о смертной казни. Тула: Автограф, 2000. 272 с.
 6. Термін «покарання». Законодавство України: офіційний сайт. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/21992> (дата звернення: 20.08.2019).
 7. Михальська Н.М. Проблеми смертної кари як інституту вивчення на міжнародній арені. Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». 2010. № 2. С. 201–204.
 8. Бурда С.Я. Покарання у виді довічного позбавлення волі за КК України як альтернатива смертної кари: Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Випуск 4. Львів: ЛДУВС, 2013. С. 207-214.
 9. Мінімальні стандартні правила Організації Об'єднаних Націй, що стосуються відправлення правосуддя щодо неповнолітніх («Пекінські правила») від 29.11.1985 № 995_211. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_211 (дата звернення: 27.09.2019).
 10. Правила Організації Об'єднаних Націй, щодо захисту неповнолітніх, позбавлених волі від 14.12.1990 № 995_205. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_205(дата звернення: 27.09.2019).
 11. Juvenile Sentencing Schemes .URL: <http://www.humanrightsadvocates.org/wpcontent/uploads/2010/05/Juvenile-SentencingSchemes.pdf>. (дата звернення: 27.09.2019).
 12. Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини неповнолітніх: постанова Пленуму ВСУ від 16.04.2004 № va005700-04. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/va005700-04> (дата звернення: 27.09.2019).
-

Глухова Катерина Миколаївна
здобувач Науково-дослідного
інституту
публічного права (м. Київ)

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ІНТЕРЕСУ ЯК ОЗНАКИ, ПЕРЕДБАЧЕНОЇ ЗАГАЛЬНОЮ ЧАСТИНОЮ КК УКРАЇНИ

У Конституції України поряд із правами та свободами людини і громадянина майже двадцять разів вживається поняття «інтерес» як по відношенню до окремої людини, так й до різних суспільних утворень. При чому, гарантії захисту публічного інтересу явно превалюють над приватним. Звичайно, це не могло не відобразитися в КК України як крайньому засобу захисту людини, суспільства держави та людства від найнебезпечніших проявів протиправної поведінки. Кримінальний закон майже сто разів у зовсім діаметрально протилежних значенням вживає поняття «інтерес» – від об'єкта злочинного посягання до мотиву особи, яка вчиняє злочин.

Звичайно, таке безсистемне вживання поняття «інтерес» в КК України призводить до труднощів як у тлумаченні певної кримінально-правової норми, що його містить, так і її застосуванні на практиці.

Діючий КК України було прийнято у 2001 році. Даний нормативно-правовий акт складається з двох частин: Загальної та Особливої, що поділяються на розділи та статті.

Загальна частина КК України станом на 09.07.2019 року складається з 17 розділів («Загальні положення», «Закон про кримінальну відповідальність», «Злочин, його види та стадії», «Особа, яка підлягає кримінальній відповідальності (суб'єкт злочину)», «Вина та її форми», «Співучасть у злочині», «Повторність, сукупність та рецидив злочинів», «Обставини, що виключають злочинність діяння», «Звільнення від кримінальної відповідальності», «Покарання та його види», «Призначення покарання», «Звільнення від покарання та його відбування», «Обмежувальні заходи» (Загальну частину доповнено даним розділом відповідно до Закону України від 06.12.2017 № 2227-VIII «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами», тому хоча цей розділ і йде чотирнадцятим за чергою, але закріплений під номером «^{XIII¹}»), «Інші заходи кримінально-правового характеру», «Заходи кримінально-правового характеру щодо юридичних осіб» (даний розділ внесено до КК згідно із Законом України від 23.05.2013 № 314-VII «Про внесення змін до кримінального та Кримінального процесуального кодексів України з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьби з цими явищами», тому він, не дивлячись не те, що фактично за порядковим номером йде п'ятнадцятим, закріплений під номером «^{XIV¹}»), «Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх»), що поділяються на 121 статтю (ст. ст. 1-108).

Поняття «право» та «інтерес» є близькими за значеннями, однак, все ж таки, вони мають певні відмінності. Так, охоронюваний законом інтерес лежить за межами суб'єктивного права, є первинним та більш широким поняттям, являє собою певний державний дозвіл (або відсутність заборони), який не передбачає виникнення у інших суб'єктів правовідносин відповідних обов'язків. Можна навіть стверджувати, що інтерес заповнює певний правовий вакуум, тому в сучасній демократичній державі захист законних інтересів має здійснюватися на законодавчому рівні (в тому числі і в нормах КК). При цьому, ефективність такого захисту прямо залежить від дотримання балансу між всіма видами інтересів (державними, суспільними, приватними).

Назване вище дає підстави констатувати, що категорія «інтерес» є самостійною від категорій «право» та «свободи», хоча вони і є досить близькими між собою (в певних випадках навіть нерозривними). Подальший

же аналіз відмінностей поняття «право» від поняття «свобода» дещо відхиляє нас від предмета дослідження, тому, враховуючи обмежений обсяг нашої дисертаційної роботи, думається слушним буде зупинити свої пошуки на наступному обґрунтованому вище умовиводі – одночасне використання в диспозиціях статей різних нормативно-правових актів (в тому числі і КК України) є виправданим та доцільним.

Враховуючи це вважаємо, що відсутність у ст. 8 КК України згадки про приватні інтереси особи є недоліком, який варто виправити, виклавши ч. 1 в наступній редакції:

«1. Іноземці або особи без громадянства, що не проживають постійно в Україні, які вчинили злочини за її межами, підлягають в Україні відповідальності за цим Кодексом у випадках, передбачених міжнародними договорами або якщо вони вчинили передбачені цим Кодексом тяжкі або особливо тяжкі злочини проти прав, свобод чи законних інтересів громадян України або інтересів України».

Враховуючи той факт, що зміст категорії «інтерес» у КК України не розкривається, подібна примітка дозволяє судам приймати правильні рішення під час встановлення наявності підстав для застосування до юридичних осіб заходів кримінально-правового характеру.

Отже, проаналізувавши Загальну частину КК України нами було виявлено, що категорія «інтерес» згадується у ній 18 разів. В більшості випадків інтерес визнається як «правоохоронюваний» (легальний).

Суттєвим недоліком Загальної частини КК України є переважання в деяких нормах інтересів держави над приватними та суспільними інтересами, які, на нашу думку, доцільно виправити шляхом включення останніх, що дозволить підтримувати між ними необхідний баланс.

Журавель Олег Євгенович,
кандидат юридичних наук,
провідний фахівець факультету
підготовки фахівців для підрозділів
кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

ПІДСТАВИ ДЛЯ ПРЕМІЮВАННЯ ОСІБ, НАДІЛЕНИХ ДЕРЖАВНО-ВЛАДНИМИ ПОВНОВАЖЕННЯМИ

Премія поряд із посадовим окладом, надбавкою за вислугу років, надбавкою за ранг, виплатою за додаткове навантаження у зв'язку з виконанням обов'язків тимчасово відсутнього, працівника виплатою за додаткове навантаження у зв'язку з виконанням обов'язків за вакантною посадою, є відповідно до Закону «Про державну службу» однією з можливих

складових заробітної платні усіх державних службовців.[1] Порядок визначення розмірів, нарахування та виплати премій державним службовцям органів державної влади передбачено Типовим положенням про преміювання державних службовців органів державної влади, згідно з яким розмір місячної або кварталної премії державного службовця залежить від його особистого внеску в загальний результат роботи державного органу з урахуванням таких критеріїв: 1) ініціативність у роботі; 2) якість виконання завдань, а також доручень керівництва відповідного державного органу та безпосереднього керівника державного службовця; 3) терміновість виконання завдань; 4) виконання додаткового обсягу завдань (участь у провадженні національних реформ, роботі комісій, робочих груп тощо).[2]

Аналіз зазначених критеріїв дає підстави стверджувати, що лише два з чотирьох, а саме виконання додаткового обсягу завдань та терміновість виконання завдань, є об'єктивними для встановлення премій, проте й вони не позбавлені дискусійності. Так, наприклад, термінове завдання хоча й вимагає невідкладності, проте воно входить до кола обов'язків службовця і має бути виконане в рамках визначеної заробітної плати. Відповідно можливість брати участь в комісіях, робочих групах тощо, виходячи з принципу закріпленого статтею 6 Основного Закону України, передбачена посадовими інструкціями особи, а отже така робота має оплачуватися в рамках основної зарплати.

Зважаючи на етимологічне значення терміну «ініціативний», що відповідно до словника української мови означає: «який виявляє ініціативу, уміє самостійно розв'язувати що-небудь; заповзятливий; який перший починає будь-яку справу, робить почин»[3], автор вважає недоречною таку підставу для нарахування премії. Позиція підтверджується тим, що зазначені якості як самостійність при виконанні дорученої справи або заповзятливість (тобто здатність активно діяти) є обов'язковою вимогою до кожного кандидата на державну службу. Некоректним вважається і такий критерій, як «якість виконання завдань», зважаючи на те, що за належне виконання своїх обов'язків, а отже достатньої якості роботи, працівник і отримує заробітну платню. Цей критерій є однозначно суб'єктивним та фактично є корупціогенним фактором для нарахування премій будь-кому з працівників на власний розсуд керівника.

Критичної оцінки заслуговує і існуючий порядок нарахування премій працівникам прокуратури. Відповідно до затвердженого Положення про преміювання працівників органів прокуратури, Національної академії прокуратури України та членів Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів розмір премій визначається відповідно до об'єктивної оцінки роботи працівника, члена Комісії та їх особистого внеску в загальні результати роботи у відсотках до посадового окладу або місячної заробітної плати працівника і члена Комісії. Загальними критеріями оцінки роботи працівників є сумлінне виконання службових обов'язків; своєчасне та якісне виконання завдань і доручень керівників органів прокуратури, Національної

академії прокуратури України, голови Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів; дотримання трудової дисципліни.[4]

Подібний підхід до нарахування премій спостерігається і в багатьох положеннях про преміювання працівників апаратів судів. Так, наприклад, згідно з Положенням про преміювання працівників апарату Крижопільського районного суду Вінницької області у процесі визначення конкретного розміру премії враховується рівень виконання працівниками апарату суду посадових обов'язків, а саме: обсяг і якість виконуваних робіт, своєчасне та якісне виконання заходів, передбачених планами роботи суду; виконавська дисципліна – дотримання термінів виконання службових документів і доручень керівництва суду; дотримання трудової дисципліни.[5]

Такі критерії є базовими вимогами для належного та ефективного виконання безпосередніх посадових обов'язків кожного прокурора або працівника апарату суду, але аж ніяк для нарахування премій. Норма Положення про преміювання працівників органів прокуратури, в якій зазначається, що «у разі несвоєчасного або неякісного виконання завдань, погіршення ефективності роботи і порушення трудової дисципліни премія виплачується в меншому розмірі або не виплачується взагалі», загалом вказує на її постійний характер у структурі зарплатні прокурора, а відсутність премії слід розглядати як різновид стягнення за неналежно виконану роботу.

Такий підхід до нарахування премії прокурорам також суперечить і положенням Закону України «Про оплату праці», у статті 2 «Структура заробітної плати» якого зазначається, що премія – це або різновид додаткової заробітної плати (тобто винагорода за працю понад установлені норми, за трудові успіхи та винахідливість і за особливі умови праці), або заохочувальна виплата (за спеціальними системами і положеннями).[6]

З цього приводу слушною є думка Т.О. Коломоець, яка зауважує, що премія не може розглядатися як регулярна виплата поряд з посадовим окладом, надбавками та можливими доплатами, оскільки вона безпосередньо пов'язана з «особливістю», «надмірністю» службової діяльності особи. Це зумовлює доцільність внесення змін до чинного національного законодавства в частині виключення премії з переліку елементів структури заробітної плати державного службовця й включення її до переліку заходів заохочення й поширення на відповідні відносини правових стандартів заохочувального провадження.[7]

Не витримує критики і норма Положення про преміювання працівників органів прокуратури, в якій зазначено, що з метою заохочення працівників за ініціативність у роботі, сумлінне виконання службових обов'язків та з нагоди державних, професійних свят і ювілейних дат може виплачуватися одноразова премія, розмір якої визначається Генеральним прокурором, керівниками регіональних прокуратур, ректором Національної академії прокуратури України у кожному конкретному випадку, у межах коштів, передбачених на преміювання у кошторисах, та економії фонду оплати

праці.[8] Із викладеного випливає, що основною підставою для виплати премії є відзначення свят або ювілеїв, а таким критеріям як сумлінність та ініціативність можуть відповідати майже всі працівники органу, які не мають дисциплінарних стягнень.

Премія є складником і грошового забезпечення поліцейських. Так, відповідно до Порядку та умов виплати грошового забезпечення поліцейським Національної поліції та курсантам вищих навчальних закладів МВС із специфічними умовами навчання керівники органів поліції мають право преміювати поліцейських відповідно до особливостей проходження служби та особистого внеску поліцейського в загальні результати служби з урахуванням специфіки і особливостей виконання покладених на нього завдань та у межах асигнувань, затверджених на грошове забезпечення для утримання Національної поліції.[9]

Такий підхід законодавця, за якого не встановлюються жодні чіткі критерії чи підстави для отримання премій поліцейськими, призводить до її залежності виключно від суб'єктивного розсуду керівника. Зважаючи на те, що на сьогодні в структурі зарплати поліцейського закладено більше ніж 100% премії, її відсутність перетворює його грошове забезпечення на мінімальну зарплатню. Для об'єктивності та прозорості встановлення премій у Національній поліції вище згаданий Порядок має бути доповнений відповідними положеннями з чіткими підставами для її нарахування. Разом із цим, встановлення премій поліцейським має відбуватися через оцінювання результатів їх діяльності за рік незалежними поліцейськими комісіями, що вже створені і діють при обласних управліннях.

Схожий підхід до нарахування премій, хоча й з певними особливостями, існує і в Збройних Силах України. Так, відповідно до Порядку виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України та деяким іншим особам командири (начальники) військових частин, військових навчальних закладів, установ та організацій Збройних Сил України мають право щомісяця здійснювати преміювання військовослужбовців (крім військовослужбовців строкової військової служби) відповідно до їх особистого внеску в загальні результати служби.[10]

Згідно з п. 2 Розділу I Порядку премію віднесено до додаткових видів грошового забезпечення, відповідно до положень Розділу XVI «Преміювання» цього ж Порядку виплата щомісячної премії здійснюється із дня вступу до виконання обов'язків за посадами і до дня звільнення від виконання обов'язків за посадами, у тому числі й у разі тимчасового виконання обов'язків за посадами, що вказує на її постійний характер.

Більше цього, вона виплачується і тоді, коли на військовослужбовця накладено деякі види стягнень. Так, при порушенні військової дисципліни, незадовільному виконанні службових обов'язків, згідно з Порядком, виплата щомісячної премії військовослужбовцям здійснюється в таких розмірах: а) у разі накладення на військовослужбовця дисциплінарного стягнення «догана»,

оголошеного наказом командира військової частини, 90% встановленого розміру щомісячної премії; б) у разі накладення на військовослужбовця дисциплінарного стягнення «сувора догана», оголошеного наказом командира військової частини, 80% встановленого розміру щомісячної премії.[11]

Зазначене дозволяє стверджувати, що у Збройних силах України премія виступає не засобом заохочення військових за ті чи інші заслуги в службі, а є постійною гарантією високої заробітної платні, яка відображає державну політику у сфері оборони та забезпечення територіальної цілісності.

Аналіз вищевикладеного дає підстави зробити висновок про те, що в законодавстві України не закладено єдино виваженої концепції як щодо підстав нарахування премій, так і щодо їх розміру. Для всебічності дослідження цього питання необхідно звернутися до доктринальних джерел. Із позиції В.А. Завгороднього, предметом дослідження якого були підстави для встановлення премій державним службовцям, премія – це одна із форм заохочення за результати діяльності, досягнуті в сфері державної служби, що пов'язані з перевиконанням основних посадових обов'язків та позитивно вплинули на загальний результат роботи державного органу. Підставами для встановлення премій, на думку вченого, можуть бути: 1) виконання окремих доручень керівництва органу державної влади в межах робочого часу та поза межами основних функціональних обов'язків; 2) здійснення наставництва над новопризначеними працівниками або при проходженні стажування чи практики здобувачами вищої освіти в підрозділі органу державної влади; 3) виконання важливих чи особливо важливих завдань у якості відповідальної особи від підрозділу; 4) сприяння раціоналізації, створення, освоєння та впровадження нової техніки чи технологій в діяльність органу державної влади; 5) проведення наукових досліджень щодо підвищення ефективності роботи підрозділу, які можуть бути впроваджені чи впроваджені в практичну діяльність органу; 6) у зв'язку з довготривалою високою оцінкою роботи відповідального державного службовця (до ювілейних та пам'ятних дат органу).[12]

Загалом позитивно оцінюючи запропоновані правником підстави для встановлення премій державним службовцям, все ж деякі з них вважаємо дискусійними. Так, наприклад, потребує додаткового обґрунтування позиція вченого про те, як особа, що перебуваючи на державній службі з чітко визначеними правами і обов'язками може проводити в межах робочого часу наукові дослідження або здійснювати впровадження нової техніки в діяльність органу, якщо такі повноваження не передбачені її посадовими інструкціями. Враховуючи запропоновану автором дефініцію поняття «премія», в якій акцентується увага на тому, що вона має встановлюватися у зв'язку з перевиконанням службовцем основних посадових обов'язків, видається хибною позиція про те, що підставою для її встановлення можуть бути святкування ювілейних чи пам'ятних дат органу влади, в якому працює службовець.

Дещо іншу позицію з цього приводу висловлює Т.О. Коломоєць, яка зазначає, що цілком можливим є збереження двох різновидів премій, щоправда з певною модифікацією другого різновиду. Премія для державних службовців може бути як реакція на одержання відмінної оцінки за підсумками щорічного оцінювання службової діяльності державних службовців (можлива щорічна премія) і залежить вона саме від результатів такої діяльності. Іншим різновидом премії може бути премія як вид заохочення за особливі досягнення, бездоганну, ефективну, сумлінну державну службу, правові засади застосування якої мають бути визначені як складник правових засад заохочувального провадження (зокрема з урахуванням специфіки служби).[13]

Вчений наголошує на тому, що підставами для нарахування премії можуть бути або результати щорічного оцінювання діяльності службовця або його особливі досягнення. Однак, такі запропоновані підстави для нарахування премії як ефективна та сумлінна державна служба є дещо суперечливими, зважаючи на існуюче розуміння сутності термінів «ефективний» (тобто який приводить до потрібних результатів, наслідків чи дає найбільший ефект) та «сумлінний» (тобто який чесно, старанно, ретельно виконує свої обов'язки; добросовісний).[14] Зважаючи на таке трактування зазначених термінів варто зауважити, що «сумлінність» та «ефективність» є невід'ємними характерними рисами діяльності, що притаманні кожному службовцю, а отже нарахування премії у зв'язку з їх наявністю не є доцільним.

Заслуговує на увагу і позиція К.Є. Машкова, який зазначає, що премія є своєрідною формою визнання та загальної оцінки працівника за трудові заслуги, проте не за виконання встановлених організацією виробничих показників. Незважаючи на те, чи зумовлені премії системами оплати праці, вони характеризуються як такі, що не становлять змісту заробітної плати, мають різні правові режими, але однакову заохочувальну правову природу. Будь-яка премія виплачується понад заробітну плату та є заохоченням за певні досягнення в праці.[15]

Подібну позицію висловлює і вчений Г. Коритцев, який зауважує, що премія є формою відзначення окремого працівника або всього колективу підприємства в цілому на основі загального оцінювання праці за трудові заслуги, а не за виконання задалегідь установлених виробничих показників (якісних або кількісних). Не можна повністю погодитися з твердженням вченого про те, що умовами преміювання, як правило, є наявність особливих випадків, сумлінне виконання трудових обов'язків і відсутність порушень трудової дисципліни,[16] оскільки останні дві умови є зобов'язанням кожного, хто працює. Зазначене також дозволяє стверджувати про те, що преміювання як вид заохочення чи стимулювання працівника є доцільним та законним лише за умови наявності у нього понад нормових показників роботи або інших досягнень, обсяг яких не передбачений його посадовими обов'язками.

Усе вищевикладене дає підстави зробити наступні висновки, що мають методологічне значення як щодо розуміння юридичної природи премії, так і підстав для її нарахування особам, що уповноважені на виконання функцій держави: 1) премія є засобом грошового заохочення працівників, що відіграє додаткову (факультативну) роль у структурі заробітної плати будь-якої службової чи посадової особи; 2) ключовою вимогою для її нарахування є наявність у таких осіб понад нормових показників роботи або інших досягнень, обсяг яких не передбачений посадовими обов'язками; 3) однозначно недоцільними є такі існуючі в законодавстві підстави для встановлення премій як ініціативність, ефективність, сумлінність, якість виконання робіт, що мають оціночний характер і залежать виключно від суб'єктивних суджень керівника, а також своєчасність, дотримання термінів виконання документів, доручень, трудової дисципліни тощо, що є базовими вимогами перебування на посаді; 4) найбільш обґрунтованими вважаємо такі підстави для нарахування премії як: виконання встановленого керівником додаткового обсягу робіт в межах робочого часу; наставництво над молодими працівниками або практикантами; надмірна інтенсивність роботи, що обумовлена особливими умовами праці; використання або впровадження нових форм праці, що призвело до покращення кількісних або якісних показників роботи; особливі досягнення в роботі, яких не мають інші працівники на аналогічних посадах.

Бібліографічні посилання:

1. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 року № 889-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19>.
2. Про затвердження Типового положення про преміювання державних службовців органів державної влади, інших державних органів, їхніх апаратів (секретаріатів): затверджено Наказом Міністерства соціальної політики України від 13.06.2016 № 646. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0903-16#n13>.
3. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970-1980). URL: <http://sum.in.ua>.
4. Про затвердження Положення про преміювання працівників органів прокуратури, Національної академії прокуратури України та членів Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів: Наказ Генеральної прокуратури України 09.08.2017 № 234. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1028-17>.
5. Положення про преміювання працівників апарату Крижопільського районного суду Вінницької області: Затверджено Зборами суддів Крижопільського районного суду Вінницької області від 03.03.2015, протокол № 4. URL: <https://kr.vn.court.gov.ua>.
6. Про оплату праці. Закон України від 24 березня 1995 року № 108/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80>.
7. Коломоєць Т.О. Премія для державних службовців: чи може вона бути регулярною виплатою? (в аспекті нормативного закріплення «фільтрів»). Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції, 2018. № 5. С.74–78.
8. Про затвердження Положення про преміювання працівників органів прокуратури, Національної академії прокуратури України та членів Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів: Наказ Генеральної прокуратури України 09.08.2017 № 234. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.

9. Про затвердження Порядку та умов виплати грошового забезпечення поліцейським Національної поліції та курсантам вищих навчальних закладів МВС із специфічними умовами навчання: Наказ МВС України № 260 від 06.04.2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0669-16>.

10. Про затвердження Порядку виплати грошового забезпечення військовослужбовцям Збройних Сил України та деяким іншим особам: Наказ Міністерства оборони України від 07.06.2018 № 260. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0745-18>.

11. Завгородній В.А. Підстави встановлення премій як складової заробітної плати державного службовця в Україні. Актуальні питання реалізації нового Закону України «Про державну службу»: тези доповідей Всеукраїнського форуму вчених-адміністративістів (м. Запоріжжя, 21 квітня 2016 р.) / За заг. ред. Т.О. Коломоець. Запоріжжя : ЗНУ, 2016. 248 с.

12. Машков К.Є. Преміювання як вид заохочення працівників. Науковий вісник Херсонського державного університету внутрішніх справ. Серія : Юридичні науки, Випуск 3. Том 1, 2016. С. 113–115.

13. Коритцев Г. Премія як грошове заохочення працівників. Публічне право, 2012. № 4 (8). С. 328–334.

Карманов Василь Васильович
здобувач Науково-дослідного
інституту
публічного права (м. Київ)

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА НАРУГУ НАД ДЕРЖАВНИМИ СИМВОЛАМИ

Чинний КК України було прийнято у 2001 р. Розділ XV Особливої частини має назву: «Злочини проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та злочини проти журналістів» та розпочинається зі ст. 338 «Наруга над державними символами», в якій задекларовано:

«1. Публічна наруга над Державним Прапором України, Державним Гербом України або Державним Гімном України -

карається штрафом до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців або позбавленням волі на строк до трьох років.

2. Публічна наруга над офіційно встановленим або піднятим прапором чи гербом іноземної держави -

карається штрафом до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до шести місяців або позбавленням волі на строк до двох років».

Отже, викладена стаття також поділяється на дві частини: перша встановлює кримінальну відповідальність за наругу над державними символами України, а друга – за наругу над державними символами іноземних країн.

В цілому ч. 1 ст. 338 КК України дуже схожа на ч. 1 ст. 187-2 КК України. Основна відмінність полягає у заміні покарання у вигляді виправних робіт на покарання у вигляді арешту та збільшення максимального строку позбавлення волі на один рік (3 роки в КК України замість 2 років у КК 1960 р.).

Детальне дослідження ч. 1 ст. 338 КК України буде проведене нами в подальших розділах дисертаційної роботи.

Отже, проведене дослідження історико-правового розвитку кримінальної відповідальності за наругу над державними символами, дає підстави виокремити наступні основні етапи історико-правового розвитку кримінальної відповідальності за посягання на державні символи в Українській державі:

1. Давньоруського права (II половина IX ст. – II пол. XVI ст.) – охоплює добу існування Київської Русі та Великого князівства Литовського (до 1566 р.). Основними нормативно-правовими актами цього часу були «Руська Правда» та Статут Великого князівства Литовського 1529 р. Період характеризується відсутністю формально визначених правил, які б встановлювали юридичну відповідальність за посягання на державні символи. Статус монарха поступово перетворюється з приватної особи (зародження Київської Русі) на людину (більш пізні етапи існування Київської Русі – Велике князівство Литовське), що уособлює в собі державу. В суспільстві продовжувало діяти звичаєве право, тому посягання на образ князя (або його родові геральдичні символи) могло сприйматися як посягання на державні символи та каралося за бажанням самого князя або панівної еліти;

2. Литовсько-польського права (1566 р. – початок XIX ст.) – прямо пов'язаний з існуванням Великого князівства Литовського та виданими у цій державі Статутами 1566 та 1588 р. В цей період роль монарха остаточно зміцнюється. Сам же монарх сприймається в якості основного атрибута держави, ототожнюється з нею. Як наслідок, у вказаних нормативно-правових актах передбачається юридична відповідальність за образу с особи правителя. Навіть після розпаду Великого князівства Литовського норми статутів широко застосовувалися на території значної частини Російської імперії;

3. Права Російської та Австро-Угорської імперій (перша половина XVIII ст. – перша половина XX ст.):

А) дореформений період у Російській імперії – пов'язаний з виданням Зводу 1832 р. та Уложення 1845 р. Під державними символами розумілися особи монарха та членів його родини. Кримінальна відповідальність за посягання на державні символи була передбачена, однак вказане суспільно небезпечне діяння не виокремлювалося в якості самостійного складу злочину. Період характеризується жорсткими (навіть жорстокими) санкціями, що були передбачені за ці діяння (позбавлення прав, нанесення клейма, каторжні роботи, смертна кара тощо).

Б) період австро-угорського права – пов'язаний з виданням на території цієї держави Угорського уложення 1879 р. Диспозиції статей, що передбачали кримінальну відповідальність за образу монарха (він також сприймався в якості своєрідного основного атрибута держави) були досить схожі на ті, що містилися в Уложенні 1845 р., проте, на відміну від російського законодавця, австро-угорський передбачив за ці діяння більш гуманні санкції (відсутні такі покарання, як тілесні, накладення клейма, каторжні роботи тощо).

В) пореформений період у Російській імперії – пов'язаний з виданням Уложення 1903 р. В цьому нормативно-правовому акті також була передбачена кримінальна відповідальність за наругу над державними символами, однак її все ще не виокремлювали в якості самостійного складу злочину. Норми, що встановлювали кримінальну відповідальність за ці діяння базувались на статтях Уложення 1845 р., проте в новому законі відбулись важливі зміни: покарання стали більш гуманними, а родичі імператора почали сприйматися в якості привілейованих членів суспільства, а не в якості атрибутів держави. Образа державних символів також могла бути кваліфікована за ст. 128 Уложення 1903 р. як зухвала неповага до верховної влади.

4. Радянський – саме в цей період законодавець вперше виокремлює діяння у вигляді наруги над державними символами в якості окремого складу злочину (в КК 1922 р.). З прийняттям КК 1927 р. даний склад злочину було тимчасово виключено з кримінального законодавства, а діяння у вигляді посягання на атрибути держави, як і на більш ранніх етапах, кваліфікувалося в якості ознак інших складів злочинів.

У 1966 р. посягання на атрибути держави знову було виокремлено в якості самостійного злочину в КК 1960 р.

5. Сучасний (з 1991 р.) – до вересня 2001 р. на території нашої держави діяла ст. 187-2 КК 1960 р. «Глум над державною символікою», в якій була передбачена кримінальна відповідальність за наругу над державними символами України (до незалежності предметом злочину були символи УРСР) та символами іноземних держав. З прийняттям нового КК у 2001 р. законодавець включив склади цих злочинів у ст. 338 «Наруга над державними символами», яка являє собою дещо видозмінену версію попередньої норми КК 1960 р.

Оксаніченко Андрій Сергійович
здобувач кафедри
кримінально-правових дисциплін
юридичного факультету
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОНЯТТЯ ЗЛІСНОСТІ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОМ УКРАЇНИ

Розв'язання проблем кваліфікації діянь, конструктивною ознакою яких є злісність на сьогодні є актуальним, оскільки має велике значення для встановлення наявності складів відповідних злочинів. Але вчені у галузі кримінального права та правозастосовчі органи неоднозначно розуміють досліджуване поняття. Це обумовлено тим, що законодавець не для всіх злочинних діянь чітко визначає його зміст у КК України, а ті тлумачення злісності, що містяться у тексті кримінального закону різняться за змістом. Тлумачення змісту злісності здійснюється, виходячи з аналізу конкретного складу злочину та за допомогою інших оціночних понять, внаслідок чого перед практичними працівниками ставиться більше питань, ніж відповідей. Позиції Верховного Суду України також не відзначаються одностайністю. Тому для здійснення правильної кримінально-правової кваліфікації злочинів, які вчиняються за наявності досліджуваної ознаки, необхідно, щоб правоохоронні та судові органи мали однозначний орієнтир щодо тлумачення змісту розгляданого поняття.

Існуючі дослідження поняття «злісності» мають фрагментарний характер, тобто тільки частково стосуються досліджуваного поняття, і, як правило, пов'язані з тлумаченням цієї ознаки відносно до складу певного злочину. У жодній із проаналізованих праць злісність не розглядалась комплексно як наскрізне кримінально-правове поняття, а досліджувалась, як правило, під тим чи іншим кутом зору, залежно від складу конкретного злочину, де вона передбачена у якості конструктивної ознаки. Жоден з проаналізованих авторів не запропонував власного визначення «злісності» у якості наскрізної ознаки, передбаченої КК України, як у цілому, так і не надав чітких та однозначних пропозицій щодо її тлумачення.

Аналіз основних пам'яток вітчизняного кримінального права, починаючи з часів Київської Русі на предмет використання у їх тексті поняття «злісності» дозволяє зробити висновок, що починаючи з найдавніших вітчизняних правових пам'яток прослідковується тенденція до використання термінів, що походять від категорії «зло»: «злий», «злобний», «зловмисний», «злодійський» тощо, які характеризували об'єктивну та суб'єктивну сторони посягань та додавали емоційного забарвлення. Законодавець того часу не знаходив чітких критеріїв для розмежування вищевказаних понять, оскільки терміни «злий», «злобний», «зловмисний»

одночасно використовувались у диспозиціях відповідних норм або позначали одне одного.

Поява категорії «злісність» у тексті кримінального закону відбулася в Уложенні про покарання кримінальні та виправні 1845 р. Однак такі терміни були маловживаними: у двох випадках характеризували суб'єкта злочину («злісний клятвopорушник» та «злісний боржник»); у одному випадку – характеризували спосіб вчинення злочину, як ознаки об'єктивної сторони («злісний обман»). Проте подальший розвиток кримінального права Російської Імперії засвідчив недоцільність використання «злісності», що виявилось у відсутності термінів розглядової категорії у проекті Кримінального уложення 1903 р. Вилучення з тексту кримінального закону термінів, які мають емоційне забарвлення та носять оціночний характер слід вважати позитивним надбанням тогочасної науки кримінального права.

Проте у радянські часи використання «злісності» у тексті кримінального закону було поновлено. «Злісність» у кримінальному законодавстві цього періоду була регламентована як оціночна ознака, що могла підлягати розширеному тлумаченню та слугувала дієвим інструментом для необґрунтованого притягнення до кримінальної відповідальності широкого кола осіб, залежно від суспільно-політичної ситуації на певний період часу. Найбільшого поширення використання «злісності» досягло у КК УРСР 1960 р., де це поняття використовувалось не тільки у Особливій частині, але й у Загальній частині кодексу і тривало до його скасування у 2001 р. А тому розміщення «злісності» у статтях чинного КК України слід вважати даниною радянському періоду часу.

Аналіз законодавства пострадянських країн, свідчить, що єдине поняття чи тлумачення «злісності» відсутнє. Терміни категорії «злісність» у Загальній частині КК використовуються переважно при конструюванні норм з кримінально-виконавчою відповідальністю. Проте ми вважаємо, що регламентацію такої відповідальності має бути розміщено не у Загальній частині КК, а у кримінально-виконавчому законодавстві. На кримінальну відповідальність вона перетворюється лише у разі якщо певні прояви діянь, що посягають на встановлений порядок і умови виконання покарань включені у вигляді окремих статей до Особливої частини КК, як це на сьогодні регламентовано у КК України, Пенітенціарному кодексі Естонії та КК Литовської республіки.

Вітчизняному законодавцю недоцільно запозичувати досвід законотворців Азербайджану, Білорусі, Вірменії, Грузії, Молдови, РФ, Таджикистану та Туркменістану в частині побудови норм з категорією «злісність». Оскільки статті у КК цих країн багато у чому відтворюють положення Модельного КК для країн СНД. Крім того, це переважно норми кримінально-виконавчої відповідальності, розміщені у Загальній частині КК, де «злісність» не розтлумачується і для з'ясування її змісту слід звертатись до норм кримінально-виконавчого права, а також статті Особливої частини КК у яких «злісність» є оціночною ознакою та розтлумачується дуже рідко

відносно однієї певної статті, а це безперечно створює зайві труднощі при правозастосуванні.

Доцільним вважається запозичити досвід законодавців Киргизької Республіки та Республіки Узбекистан щодо побудови норм Особливої частини КК без використання «злісності»:

- ч.1 ст.164 викласти як: «Ухилення від сплати встановлених рішенням суду коштів на утримання дітей (аліментів), а також ухилення батьків від утримання неповнолітніх або непрацездатних дітей, що перебувають на їх утриманні, що спричинило тяжкі наслідки»;

- Примітку до ст.164 передбачити у наступному вигляді: «У статтях 164 і 165 цього Кодексу під ухиленням від сплати коштів на утримання дітей (аліментів) або на утримання непрацездатних батьків слід розуміти будь-які діяння боржника, спрямовані на невиконання рішення суду (приховування доходів, зміну місця проживання чи місця роботи без повідомлення державного виконавця, приватного виконавця тощо), які призвели до виникнення заборгованості із сплати таких коштів у розмірі, що сукупно складають суму виплат за шість місяці відповідних платежів»;

- у ч.1 ст.165 диспозицію викласти як: «ухилення від сплати встановлених рішенням суду коштів на утримання непрацездатних батьків»;

- змінити назву ст.166 на «Невиконання або неналежне виконання обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування». Відповідно диспозицію цієї статті має бути викладено як: «Невиконання або неналежне виконання батьками, опікунами чи піклувальниками встановлених законом обов'язків по догляду за дитиною або за особою, щодо якої встановлена опіка чи піклування, що спричинило тяжкі наслідки»;

- ч. 1 ст. 390 викласти як: «Самовільне залишення місця обмеження волі або систематичне ухилення від робіт, або систематичне порушення громадського порядку чи встановлених правил проживання, вчинені особою, яка відбуває покарання у виді обмеження волі»;

- виключити із КК України ст. 389-2 та ст. 391.

Наукове видання

МАТЕРІАЛИ
РЕГІОНАЛЬНОГО НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО СЕМІНАРУ

*«ВПЛИВ РІВНЯ ДОЗВІЛЛЯ ТА ВІДПОЧИНКУ МОЛОДІ
НА ЗНИЖЕННЯ РІВНЯ ЗЛОЧИННОСТІ»*

(31 травня 2019 року, м. Дніпро)

Упорядник – *В. П. Савенко*

Видання друкується в авторській редакції

Відповідальний редактор *Біла К. О.*

Підп. до друку 12.07.19. Формат 60x84 ¹/₁₆.
Ум. друк. арк. 8,65. Тираж 50 пр. Зам. № 0719-04/4.

Видавець та виготовлювач СПД Біла К. О.
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єктів видавничої справи ДК № 3618 від 06.11.09

Надруковано на поліграфічній базі видавця Білої К. О.
Україна, 49000, м. Дніпро, пр. Д. Яворницького, 111, оф. 2
+38 (099) 7805049; +38 (067) 2100256
www.impact.dp.ua e-mail: impact.dnepr@gmail.com